

Anne-Maria Kuosa

Ruotsin kielen opetussuunnitelmatyön perusteita Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto

Pro gradu –tutkielma

Kevät 2011

TIIVISTELMÄ

Kuosa, Anne-Maria, Ruotsin kielen opetussuunnitelmatyön perusteita Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa, 78 s. Itä-Suomen yliopisto, Filosofinen tiedekunta, Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto. Pro gradu –tutkielma. Kevät 2011.

Avainsanat: ammatillinen viestintätaito, tarveanalyysi, toinen kotimainen kieli, yliopistojen kieltenopetus

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää, mitkä ovat Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan toisen kotimaisen kielen opintojen työelämälähtöiset tavoitteet. Selvitin, millaisia työtehtäviä juristeilla on ja millaisia ominaisuuksia juristilta työelämässä edellytetään. Pohdin myös juridisen kielen piirteitä. Tätä tarkoitusta varten analysoin *Encyclopædia Iuridica Fennica* (1999) artikkeleita sekä työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämän ammattinetin juristin ammatteja kuvaavia tekstejä. Analyysini perusteella loin kuvan juristien ammatillisesta viestintätaidosta.

Toisena tavoitteenani oli selvittää ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumisen ongelmakohtia ja pohtia, miten juristien ruotsin kielen opiskelussa voitaisiin huomioida kielellisten perusoikeuksien toteutumisen haasteet. Analysoin tätä tarkoitusta varten valtioneuvoston asettaman kieliasiaain neuvottelukunnan kielilainsäädännön soveltamista koskevat kertomukset (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2006 ja 2009).

Tutkielman teoreettinen viitekehys perustuu erityisalojen kieltenopetukseen (Languages for Specific Purposes, LSP). Tutkielmassa painottuivat ammatillinen konteksti ja työelämälähtöisyys. Käytin tutkielmassa laadullisen sisällönanalyysin menetelmiä.

Tutkielman tulokset osoittavat selkeästi, että viestintätaito on merkittävä osa juristin ammatillisia valmiuksia. Juristin ammatillinen viestintätaito koostuu analyysini perusteella 1) suullisesta ja kirjallisesta esittämisestä, 2) viestinnän eri rekisterin hallinnasta, 3) kielitaidosta ja kulttuurintuntemuksesta, 4) neuvottelutaidosta ja 5) asiakirjojen laatimisesta. Juridisen kielen piirteet saattavat olla toisistaan poikkeavia; toisaalta juridisessä kielenkäytössä pyritään selkeään kieleen, toisaalta juridinen kieli voi olla vaikeatajuista ja mutkikasta. Tämä edellyttää juristilta kykyä käsitellä monenlaisia juridisia tekstejä.

Analysoimalla Valtioneuvoston kertomuksen kielilainsäädännön toteutumisesta vuosilta 2006 ja 2009 syvensin kuvaani juristin ammatillisesta viestintätaidosta ruotsin kielen osalta. Analyysini tämän osan perusteella juristin ammatillisen viestintätaidon osa-alueiksi nousivat 1) tiedolliset valmiudet (esim. lainsäädännön tunteminen), 2) oppimisvalmiudet ja 3) kielelliset valmiudet (esim. ymmärtäminen, ymmärretyksi tuleminen).

ABSTRACT

Kuosa, Anne-Maria, Curriculum Development in Swedish at the Faculty of Law of the University of Turku 78 p. University of Eastern Finland, Philosophical Faculty. School of Applied Educational Science and Teacher Education. Master's Thesis. Spring 2011.

Keywords: communication for professional purposes, needs analysis, second domestic language, language teaching at universities

The purpose of this Master's Thesis was to provide explicit information on actual language needs for Swedish in the professional context of law. The aim was to collect information about professional requirements, which will be reformulated as objectives for teaching at the Faculty of Law of the University of Turku. The working skills required for Finnish legal experts in their working life were analysed. In addition, information on the characteristics of legal language was collected. For this purpose articles in the *Encyclopædia Iuridica Fennica* (1999) and descriptions of different legal professions (e.g. lawyer, prosecutor) provided by the Ministry of Employment and the Economy (www.ammattinetti.fi) were analysed. The aim of this analysis was to define the language and communication skills for professional purposes in the field of law.

The second aim of this Master's Thesis was to explore the challenges involved in ensuring the linguistic rights of Swedish-speaking Finns in Finland and to reformulate these demands as objectives for teaching Swedish for law students. For this purpose the Report of the Government on the application of language legislation (2006 and 2009) was analysed.

The theoretical framework focused on Languages for Specific Purposes (LSP). The emphasis of this study is the professional context of lawyers. The data was analysed using qualitative research methods.

The results of the study demonstrate clearly that communication skills are part of the professional skills of lawyers. The communication skills of lawyers consist of 1) oral and written presentation skills, 2) skills in using different registers of language, 3) language and cultural skills, 4) negotiation skills and 4) drafting legal documents. The features of legal language may be contradictory: on the one hand the aim of using legal language can be to express oneself clearly, on the other hand can legal language be complicated. Lawyers should therefore be capable of reading and analysing different types of texts.

The analysis of the Report of the Government on the application of language legislation (2006 and 2009) leads to a deepening of my understanding of the professional communication skills in Swedish in Finland. The data provided information about professional communication requirements, which are 1) content knowledge (e.g. an adequate knowledge of legislation), 2) learning skills and 3) language skills (e.g. understanding).

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO

2 AMMATILISESTI SUUNTAUTUNUT KIELENOPISKELU

2.1 Kieltenopettajan tehtävä ammatillisesti suuntautuneessa kielenopiskelussa

2.2 Tarveanalyysin merkitys ammatillisesti suuntautuneessa kielenopiskelussa

2.3 Yliopistojen ja korkeakoulujen kielenopetuksen kehittämiseen liittyviä selvityksiä

3 YLIOPISTOJEN OPETUSSUUNNITELMATYÖ

3.1 Ammatillisesti suuntautuneen kielenopetuksen opetussuunnitelmatyö yliopistoissa

3.2 Ruotsin kielen opetussuunnitelmatyö Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa

3.3 Tutkintoon kuuluvissa pakollisissa ruotsin kielen opinnoissa vaadittava taitotaso

4 TOINEN KOTIMAINEN KIELI SUOMEN LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ

4.1 Valtionhallinnossa vaadittava kielitaito

4.2 Kielellisten perusoikeuksien toteutuminen Suomessa

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

6 TUTKIMUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄLLISET RATKAISUT

7 TULOKSET JA TULOSTEN TARKASTELU

7.1 Juristin ammatilliset valmiudet

7.2 Juridisen kielen piirteitä

7.3 Kielellisten perusoikeuksien toteutuminen Suomessa ruotsin kielen opetussuunnitelmatyön näkökulmasta

8 POHDINTA

8.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointia

8.2 Jatkotutkimushaasteet

LÄHTEET

1 JOHDANTO

Suorittaessaan kandidaatin tai maisterin tutkinnon suomalaisissa yliopistoissa ja korkeakouluissa opiskelija suorittaa myös tutkintoonsa kuuluvat pakolliset toisen kotimaisen kielen opinnot. Näiden opintojen tavoitteena on taata jokaiselle Suomessa korkeakoulututkinnon suorittaneelle sellainen kielitaito, jota edellytetään valtion viranomaisen henkilöstöltä (Laki julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta 424/2003). Lainsäädännön tavoitteena on myös turvata kansalaisten kielellisten perusoikeuksien toteutuminen. Jokaisella on Suomessa oikeus käyttää omaa kieltään, suomea tai ruotsia, tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. (Kielilaki 423/2003.) Lainsäädännön asettamien vaatimusten huomioiminen yliopistojen ja korkeakoulujen ruotsin kielen opetussuunnitelmatyössä on tarkoituksenmukaista. Miten ruotsinkielisten kielelliset perusoikeudet toteutuvat Suomessa? Miten yliopistojen ja korkeakoulujen ruotsin kielen opinnot tulisi suunnitella, jotta opinnot suorittaneilla olisi mahdollisuudet huolehtia ruotsinkielisten perusoikeuksien toteutumisesta Suomessa? Tätä selvitän tässä tutkielmassa.

Suomessa kaikkein kouluasteiden kieltenopetuksen tavoitteet ja arviointi perustuvat kielten oppimisien, opettamisen ja arvioinnin yhteiseen eurooppalaiseen viitekehykseen (2003). Eurooppalainen viitekehys tarjoaa Euroopan maille yhteisen pohjan esim. opetussuunnitelmien perusteiden ja oppikirjojen laadintaan sekä kielitaidon arviointiin (Eurooppalainen viitekehys 2003, 19). Eurooppalainen viitekehys antaa puitteet opetuksen tavoitteille, sisällölle ja arvioinnille, mutta sen tarkoituksena

ei ole tarjota valmiita ratkaisuja eri alojen kielenopetukselle. Yliopistojen ja korkeakoulujen kielenopetus on erityisalojen kielten opetusta (Languages for Specific Purposes, LSP) (esim. Robinson 2004; Huhta 2010); kielenopetuksessa lähtökohtana ovat opiskelijoiden ammatilliset tarpeet. Suomessa on tutkittu eri alojen ammatillisia viestintätarpeita, mutta juristien ruotsin kielen ammatillisista viestintätarpeista ei ole vielä riittävästi tutkimusta. Tämän tutkielman tavoitteena on määrittää juristin ammatillinen viestintätaito ja luoda tällä tavoin perusteet ruotsin kielen opetussuunnitelmatyölle Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa.

Kieltenopettajalla ei voi olla tietoa kaikissa eri ammateissa tarvittavan viestintätaidon erityispiirteistä. Juridisen kielen opettaja pohtii mm. seuraavia kysymyksiä: Millaisia tehtäviä juristit suorittavat työelämässä? Millaista ammatillista viestintätaitoa juristit tarvitsevat? Tutkimusprosessini aikana tavoitteenani on löytää vastaukset edellisiin kysymyksiin ja syventää ammattitaitoani juridisen kielen opettajana Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Osallistun Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan ruotsin kielen lehtorina tiedekunnan opetussuunnitelmatyöhön. En siis lähesty tutkimusongelmaani täysin ulkopuolisena vaan olen tutkiva opettaja; tutkimukseni auttaa minua etenemään oman ammattitaitoni kehittymisen jatkumolla.

2 AMMATILISESTI SUUNTAUTUNUT KIELENOPISKELU

Suomessa jokaisen yliopisto- ja korkeakouluopiskelijan täytyy osoittaa äidinkielen, toisen kotimaisen kielen ja vieraan kielen taito osana tutkintoaan. Kun yliopisto- tai korkeakouluopiskelija suorittaa tutkintoonsa kuuluvat kieltenopinnot, hänellä on taustallaan useita kokemuksia kielen opiskelusta. Yliopistoissa ja korkeakouluissa suoritettavien vieraan kielen ja toisen kotimaisen kielen opintojen perusta luodaan jo varhaiskasvatuksessa, peruskoulussa ja lukiossa (esim. Brewster 1995, 23). Sajavaara, Luukka ja Pöyhönen (2007) puhuvat osuvasti kielenoppimisen elinikäisestä polusta. Polku alkaa varhaiskasvatuksesta ja jatkuu työelämään. (Sajavaara, Luukka & Pöyhönen 2007, 34.) Yliopisto- ja korkeakouluopintoihin kuuluvat kieltenopinnot ovat siis välietappi kielenoppijan oppimispolulla.

Yliopistoissa ja korkeakouluissa käytetään kielenopetuksen suunnittelun ja toteuttamisen apuna Eurooppalaista viitekehystä. Eurooppalainen viitekehys (2003) on kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys (Eurooppalainen viitekehys 2003, 19). Eurooppalaisessa viitekehyksessä kieltä lähestytään toiminnallisuuden kautta. Kielen käyttäjä on ensisijaisesti sosiaalinen toimija. Hän suorittaa tiettyjä tehtäviä, jotka eivät ole pelkästään kielellisiä. Toiminta saa merkityksensä vasta kontekstissa. Toiminnalla pyritään johonkin tavoitteeseen. (Eurooppalainen viitekehys 2003, 28.) Kieli ja muu kompetenssi ovat kiinteästi kytköksissä toisiinsa. Pelkkä kielellinen kompetenssi ei takaa tehokasta viestintää. (Sajavaara, Luukka & Pöyhönen 2007, 35). Yliopis-

tojen ja korkeakoulujen tutkintoihin kuuluvat pakolliset kieli- ja viestintäopinnot tukevat yleisten akateemisten ja työelämätaitojen omaksumista. (Pyykkö, Tuomi, Juurakko-Paavola & Fiilin 2007, 137.)

Kieltenopetusta voidaan määritellä usealla eri tavalla. Kieltenopetus voidaan esimerkiksi jakaa yleiskielen opetukseen (LGP, Languages for General Purposes), erityisalojen kieltenopetukseen (LSP, Languages for Specific Purposes) ja ammatillisesti suuntautuneeseen kieltenopetukseen (VOLL, Vocationally Oriented Language Learning) (esim. Brewster 1995). LSP voidaan jakaa vielä akateemiseen ja työelämälähtöiseen osa-alueeseen, englannin kielen osalta käytetään nimityksiä EAP (English for Academic Purposes) ja EOP (English for Occupational Purposes) (esim. Dudley-Evans & St John 1998, 6; Robinson 2004, 196). Huhta (2010) käyttää englannin kielen osalta jakoa kolmeen eri alueeseen: academic orientation, professional orientation ja vocational orientation. Sanat ”professional” ja ”vocational” voidaan molemmat kääntää suomen kieleen sanalla ammatillinen. Sanalla ”vocational” Huhta viittaa toisen asteen ammatilliseen koulutukseen ja yrityksissä tapahtuvaan koulutukseen, ”professional” taas viittaa ammattikorkeakouluissa ja osin myös yliopistoissa tapahtuvaan kieltenopetukseen. Yliopistoissa tapahtuva kieltenopetus voidaan myös sijoittaa akateemisesti suuntautuneen kielenopiskelun (academic orientation) alle. (Huhta 2010, 17.) Korkeakoulujen kieltenopetus voi siis olla sekä akateemista että työelämälähtöistä (Pyykkö, Tuomi, Juurakko-Paavola & Fiilin 2007, 137). Aho (2003) käyttää nimitystä ammatillisesti suuntautunut kielenopiskelu. Ammatillisesti suuntautunut kielenopiskelu ei tyydytä pelkästään ammatillisia tarpeita, vaan sijoittuu yleiskielen opetuksen ja erityiskielen välimaastoon. (Aho 2003, 22.)

Rajanveto yleiskielen opetuksen, erityisalojen kieltenopetuksen ja ammatillisesti suuntautuneen kielenopetuksen välillä ei aina ole selkeä. Käsitteitä on vaikea määritellä yksiselitteisesti ja tarkasti (Huhta 2010, 13). Joitakin erottavia piirteitä voidaan kuitenkin löytää. Syntaksi ja morfologia ovat yleiskielen opetuksessa, erityisalojen kieltenopetuksessa ja ammatillisesti suuntautuneessa kieltenopetuksessa samat, osin myös perussanasto, mutta ammatillinen sanasto eroaa eri alojen välillä. (Robinson 2004, 339.) LSP-opetuksen tavoitteena on tutustuttaa opiskelija oman tieteenalansa kieleen (Dudley-Evans & St John 1998, 4-5). Olennaisia ovat työelämän ja tieteenalan kontekstit ja viestinnälliset tavoitteet (esim. asiakkaan kohtaaminen) (Dudley-Evans & St John 1998, 4-5; Aho 2003, 22, Egloff 2000, 667). Ei riitä, että opetetaan erityisalan sanastoa, vaan työelämän viestinnän on oltava opetuksen lähtökohtana kokonaisvaltaisemmin. LSP-opetuksen tavoitteisiin voidaan lukea myös yleisiä viestinnällisiä taitoja kuten kriittinen ajattelu, ongelmanratkaisu, sosiaaliset ja kultaaliset taidot sekä lähteiden käyttö (Brewster 1995, 4).

Kyseessä olevasta alasta ja sen viestintätarpeista riippuen kielitaidon eri osa-alueet voivat työelämässä painottua eri tavoin (Kantelinen & Varhimo 2000, 327; Kantelinen & Airola, 2008, 17; Brewster 1995, 24). Kielikasvatuksen päämäärä on viime vuosien aikana muuttunut plurilingvaaliseksi. Kielelliseen viestintätaitoon vaikuttavat koko kielitaito ja kokemus kielistä. Eri tilanteissa voidaan esimerkiksi siirtyä kielestä toiseen, molemmat keskustelun osapuolet voivat myös käyttää eri kieliä. Viestinnässä käytetään kaikkia mahdollisia keinoja, myös esim. eleitä ja ilmeitä. (Eurooppalainen viitekehys 2003, 23.) Kielenkäyttäjän kielitaidon ei välttämättä tarvitse kaikilla kielitaidon osa-alueilla olla samalla tasolla. Opetuksessa tulisi myös pyrkiä siihen, että opiskelija pystyy soveltamaan oppimaansa erilaisissa työelämän tilanteissa. (Robinson 2004, 338 -341.)

Yliopistojen ja korkeakoulujen tutkintoon kuuluvat pakolliset ruotsin kielen opintojaksot eivät ole alkeisopetusta eivätkä yleiskielen opetusta. Opintojaksot tähtäävät opiskelijan ammatillisen viestintätaidon kehittymiseen. On siis perusteltua sijoittaa eri tiedekunnille räätälöity ruotsin kielen opetus erityisalojen kieltenopetuksen ja ammatillisesti suuntautuneen kieltenopetuksen alueelle.

Yliopistojen ja korkeakoulujen kieltenopetusta voidaan tarkastella myös sisältölähtöisen oppimisen (content-based learning) näkökulmasta (vrt. myös Pyykkö, Tuomi, Juurakko-Paavola, Fiilin 2007, 137) . Sisältölähtöinen oppiminen voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan riippuen siitä, mitä opetuksessa painotetaan. Lähtökohtana voi olla sisältö (content-driven approaches), kieli ja sisältö voivat olla yhtä tärkeitä (shared emphasis: content and language) tai painopiste voi olla kielen oppimisessa (language-driven approaches). (Met 2004, 138 – 139.) Yliopistojen ja korkeakoulujen tutkintoihin kuuluvien pakollisten ja valinnaisten kielten opetuksen painopisteet vaihtelevat näiden välillä. Esim. vieraskieliset koulutusohjelmat kuuluvat ensimmäiseen ryhmään. Myös suomen- ja ruotsinkielisten yliopistojen yhteistyö, esim. kokonaisten opintojaksojen suorittaminen toisessa yliopistossa voivat kuulua tähän ryhmään. Varsinaisen kielenopetuksen toteutukset ovat joko toista tai viimeksi mainittua, riippuen opintojaksojen toteutuksesta. Opintojakso voidaan toteuttaa integroidusti ammattiaineen ja kieltenopettajan kanssa, jolloin painopisteitä luontaisesti voi olla kaksi.

Eurooppalaisen viitekehysten (2003) kielen käyttöön liittyvät kompetenssit sopivat sovellettavaksi myös LSP–kontekstissa. Eurooppalainen viitekehys kuvaa kielen käyttöä seuraavalla tavalla:

*”Kielen käyttäminen, mukaan lukien kielen oppiminen, on yksi inhimillisen toiminnan muoto. Ihmiset kehittävät yksilöinä ja erilaisten ryhmien jäseninä koko joukon erilaisia **kompetensseja**. Näihin kompetensseihin kuuluu sekä kaiken kielenkäytön taustalla olevia **yleisiä valmiuksia** että erityisesti **kielellisiä viestintätaitoja**. Ihmiset käyttävät*

*näitä kompetenssejaan, silloin kun he erilaisissa **konteksteissa**, erilaisten olosuhteiden ja rajoitusten alaisina osallistuvat **kielellisiin toimintoihin** erilaisten kielellisten **prosessien** välityksellä. Näiden toimintojen avulla he vastaanottavat ja/tai tuottavat **tekstejä**, jotka liittyvät eri **elämänalueille** kuuluviin **aihepiireihin** ja **teemoihin**. Tällöin he ottavat käyttöön niitä **strategioita**, jotka suoritettavien **tehtävien** kannalta tuntuvat tarkoituksenmukaisemmilta. Näiden toimintojen tietoinen tarkkailu eli monitorointi vahvistaa tai kehittää kielenkäyttäjien kykyjä ja taitoja.”*

(Eurooppalainen viitekehys 2003, 28)

Kompetensseilla tarkoitetaan ihmisen toiminnan pohjana olevia tietoja ja taitoja, yleisillä valmiuksilla kaikenlaisessa toiminnassa tarvittavia valmiuksia. Nämä eivät rajoitu pelkästään kielenkäyttöön. Konteksti on se sisäisten ja ulkoisten tilannetekijöiden kokonaisuus, jossa viestitään. Kielellisillä toiminnoilla tarkoitetaan niitä taitoja, joita käytetään jonkin tehtävän suorittamiseksi. Kielelliset prosessit ovat sellaisia neurologisia ja fysiologisia tapahtumaketjuja, joita käytetään kielen tuottamiseksi ja vastaanottamiseksi. Elämänalueet ovat ne sosiaalisen elämän alueet, joilla ihmiset toimivat. Strategialla tarkoitetaan jäsenyntyä ja tavoitteellisia toimintatapoja, joiden avulla jokin tehtävä suoritetaan. Tehtävä tarkoittaa tavoitteellista toimintaa tiettyyn tulokseen pääsemiseksi. (Eurooppalainen viitekehys 2003, 29.)

Olen tässä tutkielmassa päätenyt käyttämään käsitteitä ammatillisesti suuntautunut kieltenopiskelu (vrt. Aho 2003, 22) ja ammatillinen viestintätaito. Huhta (2010) sijoittaa jaottelussaan juridisen kielen sekä akateemisesti että ammatillisesti suuntautuneeseen kieltenoppimiseen. Akateemisesti suuntautuneella kieltenoppimisella tarkoitetaan kielen opiskelua tutkimusta varten eri aloilla. (Huhta 2010, 17.) Huhdan jaottelussa lähtökohtana on englannin kieli, jolloin akateemiset tavoitteet ovat luontainen osa myös juridisen kielen opiskelua. Akateemisia kieltenopiskelun tavoitteita ei toki voida ruotsin kielenkään osalta sulkea täysin pois; pohjoismainen konteksti on oikeustieteen opiskelussa olennainen. Tämän tutkielman tavoitteena ei ole kuitenkaan tutkia juridiikan pohjoismaista kontekstia tai juridiikan alan tutkimusta, vaan tutkielman lähtökohtana ovat käytännön työelämän tarpeet. Tästä syystä käyttämäni käsitteet ammatillisesti suuntautunut kieltenopiskelu ja ammatillinen viestintätaito ovat tämän tutkielman kannalta perusteltuja. Ammatillisesti suuntautunut kieltenopiskelu sisältää selkeästi ammatillisen tavoitteen ja ammatillisen kontekstin. Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa kielelliset toiminnat ja kontekstit määrittyvät oikeustieteen kautta. Ammatillinen kieltenopiskelu korostaa myös opiskelijan roolia, kyseessä on ensisijaisesti opiskelijan ammatillisen viestintätaidon kehittyminen. Ammatillinen viestintätaito pitää sisällään muutakin

kuin pelkän viestintätaidon. Se edellyttää myös yleisten ja ammatillisten valmiuksien käyttöä. Tutkielmassani painottuvat siis ammatillinen konteksti ja työelämälähtöisyys.

2.1 Kieltenopettajan tehtävä ammatillisesti suuntautuneessa kielenopiskelussa

Mikä on kieltenopettajan tehtävä ammatillisesti suuntautuneessa kielenopiskelussa? Ammatillisesti suuntautuneessa kielenoppimisessa opettajalta edellytetään yleiskieliseen oppimiseen verrattuna kielellisen ja pedagogisen taidon lisäksi vielä ammattikielen sekä myös ammattialan tuntemusta. Ammatillisesti suuntautuneessa kielenoppimisessa on useita ekspertin rooleja; opiskelijat ovat alansa asiantuntijoita, mutta maallikkoja kielen opiskelussa, opettaja on oppimisen ja opettamisen asiantuntija, mutta maallikko esim. juridiikassa. Asiantuntijuus voidaan nähdä jatkumona maallikko – asiantuntija. Tällä jatkumolla on myös erilaisia vaiheita (esim. alaan hyvin perehtynyt maallikko). Asiantuntijuus on prosessi, jossa pyritään syventämään asiantuntijuutta, mutta täydellistä asiantuntijuutta ei välttämättä voi täysin saavuttaa. (Stegu 2007, 17-18, 22, 37.) Tämä koskee niin opiskelijaa kuin opettajaakin.

On selvää, että alan tuntemus auttaa opettajaa työssä ammatillisesti suuntautuneen kielenoppimisen parissa; alan tuntemus auttaa hahmottamaan mikä alalla on kielenopetuksen kannalta olennaista ja mikä ei sekä millaisia viestinnällisiä taitoja alalla vaaditaan. Tulisiko siis juridisen kielen opettajan olla juristi? Egloff ilmaisee asian osuvasti:

*” Vocational language trainers do not necessarily need a double qualification in language teaching and industrial subject. What they need is **openness** to the world of work, and **curiosity** about how things work in industry, commerce and administration, which in many cases might imply the readiness to modify their world views. They need this openness to accept their new role as facilitators, acknowledging and making use of the competence their learners have in their specific field of work. Language learning in a vocational context thus becomes **a collaborative effort** in which exchange of information between trainer and learners provides **the basis for authentic communication process.**”*

(Egloff 2000, 671, lihavoinnit minun)

Ammattikielen opettajan työssä tarvitaan siis avoimuutta ja uteliaisuutta. On tunnustettava se, ettei välttämättä voi olla asiantuntija opiskelijoiden opiskelemalla alalla ja rohkeasti lähdettävä vuoropuheluun opiskelijoiden kanssa. Tällä tavoin sekä opettajan että opiskelijan kehittyminen asiantuntijuuden polulla mahdollistuu.

Ammatillisesti suuntautuneen kielenoppimisen opetussuunnitelmatyössä ei voi nojautua opettajan omiin uskomuksiin ja ajatuksiin kustakin alasta, jolla opiskelijoiden ammatillista viestintätaitoa kehitetään, vaan työelämän todelliset viestintätarpeet olisi pyrittävä selvittämään mahdollisimman tarkasti. Seuraavassa pohdin tarvekartoitusten merkitystä ammatillisesti suuntautuneessa kielenoppimisessa.

2.2 Tarveanalyysin merkitys ammatillisesti suuntautuneessa kielenopiskelussa

Ammatillisesti suuntautuneessa kielenoppimisessa korostetaan tarveanalyysin (needs analysis) merkitystä opetuksen suunnittelussa (esim. Egloff 2000, Long 2007, Newby 2000, Robinson 2000). Aho (2003) määrittelee tarveanalyysin ensisijaisesti sellaiseksi menetelmäksi, jonka tuloksia voidaan käyttää hyväksi suunniteltaessa kielikoulutusta siten, että se on oikein kohdennettua ja ajan tarpeita vastaavaa (Aho 2003, 33). Tarveanalyysin lähteitä voivat olla aikaisemmat tutkimukset ja työtehtävien kuvaukset. Arvokasta tietoa viestintätarpeista voi saada haastatteleamalla opiskelijoita, opettajia, lingvistejä tai alan asiantuntijoita. (Long 2007, 27-28.)

Long (2007) korostaa tarveanalyysin merkitystä. Hänen mukaansa yleiskielisillä opintojaksoilla opetetaan liian paljon sellaista, mitä opiskelijat eivät tarvitse ja liian vähän sellaista mitä he tarvitsisivat. One-size-fits-all –lähestymistavasta olisi suunnattava tavoitteellisempaan kielenopetukseen, erityisesti aikuisopiskelijoille suunnatussa kielenopetuksessa. Liian yleiset sisällöt ja tavoitteet eivät johda olennaisen kielitaidon kehittymiseen (Long 2007, 19.) Longin kritiikki on aiheellista. Yliopistojen kiristyneessä taloudellisessa tilanteessa myös kielenopetuksen niukat resurssit on suunnattava tarkasti työelämän tarpeista nousevaan kielenopetukseen.

Juridisen ruotsin viestintätarpeita ei ole Suomessa tutkittu tarkasti. Oikeustieteen maistereiden opintoihin kuuluvien pakollisen ruotsin kielen opintojen sisällön ja arvioinnin kehittäminen sellaiseksi, että opiskelijalla valmistuttuaan on työelämän tarpeita vastaava viestintätaito on Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan opetussuunnitelmatyön keskeinen haaste. Seuraavassa esittelen aikai-

sempia suomalaisia yliopistojen ja korkeakoulujen kieltenopetuksen kehittämiseen liittyviä tutkimuksia ja selvityksiä.

2.3 Yliopistojen ja korkeakoulujen kieltenopetuksen kehittämiseen liittyviä selvityksiä

Korkea-asteen koulutuksessa ammatillisesti suuntautuneen kielen opetusta ja arviointia on yhdenmukaistettu Suomessa mm. hankeyhteistyöllä, jossa mukana ovat olleet sekä yliopistot että ammattikorkeakoulut. Kielitaidon arvioinnin yhdenmukaistaminen ammattikorkeakouluissa toteutettiin opetusministeriön rahoituksella vuosina 2000-2004 (AMKKIA ja AMKKIA2). Ammattikorkeakoulujen opettajat osallistuivat koulutukseen ja laativat yhteisiä käytänteitä opetuksen suunnitteluun ja arviointiin. (Ks. Juurakko-Paavola 2005.) Korkeakoulujen ruotsin kielen suoritusten yhteismitallisuuden kehittämisen (KORU-hanke) tavoitteena oli korkea-asteen koulutuksen (ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen) ruotsin kielen kielikokeiden yhteismitallisuuden kehittäminen. Myös KORU-hanke toteutettiin siten, että opettajat yhdessä loivat toimivia käytänteitä ja tekivät suosituksia kielitaidon arviointiin. KORU-hankkeen loppuraportissa esitetään lukuisa määrä maamerkkisuorituksia, jotka ovat apuna kielitaidon arviointityössä. (Ks. Elsinen & Juurakko-Paavola 2006.) Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE ry:n asettama kielityöryhmä on luonut vuosina 2004 ja 2006 kieltenopetuksen käytäntösuositukset ammattikorkeakouluille. Käytäntösuosituksissa esitetään suosituksia käytännön järjestelyihin kuten kieltenopintojen sijoittumiseen opinnoissa ja lähtötasotesteihin. Lisäksi otetaan kantaa esim. ruotsin ja suomen kielen taidon osoittamiseen ja todistusmerkintöihin sekä kehoitetaan ruotsin kielen osalta käyttämään KORU-hankkeessa laadittuja kielitaidon taitotasokuvauksia. Yliopistoissa yliopistojen kielikeskusten johtajien neuvosto on antanut vastaavan suosituksen (Yliopistojen kielikeskusten johtajien neuvoston suositus 2006). Kantelinen ja Airola (2008) ovat tutkineet kieltenopetuksen käytäntösuositusten käyttöönottoa ammattikorkeakouluissa. Monissa ammattikorkeakouluissa kielenopetusta kehitetäänkin jo systemaattisesti ja tavoitteellisesti, mutta kehitettävää olisi vieläkin. (Kantelinen & Airola 2008) Hankkeet ovat hyviä esimerkkejä korkeakoulujen välisen yhteistyön tärkeydestä; jo opiskelijoiden oikeusturvankin kannalta on olennaista, että eri korkeakouluissa ruotsin kielen arviointi on yhteismitallista.

Jyväskylän yliopiston soveltavan kielentutkimuksen keskuksen vuosina 2005-2007 toteuttamassa kielipoliittisessa projektissa (KIEPO) selvitettiin kielikoulutuspolitiikan perusteita elinikäisen oppimisen ja monikielisuuden näkökulmista. Projektin loppuraportissa korostetaan, että kielitaito on

osa ammattitaitoa. Valitettavan usein kielitaito nähdään kuitenkin työelämässä erillisenä osa-alueena eikä sitä riittävästi painoteta taikka arvosteta. Raportissa todetaan, että ammatillinen koulutus ja korkeakoulut pystyvät huolehtimaan kielen alakohtaisten perustaitojen opettamisesta, mutta ammatillisten tehtävien vaatima erityiskielitaidon hankkiminen on usein mahdollista vasta työelämässä. Jotta työelämän kielikoulutuksessa voitaisiin edistää ihmisten todellista ammatillista viestintätaitoa on työelämän tarpeet huomioitava. (Sajavaara & Salo 2007, 242-247.) Vaikka raportissa todetaankin, että korkeakoulut jo nyt huolehtivat kielen alakohtaisten perustaitojen opettamisesta, on työelämän tarpeiden selvittäminen olennainen osa kielten opetussuunnitelmatyötä korkeakouluissa. Osassa yliopistoissa ja korkeakouluissa on jo tehtykin työelämän viestintätarpeiden kartoituksia, joita on ansiokkaasti käytetty opetussuunnitelmatyössä. Keski-Pohjanmaan ja Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian ovat yhdessä tehneet ammatillisen viitekehyksen ammattikorkeakoulujen eri koulutusohjelmiin englannin, ruotsin ja saksan kieleen. (Huhta, Johnsson, Lax & Hantula 2006.) Aho (2003) on kartoittanut puolustusvoimien kielikoulutustarpeita englannin kielen osalta kielikoulutuksen suunnittelun näkökulmasta. Lax (2007) on kartoittanut ruotsin kielen viestintätarpeita eri toimialoilla Kokkolassa ja hyödyntänyt tuloksia työssään Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulussa. Karjalainen ja Lehtonen (2005) ovat kartoittaneet Helsingin yliopistosta valmistuneiden opiskelijoiden viestintätarpeita. Yksittäisten tieteenalojen tarpeisiin ei ole perehdytty tarkemmin. Karjalainen ja Lehtonen toteavatkin tutkimuksensa pohdintaosiossa, että tutkimusta yksittäisten alojen viestintätarpeista tarvitaan (Karjalainen & Lehtonen 2005, 172). Ammatillisesti suuntautuneen kieltenoppimisen opetussuunnitelmatyön tulisi siis yliopistoissa ja korkeakouluissa olla työelämälähtöistä. Seuraavassa osiossa pohdin yliopistojen opetussuunnitelmatyötä laajemmin.

3 YLIOPISTOJEN OPETUSSUUNNITELMATYÖ

Opetussuunnitelmatyön peruslähtökohtana yliopistoissa on koulutuksen perusteiden pohtiminen. Vaikka koulutusta olisikin jo järjestetty pidemmän ajan, sen perusteita on muuttuvassa yhteiskunnassa pohdittava säännöllisesti. Perusteiden pohtimisen on suuntauduttava tulevaisuuteen, on ennakoitava työelämän tulevia osaamisvaatimuksia. Koulutuksen perusteita pohdittaessa on hyvä hyödyntää myös yliopiston ulkopuolisia yhteistyökumppaneita. On myös pohdittava, millaiseen osaamiseen on pyrittävä, jotta perustehtävä toteutuu. Olennaista eivät ole vain tiedot, vaan myös taidot ja asenteet. Keskeiset osaamisalueet ja osaamisvaatimukset muotoillaan tavoitteiksi. Tavoitteet toimivat opettajan näkökulman esiintuojana ja antavat opiskelijalle tietoa opinnoista ja innostavat häntä. Olennaista opetussuunnitelmaprosessissa on myös opetussuunnitelmamallin valitseminen. Opin-
tojaksojen väliset suhteet ovat kokonaisuuden kannalta merkittäviä; näin autetaan opiskelijaa luomaan selkeä kuva opiskelemastaan aineksestä ja estetään pirstaleisuutta opinnoissa. (Karjalainen, Jaakkola, Alha & Lapinlampi 2003, 59-66.) Suomalaisissa yliopistoissa on käytössä oppiainejakoi-
sia, moduulipohjaisia tai juonneopetussuunnitelmia (Karjalainen 2003, 50-53, Lapinlampi, Jaakkola & Alha).

Opetusministeriön asettaman työryhmän (Yliopiston kaksipuolaisen tutkintorakenteen toimeenpano, 2002) muistiossa opetussuunnitelma määritellään seuraavalla tavalla: ”Opetussuunnitelma on opetuksen ja opintojen suunnittelun väline. Sen avulla opetuksesta muodostetaan hallittu ja ehjä kokonaisuus. Opetussuunnitelmassa nimetään tutkintoon johtavan koulutuksen opintojaksot ja opintoko-

konaisuudet tavoitteineen, määrittellään opintojen laajuus ja ydinaines sekä rakennetaan opintojaksosten väliset yhteydet ja peräkkäisyydet kumuloituvan oppimisen edellyttämällä tavalla. Opetussuunnitelmassa kuvataan myös käytetyt opetusmenetelmät ja oppimisen arvioinnin muodot. Opetussuunnitelmassa tuodaan näkyviin opiskelijan opintopolku ja luodaan puitteet opintojen esteettömälle etenemiselle. Hyvin tehty opetussuunnitelma mahdollistaa opintojen etenemisesteiden ennakoinnin, ja se luo myös puitteet henkilökohtaisen opetussuunnitelman onnistuneelle laatimiselle.” (Yliopistojen kaksiportaisen tutkintorakenteen toimeenpano 2002, 28.) Myös ruotsin kielen opetussuunnitelmatyössä on määriteltävä ydinaines, päätettävä keskeiset osaamisalueet ja muotoiltava tavoitteet sekä päätettävä arvioinnin periaatteet. Yhteistyössä tiedekunnan kanssa muotoillaan koko alaa koskevat osaamisalueet ja tavoitteet sekä luodaan perusta opintojen esteettömälle etenemiselle. Ruotsin kielen opintojen laajuus ja sijoittuminen opintoihin päätetään tiedekuntatasolla.

Yliopistojen opetushenkilökunta voi kokea, että opetustehtävä on toissijainen tutkimukseen nähden. Opetuksen uudistamiseen ei välttämättä ole panostettu samalla tavoin kuin tutkimukseen, siksi opetus on uudistunut hitaasti. (Karjalainen 2003, 10.) Opetussuunnitelmatyö voidaan nähdä uhkana akateemiselle vapaudelle. Vaikka yliopisto-opetusta ei voidakaan järjestää mielivaltaisesti ja vailla vastuuta, saattaa ajatus akateemisesta vapaudesta kahlita opetussuunnitelmatyötä; jokainen on vastuussa vain omasta työstään, muiden työhön tai opiskelijoiden työskentelyyn ei pidä puuttua. (Karjalainen 2003, 21-22). Karjalainen (2003) ilmaisee asian hyvin: ”Akateemisen vapauden ansiosta opiskelija saa olla anonyymi ja huomaamaton. Hän saa vapautensa suojissa oppia tiedettä hyvin, huonosti, väärin tai oikein.” (Karjalainen 2003, 23). Opiskelija voi suoriutua opinnoistaan juuri-kaan tapaamatta opettajiaan ja muita opiskelijoita. Kokemus on osoittanut, että opiskelijat usein kokevat tutkintoon sisältyvät kielten opinnot raskaina tai koulumaisina, koska kielten opintojaksot vaativat runsasta läsnäoloa kun taas oman aineen opinnot on mahdollista suorittaa vapaammin, esim. kirjatentteinä ja esseinä.

3.1 Ammatillisesti suuntautuneen kieltenopetuksen opetussuunnitelmatyö yliopistoissa

Yliopistojen kielten opetussuunnitelmatyötä ei voi tehdä irrallisena varhaiskasvatuksesta, peruskoulusta eikä lukioista tai ammatillisesta koulutuksesta. Aikaisempien kouluvaiheiden ratkaisut vaikuttavat suunnitteluun myöhemmissä vaiheissa. Kielikoulutusta ei tulisi ajatella vain yksi vaihe kerrallaan vaan olisi ymmärrettävä jatkuvuuden merkitys ja toteutettava kielikoulutus elinikäisen oppimisen periaatteita kunnioittaen. Myös oppijoiden asenteilla ja myönteisillä kokemuksilla kielten oppimi-

sesta ja käytöstä on suuri merkitys kielenoppimisen elinikäisellä polulla. (Sajavaara, Luukka & Pöyhönen 2007, 33-34.) Opiskelijoiden taidot eivät välttämättä riitä yliopistoissa tarjottavan opetuksen puitteissa vaadittavan minimitason saavuttamiseen (Pyykkö, Tuomi, Juurakko-Paavola & Fiilin 2007, 143-144; Niemi 2008, 17-18; Palviainen 2010a, 12). Keskusteluissa opiskelijoiden kanssa Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa syyksi heikolle pohjalle ruotsin kielessä nousee varsin usein se, että yläkouluvaiheessa ei kiinnostusta ruotsin kieleen juurikaan ole. Tästä syystä pohja jää hyvin heikoksi, mikä vaikeuttaa suuresti opiskelua myöhäisemmässä vaiheessa. Tällä hetkellä ruotsin kieli ei enää ole pakollinen aine ylioppilaskirjoituksissa (Lukiolaki 629/1998), mikä johtaa helposti siihen, ettei ruotsin kieleen enää panosteta lukio-opinnoissa. Tämä puolestaan johtaa siihen, että ruotsin kielen lähtötaso yliopistoissa entisestään laskee.

Ratkaisuja tilanteeseen on yritetty löytää. Peruskoulun tuntijakoa uudistamaan perustettu työryhmä esitti ruotsin kielen opintojen aloituksen varhaistamista. Toisen kotimaisen kielen opintoja A1-kielenä suositeltiin aloitettavaksi viimeistään toisella vuosiluokalla, B1-kielenä viimeistään kuudennelta vuosiluokalta. (Perusopetus 2020 – yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako 2010, 100.) Eduskunta hylkäsi kuitenkin ehdotuksen. Ruotsin kielen opintojen aloittamisen varhaistaminen voisi oppilaiden motivaation ja kielitaidon tason kannalta olla ruotsin kielen opintojen kannalta hyvä ratkaisu. Jos opiskelijoiden ruotsin kielen taito heidän aloittaessaan yliopisto- ja korkeakouluopintonsa entisestään laskee, on yliopisto- ja korkeakouluopintoihin kuuluvien pakollisten ruotsin kielen opintojen suorittaminen yhä vaikeampaa. Yliopistoissa ja korkeakouluissa joudutaan ammatillisen viestintätaidon opettamisen sijaan keskittymään perustaitoihin. Yliopistoissa ja korkeakouluissa pohditaan ruotsin kielen kertauskurssien järjestämistä, osa yliopistoista ja korkeakouluista tarjoaa kuitenkin jo kertauskursseja. Kertauskurssien järjestäminen syö kuitenkin jo entisestään vähäisiä kielenopetuksen resursseja, eikä kertauskurssien tarjoaminen ruotsin kielessä ole yliopiston kielenopetuksen keskeinen tehtävä. (Palviainen 2010a, 15.) Tarkastelen Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan opiskelijoiden ruotsin kielen tasoa tarkemmin luvussa 3.3.

Ruotsin kielen opetus on Suomessa poliittinen ja tunteita herättävä kysymys. Ruotsin kielen pakollisuus nousee toistuvasti esiin sekä lehtien uutisoinnissa että mielipidepalstoilla ja internetin keskustelupalstoilla (Palviainen 2010b). Ruotsin kielen opetuksen asemaa on ehdotettu muutettavaksi siten, että se olisi valinnainen aine (esim. Liiten 2010). Itä-Suomessa venäjän kieltä esitetään vaihtoehdoksi ruotsin kielen rinnalle (esim. Lönnroth 2011). Ruotsin kielen asemaan Suomessa mahdollisesti tehtävät muutokset ja toisen kotimaisen kielen opetuksen muuttaminen ja kehittäminen vaativat vankan tutkimusperustan ja yhteiskunnallisen tilanteen huomioimisen. Jos esimerkiksi yliopisto-

ja korkeakouluopinnoista poistetaan tutkintoon kuuluvat toisen kotimaisen kielen opinnot, eivät opiskelijat saavuttaisi laissa (Laki julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta 424/2003) vaadittua kielitaitoa opintojensa aikana. Tällaisen muutoksen seurauksia on vaikea arvioida. Todennäköistä olisi, että tulevaisuudessa valtion virkoihin olisi vaikeampaa löytää sellaisia henkilöitä, joilla on lain vaatima kielitaito. (Palviainen 2010a, 16.)

3.2 Ruotsin kielen opetussuunnitelmatyö Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa

Ennen kuin voidaan kehittää ruotsin kielen opetussuunnitelmaa Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa on pääpiirteissään ymmärrettävä tiedekunnan opetussuunnitelmatyön yleiset käytännöt ja periaatteet. Oikeustieteellisessä tiedekunnassa poolit vastaavat oman oppiaineensa opetussuunnitelmatyöstä. Tiedekunnassa ei ole ainelaitoksia, tiedekunta jakaantuu sen sijaan pooleihin, esim. rikos- ja prosessioikeuden pooli. Pooleissa pohditaan oppiaineen päämääriä ja laaditaan sekä kaikille opiskelijoille yhteisten opintojen että erikoistumisopintojen ja valinnaisten opintojen tavoitteet ja sisällöt. Kevätlukukaudella 2010 tiedekuntaan perustettiin peruskoulutustoimikunta, jonka tehtävänä on kehittää tiedekunnan opetusta, kevääseen 2009 asti tästä työstä vastasi suunnittelutoimikunta. Peruskoulutustoimikuntaan kuuluu professorikunnan, keskiryhmän ja opiskelijoiden edustajia. Toimikuntaan ulkopuolisena asiantuntijajäsenenä osallistuu myös tiedekunnan kieltenopettaja. Oppiaineiden esittämistä suunnitelmista keskustellaan peruskoulutustoiminnassa. Opetussuunnitelman vahvistaa tiedekuntaneuvosto. (Oikeustieteellisen tiedekunnan toimintakäsikirja 2008, 119-123.)

Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa on käytössä oppiainejakoinen opetussuunnitelmamalli. Kieltenopetus ei integroidu juridisiin aineisiin, vaan se on oma kokonaisuutensa. Oikeusnotaarin (alempi korkeakoulututkinto) tutkintoon kuuluu kieli- ja viestintäopintoja 20 opintopistettä, lisäksi oikeustieteen maisterin tutkinnossa on kieli- ja viestintäopintoja 6 opintopistettä. Turun yliopistossa oikeustieteellisen tiedekunnan pakolliset ruotsin kielen opinnot ovat laajemmat kuin muiden tiedekuntien. Kaikki opiskelijat suorittavat 12 opintopistettä ruotsin kielen opintoja. Esimerkiksi Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa ja humanistisessa tiedekunnassa toisen kotimaisen kielen opintoja on 5 opintopistettä. Opinnot ovat myös laajemmat kuin muiden yliopistojen oikeustieteellisissä tiedekunnissa. Lapin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa pakollisia ruotsin kielen opintoja on 5 opintopistettä, samoin Helsingin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Ruotsin kielen lisäksi opiskelijat suorittavat 12 opintopistettä valitsemassaan vieraassa

kielessä. Tiedekunta ja kielikeskus yhdessä tarjoavat juridisen kielen opintoja englannissa, saksassa ja ranskassa. Yliopistoihin kohdistuu tällä hetkellä säästövaatimuksia. Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa lukuvuotta 2010-2011 suunniteltaessa jokaista oppiainetta kehoitettiin säästötoimenpiteisiin. Tämä koski myös kieltenopetusta. Seuraava laajempi tutkintouudistus toteutetaan viiden vuoden kuluttua jolloin kieltenopetuksen määrä ja asema saattavat muuttua. Vaikka keskityn tässä tutkielmassa ja tulevassa väitöskirjatutkimuksessani ruotsin kielen opetussuunnitelman sekä yksittäisten opintojaksojen kehittämiseen on taloudellisten realiteettien ja tiedekunnan muun opetussuunnitelmatyön huomioiminen välttämätöntä. Tutkielman tuloksia voidaan hyödyntää Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan opetussuunnitelmatyön tukena.

Yliopistotutkinnot eivät välttämättä valmista suoraan ammattiin. Ylempi korkeakoulututkinto antaa pätevyyden ja valmiuden toimia useilla eri aloilla. Muihin yliopistotutkintoihin verrattuna oikeustieteen maisterin tutkintoa voidaan pitää selkeämmin ammattiin suuntaavana tutkintona (Saarenpää 1999, 378). Vuoden 2010 Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan pääsykoekirjassa Siltala (2010) kuvaa juristin osaamista seuraavasti: Juristin on osattava tulkita, hänen on tiedettävä millainen merkitys oikeuslähteissä käytetyille ilmauksille tulee kussakin kontekstissa antaa. Hänen on tunnettava oikeudellinen säätely ja ymmärrettävä oikeuden sääntöjen ja periaatteiden keskinäiset etusijasuhteet. Juristin on kyettävä perustelemaan esitetty oikeudellinen tulkinta. Lisäksi juristin on kyettävä punnitsemaan ja sovittamaan yhteen oikeusperiaatteet kussakin soveltamiskontekstissa. (Siltala 2010, 1-5.) Husa tarkastelee oikeustieteen opintoja vertailevan oikeustieteen ja konstruktivismin näkökulmasta. Hän korostaa juridisen ajattelun (legal thinking) merkitystä. Konstruktivistisen ajattelun mukaan opiskelija kehittää itse juridista ajatteluaan. Opintojen tehtävänä on stimuloida tätä kehitysprosessia. Taitojen opettaminen on keskeistä. Opetus olisi rakennettava niin, että opiskelijat ymmärtävät helposti mitä opetetaan. Olisi myös opetettava siten, että opiskelijat oppivat täyttämään puuttuvan tiedon (learn to fill the gaps) ja että heidän kiinnostuksensa lisätiedon saamiseen ja oman ajattelun kehittämiseen heräisi. (Husa 2009; 914, 922, 924.) Oikeustieteen asiantuntijoiden Husan ja Siltalan ajatuksissa korostuvat syvälinen ymmärtäminen, tulkintakyky ja taitojen opettaminen. Näitä piirteitä voidaan pitää tavoittelemisen arvoisena myös ammatillisesti suuntautuneessa kielenoppimisessa ja toimivassa viestinnällisessä ammattitaidossa.

Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa perustettiin kevätlukukaudella 2010 osaamistaito-työryhmä pohtimaan oikeustieteellisen koulutuksen tavoitteita. Työryhmä esitti tiedekunnalle ehdotuksensa 15.3.2010. Työryhmän mukaan ” oikeustieteen maisteri on oikeudellisen ajattelun ammattilainen, jolla on oikeustieteellisen koulutuksen saaneille ominaiset ongelmanratkaisu-, tie-

donhallinta- ja argumentointitaidot .” Kymmenkohtaisessa luettelossa listataan oikeustieteen maisterin piirteitä oikeudellisen sääntelyn tuntemisen lähtökohdasta. Viestintätaitoa kuvataan seuraavalla tavalla: ”oikeustieteen maisteri osaa ilmaista itseään suullisesti ja kirjallisesti selkeällä ja vakuuttavalla tavalla sekä puolustaa omaa näkemystään muille asiantuntijoille”.(Ehdotus oikeustieteen maisterin yleisiksi kompetensseiksi 15.3.2010.) Nämä tavoitteet ovat olennaisia myös kielten opetussuunnitelmatyön kannalta.

Kieltenopintojen sijoittuminen tiedekunnan opetussuunnitelmaan on kielten opetussuunnitelmatyölle merkittävää. Husa on tarkastellut juridisten opintojen rakentumista ja suosittelee kielten opintojen sijoittamista opintojen alkuun. Hänen mukaansa kielet kuuluvat perustaitoihin (basic skills). (Husa 2009, 924.) Tämä on osin perusteltua; opiskelijan on helpompi lukea esim. englanninkielistä alan kirjallisuutta opintojensa aikana, jos hän on jo kielenopetuksen puitteissa syventänyt osaamistaan englanninkielisten tekstien lukemisessa. Toisaalta opiskelijan on vaikea omaksua asiaa, jos kielenopetuksessa käsiteltäviä teemoja ei ole vielä käsitelty ammattiopinnoissa. Opiskelijan on esim. vaikea laatia testamenttia ruotsin kielellä, jos hän ei ole suorittanut perhe- ja jäämistöoikeuden opintojaksoa. Tarvittavien taustatietojen määrä vaikuttaa siihen, millaisena opiskelija kokee kielen oppimistehtävän ja miten hän pystyy tehtävästä suoriutumaan. Ruotsin kielen opinnot kuuluvat kandidaattivaiheeseen (Oikeusnotaarin tutkinto) ja opiskelijoiden on suoritettava kaikki pakolliset ruotsin kielen opintojaksot ennen kuin he voivat siirtyä maisterivaiheen opintoihin. Ruotsin kielen opinnot suositellaan suoritettaviksi ensimmäisen kahden opiskeluvuoden aikana. Opiskelija on siis kielten opintojaksoja suorittaessaan vielä vasta-alkaja juridisella saralla. Tämä näkyy myös kielenopetuksessa. Opintojaksopalautteessaan osa opiskelijoita kritisoi vaikeita aihepiirejä; he eivät koe osavansa toimia annetuissa tilanteissa ruotsiksi, koska eivät osaisi tilanteessa toimia suomeksikaan. Ammatillisen kielen opintojaksojen sisällön ja tavoitteiden tulisi määräytyä työelämän tarpeiden mukaan. Opintojaksoja suunniteltaessa on kuitenkin myös huomioitava realiteetit; millaisia aihepiirejä tai taitoja opiskelijat missäkin vaiheessa opintojaan pystyvät omaksumaan.

Kieltenopetuksen opetussuunnitelmatyötä ei tulisi pitää erillisenä tiedekunnan muusta opetussuunnitelmatyöstä. Kieltenopettajan osallistuminen tiedekunnan opetuksen kehittämiseen kokonaisuutena ja visioiden luomiseen ja niiden saavuttamiseksi luotaviin strategioihin on tärkeää. Työskennellessään juristien kanssa kielenopettaja ymmärtää paremmin juridisen työskentelyn periaatteita. Vastavuoroisesti juristien kielellinen tietoisuus lisääntyy. Kieltenopettaja joutuu valitettavan usein puolustamaan asemaansa ja tekemään työtä sen eteen, että kielenopetus nähdään osana tiedekunnan muuta toimintaa. Liian usein kielet nähdään opintojen välttämättömänä, joskaan ei kovin tarpeelli-

sena osana. Ruotsin kielen opetussuunnitelmatyössä on myös huomioitava kielenkäyttäjän monikielisyys ja ruotsin kielen oppimista on tarkasteltava osana koko kielitarjontaa. On myös pyrittävä edistämään sellaisten taitojen siirtovaikutusta, jonka kieliohjelman monipuolisuus mahdollistaa. (Eurooppalainen viitekehys 2003, 231-232.) Seuraavassa tarkastelen opiskelijoiden ruotsin kielen lähtötason merkitystä ruotsin kielen opetussuunnitelmatyössä.

3.3 Tutkintoon kuuluvissa pakollisissa ruotsin kielen opinnoissa vaadittava taitotaso

Eurooppalaisen viitekehysten taitotasokuvaimien avulla arvioidaan opiskelijan kielitaidon tasoa. Viitekehysten taitotasot ovat seuraavat: A1-A2 (perustason kielenkäyttäjä), B1-B2 (itsenäinen kielenkäyttäjä) ja C1-C2 (taitava kielenkäyttäjä) (Eurooppalainen viitekehys 2003, 47). Yliopistojen kielikeskusten johtajien neuvoston suosituksen (2005) mukaan opiskelijalta vaadittava toisen kotimaisen kielen kirjallisen ja suullisen kielitaidon tason tulee olla vähintään Eurooppalaisen viitekehysten perustuvalla tasolla B1. (Yliopistojen kielikeskusten johtajien neuvoston suositus 2005). Eurooppalainen viitekehys antaa viestintätaidon arvioinniksi kriteeripohjaisia taitotasokuvaimia viestintätaidon eri osa-alueille. Puhuminen kuvataan viitekehyksessä tasolla B1 seuraavalla tavalla: ”Pystyy esittämään suhteellisen sujuvasti ja lähinnä peräkkäisenä luettelona kuvauksen erilaisista tutuista, itsenään kiinnostavista asioista.” (Eurooppalainen viitekehys 2003, 93). B1-tason kirjoittaja ”pystyy kirjoittamaan yksinkertaisia, yhtenäisiä tekstejä tavallisista, itseään kiinnostavista aiheista yhdistämällä lyhyempiä, irrallisia, yksinkertaisia ilmauksia yhtenäiseksi tuotokseksi.” (Eurooppalainen viitekehys 2003, 96). Yleisten taitotasojen lisäksi viitekehyksessä on kuvaimia yksittäisille viestintätaidon osa-alueille, kuten esim. raporttien ja kirjoitelmien arviointiin.

Opiskelijoiden ruotsin kielen lähtötaso korkeakouluissa ja yliopistoissa vaihtelee suuresti. Jos opiskelijan lähtötaso on heikompi kuin B1, hän ei välttämättä saavuta vaadittavaa tasoa yliopistopintojensa aikana, erityisesti, jos ruotsin kielen opinnot ovat laajuudeltaan vähäiset (esim. 2 op). (Palviainen 2010a, 9.) Opiskelijat saattavat epäonnistua heikon lähtötason vuoksi pakollisissa ruotsin opinnoissa ja heidän valmistumisensa voi viivästyä. (Niemi 2008, 17-18; Sajavaara, Luukka & Pöyhönen 2007, 17-18; Pyykkö, Tuomi, Juurakko-Paavola & Fiilin 2007, 141-142.) Hildénin (2009) yliopiston kielikeskusten rehtorineuvostolle tekemän selvityksen mukaan optimistisestikin arvioiden neljänneksellä yliopistoihin saapuvista opiskelijoista ei ole valmiuksia selviytyä ruotsin kielen opinnoista ja saavuttaa Euroopan neuvoston viitekehysten mukaista taitotasoa B1 (Hildén 2009, 3). Sauli Takalan mukaan B-ruotsin ylioppilaskokeen arvosanat ovat suhteessa viitekehysten

taitotasoihin seuraavasti: cum laude = A2-B1, magna cum laude ja eximia B1 ja laudatur B2-C1. (Hildén 2009, 1, 4.) Opiskelijoiden lähtötasoa Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa voidaan esim. Hildénin selvitykseen verrattuna pitää keskitasoa parempana. Turun yliopiston oikeustieteelliseen tiedekuntaan vuonna 2008 oikeustieteen maisterin tutkintoa suorittamaan hyväksytyjen opiskelijoiden ruotsin kielen taito oli noin 90 prosentilla ylioppilastodistuksen arvosanan perusteella vähintään tasolla B1. Muutamalla prosentilla lähtötaso jää alle tason B1. Noin 6 % opiskelijoista ei ollut kirjoittanut ruotsia. (Oikeustieteellinen tiedekunta, uusien opiskelijoiden ruotsin arvosanat). Verrattuna Hildénin selvitykseen siitä, että neljäsosalla opiskelijoista olisi puutteelliset tiedot ruotsin kielessä (ylioppilastutkinnon arvosana A tai B) yliopistoon tullessaan on tilanne Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa opetuksen tavoitteiden saavuttamisen kannalta tältä osin hyvä. Ei voida kuitenkaan olettaa, että parempi lähtötaso ja määrällisesti laajemmat opinnot johtaisivat suoraan siihen, että kaikki Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan opiskelijat saavuttaisivat ruotsin kielen opintojen suorittamiseen vaadittavan tason. Käytännön kokemuksen mukaan osalla opiskelijoita on suuria vaikeuksia suorittaa pakollisen kielen opinnot. Vaikka tämän tutkielman tarkoituksena ei varsinaisesti olekaan keskittyä opiskelijoiden taitotason mittaamiseen, on erilainen lähtötaso ja siitä nousevat ongelmat kuitenkin huomioita myös tiedekunnan ruotsin kielen opetusta suunniteltaessa. Alhaisempi lähtötaso asettaa haasteita ruotsin kielen opetuksen suunnittelulle (esim. Hildén 2009; Sajavaara, Luukka & Pöyhönen 2007; Palviainen 2010a). Jos opiskelijat, joilla on hyvin erilainen lähtötaso, opiskelevat samalla tavoin ja samassa ryhmässä, opetus on osalle opiskelijoista aivan liian vaativaa ja osalle liian helppoa. Molemmat vaihtoehdot vaikuttavat helposti motivaatioon; liian vaikeat tehtävät johtavat luovuttamiseen ja turhautumiseen, liian helpot tehtävät eivät ole riittävän haastavia. Liiallinen yksinkertaistaminen opetuksessa saattaa johtaa vähemmän haastavaan ja kiinnostusta herättävään kielenkäyttöön (vrt. Aho 2003, 28). Tämä on huomioitava juristien viestintätarpeisiin vastaavan kielenopetuksen suunnittelussa.

Toinen kotimainen kieli on ainoa oppiaine yliopistoissa, jonka osaamisen tasosta säädetään asetuksella (Valtioneuvoston asetus suomen ja ruotsin kielen taidon osoittamisesta valtionhallinnossa 481/2003). Ruotsin ja suomen kieli ovat nykyisellään kaikille Suomen kansalaisille pakollisia oppiaineita niin perusopetuksessa, toisen asteen koulutuksessa kuin korkea-asteen koulutuksessakin. Lainsäädännön merkitystä ei voida sivuuttaa Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan opetussuunnitelmatyössä. Seuraavassa käsitellän Suomen lainsäädäntöä ja sen merkitystä ruotsin kielen opetussuunnitelmatyössä yliopistoissa ja korkeakouluissa.

4 TOINEN KOTIMAINEN KIELI SUOMEN LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ

Suomen perustuslain (731/1999, 17 §) mukaan suomi ja ruotsi ovat Suomen kansalliskielet. Perustuslain takaamaa oikeutta omaan äidinkieleen selvennetään kielilain (423/2003). Kielilain mukaan kielellisen jaottelun perusyksikkö on kunta. Kaksikielisiä ovat ne kunnat, joissa vähemmistön osuus on vähintään 8% tai vähintään 3000 asukasta (423/2003, 5§, 37 §). Jokaisella on oikeus valtion viranomaisessa ja kaksikielisessä kunnassa käyttää omaa kieltään, suomea tai ruotsia. Myös yksikielisessä kunnassa jokaisella on oikeus käyttää omaa äidinkieltään, jos kyseessä on viranomaisen aloitteesta vireille tuleva asia. (423/2003, 10§.) Ahvenanmaan kielellisestä tilanteesta säädetään Ahvenanmaan itsehallintolaissa. Lain mukaan maakunta on ruotsinkielinen, ja valtion, virkamiesten ja kunnallishallinnon kieli on ruotsi (1144/1991, 36 §). Suomen kansalaisella on Ahvenanmaalla kuitenkin omassa asiassaan mahdollista käyttää suomea.

Viranomaisella on velvollisuus oma-aloitteisesti huolehtia kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Kaksikielisen viranomaisen palvelussa ja yhteydenotoissa on käytettävä yksityishenkilön kieltä (423/2003, 23§). Yksityistä toimijaa koskee sama kielellinen palveluvelvollisuus, jos julkinen hallintotehtävä on lain nojalla sille säädetty (423/2003, 25§). Valtion viranomaisen työkieli on enemmistön kieli (423/2003, 26§). Kaksikielisen kunnan toimielimen jäsenellä on oikeus käyttää suomea tai ruotsia kokouksessa. Jos hän ei ymmärrä suullista puheenvuoroa, se on hänelle selostettava (423/2003, 28§). Kaksikielisen kunnan kokouskutsut ja pöytäkirja on laadittava suomen ja ruotsin

kielillä, muiden toimielinten asiakirjojen kielestä kunta voi itse tehdä päätöksen (423/2003, 29§). Lait säädetään ja julkaistaan sekä suomeksi että ruotsiksi (423/2003, 31§).

Yliopistojen toiminnasta säädetään yliopistolaissa (558/2009). Åbo Akademin ja Svenska handels-högskolanin sekä Helsingin yliopiston Svenska social- och kommunalhögskolanin opetus- ja tutkin-tokielenä käytetään ruotsia. Helsingin yliopiston, Kuvataideakatemia, Sibelius-Akatemia ja Teat-terikorkeakoulun opetus- ja tutkintokielenä käytetään molempia kotimaisia kieliä. Näin pyritään takaamaan, että ruotsin kieltä osaavia koulutetaan riittävästi. (Yliopistolaki 558/2009, 11§, 12§.) Yliopiston henkilökunnan on hallittava se kieli, jolla opetusta annetaan. Lisäksi henkilökunnalla on oltava vähintään tyydyttävä ruotsin tai suomen kielen suullinen ja kirjallinen taito. (Valtioneuvoston asetus yliopistoista 770/2009, 1§.)

Kielilainsäädäntöä ei tunneta Suomessa riittävän hyvin. Voidaan virheellisesti olettaa, että laki antaa vain toiselle ryhmälle etuoikeuksia, vaikka se pyrkiikin turvaamaan sekä suomen- että ruotsin-kielisten perusoikeudet. (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2006, 18.) Lehtikirjoituksista ja internetin keskustelupalstoilla käytävästä keskustelusta voisi virheellisesti pää-tellä, että esimerkiksi terveydenhuollon piirissä ruotsinkieliset saavat parempaa ja nopeampaa pal-velua. Näin ei kuitenkaan ole. (Skogberg 2010.)

4.1 Valtionhallinnossa vaadittava kielitaito

Jotta kielelliset perusoikeudet pystytään turvaamaan edellytetään valtion henkilöstöltä kaksikielises-sä viranomaisessa enemmistön kielen erinomaista suullista ja kirjallista kielitaitoa sekä toisen kielen tyydyttävää suullista ja kirjallista taitoa. Yksikielisessä viranomaisessa vaaditaan toisen kielen tyydyttävää ymmärtämisen taitoa. (Laki julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta 424/2003, 6§.) Tuomareiden kielitaitovaatimuksissa vaaditaan yksikielisessä viranomaisessa toisen kielen tyydyttävän ymmärtämisen taidon lisäksi tyydyttävä suullinen taito. Kaksikielisessä viran-omaisessa tuomarin kielitaitovaatimukset ovat samat kuin muun henkilöstön. (Laki tuomareiden nimittämisestä 205/2000, 12§.) Monet yliopistokoulutuksen saaneista sijoittuvat julkiselle sektoril-le. Julkisella sektorilla tarvitaan sellaisia työntekijöitä, joilla on riittävä kansalliskielten taitoa. Eri-tyisen tärkeää tämä on aloilla, joilla vaaditaan täsmällistä terminologian tuntemusta. Tällaisia aloja ovat esim. oikeustiede ja lääketiede. (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2009, 64.)

Suoritettuaan yliopisto-opinnot opiskelija saa tutkintotodistukseensa merkinnän kielitaidostaan. Kielitaidosta säädetään Valtioneuvoston asetuksessa suomen ja ruotsin kielen taidon osoittamisesta valtionhallinnossa (481/2003). Asetuksen määrittämä arvosteluasteikko on kolmiportainen: erinomainen, hyvä ja tyydyttävä taito. Erinomaisen kielitaidon saavuttaa korkeakoulussa sellainen henkilö, joka on saanut koulusivistyksen kyseisellä kielellä ja suorittaa kypsyysnäytteen. Hyvän ja tyydyttävän kielitaidon voi osoittaa suorittamalla korkeakoulututkintoon sisältyvät toisen kotimaisen kielen opinnot. (481/2003, 15§, 16§, 17§.) Hyvä ja tyydyttävä kielitaito on linkitetty sekä yliopistojen viisiportaiseen arviointiasteikkoon että Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoihin. Yliopistojen arvosanat 4 ja 5 antavat hyvän taidon, arvosanat 1-3 tyydyttävän taidon. Hyvä taito edellyttää vähintään tason B2 suoritusta, tyydyttävä taito vähintään tasoa B1 Eurooppalaisen viitekehyksen mukaan. (Yliopistojen kielikeskuksien johtajien neuvoston suositus 2005.) Molemmista kotimaisista kielistä ei voi korkeakouluopintojen yhteydessä saada tutkintotodistukseen merkintää erinomaisesta kielitaidosta. Opiskelijoilla on mahdollisuus suorittaa valtionhallinnon kielikoe ja osoittaa näin erinomainen kielitaitonsa myös siinä kielessä, jolla he eivät kirjoita kypsyysnäytettään. Osoitettuaan erinomaisen kielitaidon molemmissa kielissä he ovat kelpoisia työskentelemään valtion viroissa kaikissa Suomen kunnissa. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan opiskelijoilla on pääsääntöisesti hyvät edellytykset suorittaa tutkintoon kuuluvat pakolliset toisen kotimaisen kielen opinnot, suurella osin jopa hyvin taidoin (lukuvuonna 2009-2010 opintojakson suorittaneista 56% saavutti hyvän kirjallisen taidon ja 38% hyvän suullisen kielitaidon). Vuosikursseittain muutama tiedekunnan opiskelijoista suorittaa valtionhallinnon erinomaista kielitaitoa osoittavan kielikokeen ruotsin kielessä.

Opiskelijoiden perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa suorittamat ruotsin kielen opinnot vaikuttavat ruotsin kielen opinnoista suoriutumiseen yliopistossa. Uusi lukiolaki astui voimaan vuoden 2009 alusta. Lain muuttamisen tavoitteena oli kohentaa lukiolaisten toisen kotimaisen kielen ja vieraiden kielten suullista taitoa sekä laajentaa opintojen hyväksilukemista. Hyvä suullinen taito antaa opiskelijoille valmiuksia suoriutua jatko-opinnoista ja työelämästä. Käytännön kielitaito painottuu hallituksen esityksessä (Hallituksen esitys 98/2008, 8,11.) Ruotsin kielen lähtötaso on kuitenkin yliopistoissa ja korkeakouluissa heikko (ks. luku 3.3). Eräs vaihtoehto on, että nykyisiä ruotsin kielen taitotasovaatimuksia muutetaan. Opiskelijat, jotka eivät saavuta tasoa B1 suullisessa ja kirjallisessa taidossa, voisivat saavuttaa tyydyttävän puheen ja luetun ymmärtämisen taidon. Tällainen muutos ei olisi laisinkaan ongelmaton. Pelkkä ymmärtämisen taito ei anna kelpoisuutta julkisiin tehtäviin kaksikielisillä virka-alueilla. Jos toisen kotimaisen kielen suoritusta ei ole laisinkaan, ei henkilö ole kelpoinen valtion virkoihin edes yksikielisillä alueilla. (Pyykkö, Tuomi, Juurakko-

Paavola & Fiilin 2007, 142-143.) Tiedottamista yliopistojen ja korkeakoulujen ruotsin kielen vaikutuksesta työnsaantimahdollisuuksiin tulisi lisätä. Kielitaitovaatimukset saattavat tulla korkeakouluopiskelijoille yllätyksenä eivätkä kaikki korkeakoulujen kieltenopettajatkaan tunne lakien sisältöä riittävän hyvin (Niemi 2008, 17, 97).

4.2 Kielellisten perusoikeuksien toteutuminen Suomessa

Jokainen viranomainen valvoo toimialallaan kielilain noudattamista. Lisäksi oikeusministeriö seuraa lain täytäntöönpanoa ja soveltamista ja voi antaa suosituksia. Tarvittaessa ministeriön on ryhdyttävä toimenpiteisiin epäkohtien korjaamiseksi. (2003/ 423, 36 §.) Valtioneuvosto antaa vaalikausittain eduskunnalle toimenpidekertomuksen kielilainsäädännön soveltamisesta ja kielellisten oikeuksien toteutumisesta (2003/423, 37§). Oikeusministeriö on julkaissut kertomukset kielilainsäädännön soveltamisesta vuosina 2006 ja 2009. Kielikertomuksen valmistelussa avustaa valtioneuvoston asettama kieliasian neuvottelukunta. Tavoitteena on lisätä niin viranomaisten kuin kansalaistenkin tietämystä eri kieliryhmien tilanteesta. Kertomuksen antamaa tietoa voidaan käyttää kieli- ja koulutuspolitiikkaa koskevia päätöksiä tehtäessä. Eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri valvovat myös kielellisten perusoikeuksien toteutumista. Palkkaustilanteessa viranomaisella on velvollisuus varmistua palvelukseen otettavan henkilön kielitaidon riittävydestä. Viranomaisen tulee arvioida, millaista kielitaitoa työtehtävät edellyttävät. Viranomaisen on myös huolehdittava tarvittaessa henkilöstön kielikoulutuksesta. (Kunnat ja kielilainsäädäntö 2003, 17.)

Omaa kieltä ei ole sidottu henkilön äidinkieleen. Henkilöllä on oikeus valita, kumpi kieli on hänen oma kielensä. (Kunnat ja kielilainsäädäntö 2003, 8.) Vaikka kansalliskielten käytöstä Suomessa säädetäänkin lailla valtion ja kunnan viranomaisessa, ei tämä tarkoita Suomen kuntaliiton selvityksen mukaan sitä, että jokaisen kaksikielisen kunnan tai valtion viraston työntekijän tulisi pystyä toimimaan molemmilla kielillä. Viranomaiset voivat järjestää toimintansa parhaaksi katsomallaan tavalla. Voidaan esim. perustaa erikielinen palvelupiste tai työvuoroja järjestämällä huolehtia, että molempia kieliä hallitsevia on työssä samanaikaisesti. Pystyäkseen takaamaan tämän on viranomaisen huolehdittava palvelukseen otettavien kielitaidon tason riittävydestä. Hallituksen ehdotuksen mukaan kielitaitovaatimuksia ei ole tarkoitus kiristää, vaan on pyrittävä joustavaan käytäntöön tehtävissä tarvittavan todellisen kielitaidon riittävydessä. (Kunnat ja kielilainsäädäntö 2003, 15.)

Hallitus on tehnyt esityksen eduskunnalle käräjäoikeuslain ja tuomareiden nimittämisestä (Hallituksen esitys 45/2009). Laki astui voimaan vuoden 2010 alusta. Esityksessä pohditaan laajasti tuomareiden kielitaitovaatimuksia kaksikielisessä käräjäoikeudessa. Esityksessä ehdotetaan, että jokaisessa kaksikielisessä käräjäoikeudessa tulee olla vähintään yksi käräjätuomarin virka, johon kelpoisuusvaatimuksena on tuomiopiirin vähemmistön kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen kielitaito ja enemmistön kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen kielitaito. Esityksessä ehdotetaan kieli-osaston perustamista sellaisiin tuomiopiireihin, joissa väestöstä huomattava osa on ruotsinkielinen tai kun alueella on vahva kulttuurinen kieliperintö. Kielellinen tilanne Varsinais-Suomessa muuttuu, kun Paraisten, Salon, Turun, Vakka-Suomen ja osa Forssa-Loimaan käräjäoikeuksista yhdistetään Varsinais-Suomen käräjäoikeudeksi. Varsinais-Suomen käräjäoikeus tulee olemaan kaksikielinen. Lausunnossaan Turun käräjäoikeus ei pitänyt kieli-osaston perustamista Turkuun tarpeellisena vaan se katsoo kielellisten oikeuksien toteutuvan joustavammin muilla järjestelyillä. Ehdotuksessa käsitellään myös käräjäviskaalien ja notaarien kielitaitoa. Heidän nimityksessään on kiinnitettävä huomiota työtehtävien edellyttämään todelliseen kielitaitoon. Työtehtävien edellyttämä todellinen kielitaito on mainittava hakuilmoituksessa ja hakijan kielitaito on hakutilanteessa varmistettava. (Hallituksen esitys 45/2009.)

Kielellisten oikeuksien toteutumista Suomessa on seurattu Åbo Akademin ja oikeusministeriön toteuttamalla kielibarometrillä. Selvitys on toteutettu vuosina 2004, 2006 ja 2008. Barometrin tarkoituksena on selvittää, millaisina kuntalaiset kokevat kunnan palvelut vähemmistökielellä. Jo vuoden 2004 kielibarometrissä todettiin, että kaksikielisten kuntien kielipalveluissa on suuria eroja. (Kielibarometri 2004.) Mitä suurempi vähemmistö on, sitä parempi on palvelutaso. Kielibarometrin mukaan niissä kunnissa, joissa vähemmistön osuus on prosentuaalisesti pieni, mutta määrällisesti merkittävä, on tilanne huomattavasti heikompi. Erityisesti mainitaan ruotsinkieliset Espoossa ja Turussa sekä suomenkieliset Pietarsaassa. (Kielibarometri 2004.) Kielibarometri 2008 –selvityksen mukaan suurin osa (n. 84%) kuntien suomenkielisestä vähemmistöstä kokee saavansa palvelua suomen kielellä. Vastaavasti kunnissa, joissa ruotsinkieliset ovat vähemmistönä, vain 39% vastasi, että he aina tai useimmiten saavat palvelua ruotsiksi. 22% ei koe saavansa ruotsinkielistä palvelua koskaan tai vain harvoin. Palveluiden saatavuus ruotsin kielellä heikkenee, jos ruotsinkielisen väestön prosentuaalinen osuus kunnan asukkaista pienenee. (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2009, 22-23).

Kielellisten oikeuksien toteutumisessa on puutteita. Valtioneuvoston kielikertomuksen (2006) mukaan noin joka kolmas ruotsinkielinen Suomessa kokee olevansa kaksikielinen eli pystyy käyttä-

mään asiointikielenään myös suomea. Kolmannes ruotsinkielisistä kokee suomen kielen taitonsa heikoksi. Kertomuksen mukaan suomen kielen ylläpitämiseen vaikuttavat niin ruotsinkielisten omat valinnat kuin yhteiskunnan arvot ja asenteetkin. (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2006, 13-14.) Monikielisissä ympäristöissä toimiminen on useille Suomessa arkipäivää. Monet Suomessa kielelliseen vähemmistöön kuuluvat ovat tottuneet vaihtamaan kieltä tilanteen mukaan. Jos kaksikielisen viranomaisen palvelu ei toimi toivotulla tavalla, voi kieltä joutua vaihtamaan vasten tahtoaan. Ruotsinkielisten suomen kielen taitoa pidetään monissa tapauksissa parempana kuin se todellisuudessa on; ajatellaan virheellisesti, että ruotsinkielistä palvelua ei tarvita, koska ruotsinkielinen kuitenkin osaa suomea. (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2006, 17-19.)

Tuomioistuimissa käsiteltävien asioiden käsittelykielestä säädetään kielilaissa (423/2003). Kaksikielisessä viranomaisessa hallintoasian käsittelykieli on asianosaisen kieli, yksikielisessä viranomaisessa viranomaisen kieli (423/2003, 12§). Rikosasiassa käytetään vastaajan kieltä (423/2003, 14§). Riita-asiassa ja hakemusasiassa käytetään asianosaisen kieltä (423/2003, 15§, 16§). Kaikissa edellä mainituissa tuomioistuin voi päättää käsittelykielestä, jos vastaajat tai asianosaiset ovat erikielisiä. Hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa käytetään muutoksenhaussa alemmassa asteessa käytettyä kieltä (2003/423, 17§). Sillä, jolla on lain mukaan oikeus käyttää omaa kieltään, mutta asian käsittelykieli on toinen, on oikeus maksuttomaan tulkkaukseen (423/2003, 18§). Tuomiot, päätökset ja muut asiakirjat laaditaan asian käsittelykielellä (423/2003, 19§). Jos asiakirja on laadittu muulla kuin asianosaisen kielellä, hänellä on oikeus maksuttomaan käännökseen siltä osin kuin asia koskee hänen oikeuttaan, etuaan tai velvollisuuttaan (423/2003, 20§). Käännöksen tekee viranomainen tai virallinen kääntäjä (423/2003, 21§). Hallituksen esityksen (Hallituksen esitys 45/2009) mukaan kullakin asialla on vain yksi käsittelykieli, eli se kieli, jolla käräjäoikeus käsittelee asian ja antaa päätöksensä. Käsittelyn aikana saatetaan kuitenkin käyttää useampia kieliä. Kielellisten oikeuksien perusedellytyksenä pidetään todellista kielitaidon tasoa tuomioistuimissa. Kielitaito on osa ammattitaitoa. Tuomarin kielitaidolla ei saa olla vaikutusta käsittelykieltä päätettäessä. (Hallituksen esitys 45/2009.)

Fränden (1998) mukaan äidinkielen merkitys korostuu rikosprosessissa. Rikosprosessit voivat olla asianosaisille rankkoja, on pystyttävä ilmaisemaan hyvinkin vaikeita asioita kielellisesti. Lausunnot ovat myös ratkaisevassa asemassa päätöksiä tehtäessä. Näin ollen on ensiarvoisen tärkeää saada toimia omalla äidinkielellään. Kielellinen kommunikaatio ylipäättään on ratkaisevaa rikosprosesseissa; vastaajan on kyettävä ilmaisemaan itseään ja vastaanottajan on häntä ymmärrettävä. Kielitai-

to ei kaikissa tilanteissa ole samanlainen, joitakin asioita ei pysty ilmaisemaan eksaktisti kuin äidinkiellellään. Tämä asettaa suuria vaatimuksia sekä tuomioistuinten henkilökunnalle että asianajajille. Puheenjohtajan on kyettävä toimimaan sekä ruotsiksi että suomeksi. Lautamiehille ei ole asetettu kielitaitovaatimuksia. Tästä syystä oikeuden puheenjohtajan kielitaidon on oltava sellainen, että hän pystyy tarvittaessa tulkkamaan lautamiehille keskeisen sisällön. Myös avustaja voi joutua toimimaan tulkkina. Asianajan on oltava tietoinen kielellisistä haasteista ja tarvittaessa huomautettava ruotsinkielentaitoisten lautamiesten tarpeesta. Suurimmat kielellisistä tekijöistä johtuvat ongelmat ovat Fränden mukaan seuraavat: 1. puheenjohtaja yliarvioi kielitaitonsa, mikä johtaa väärinkäsityksiin 2. tulkin käyttö tekee prosessista raskaan ja vaikeuttaa keskittymistä 3. pelko leimautumisesta voi estää äidinkielen käytön 4. viime hetken kielen muutokset voivat johtaa pääkäsittelyn peruuntumiseen. (Frände 1998, 23-31.)

Turun yliopiston oikeustieteellisestä tiedekunnasta valmistuneista sijoittuu 52% valtion tai kunnan palvelukseen ja 41% yritysmailmaan (vuonna 2005 valmistuneet) (Sainio & Siitonen 2007, 74-75). Osa valtion ja kunnan palvelukseen sijoittuvista toimii kaksikielisillä alueilla.

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimustehtävänäni on selvittää, mitkä ovat Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan ruotsin kielen opintojen työelämälähtöiset tavoitteet. Tarkoitukseni on määrittää juristin ruotsin kielen ammatillinen viestintätaito ja tarkastella juridisen kielen piirteitä. Selvitän työelämän asettamia vaatimuksia juristien ammatilliselle viestintätaidolle. Jotta ruotsin kielen opetukselle Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa voitaisiin asettaa työelämälähtöiset tavoitteet, työtehtävien ja työssä tarvittavien ammatillisten valmiuksien on oltava opetussuunnitelmatyön lähtökohtana. Tavoitteenani on myös tarkastella juridista kieltä. Juridinen kieli on ammattikieli. Opetussuunnitelmatyön kannalta on olennaista selvittää, mitkä ovat juuri juridiselle kielelle tyypillisiä piirteitä. Tutkielmani tuloksia hyödynnän Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan tutkintoon kuuluvien ruotsin kielen opintojen opetussuunnitelmatyössä. Tutkimustehtävääni jäsenän seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1. Mistä juristin ammatillinen viestintätaito koostuu?
2. Mitkä ovat juridisen kielen piirteitä?

Kielilaki (423/2003) pyrkii turvaamaan kansalaisten kielellisten perusoikeuksien toteutumisen Suomessa. Jokaisella on oikeus tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa käyttää omaa kieltään (423/2003, 2§). Ruotsinkielisten kielelliset perusoikeudet eivät Suomessa toteudu riittävän hyvin (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön toteutumisesta 2009, 77). Osa oikeustieteen maiste-

reista sijoittuu oikeuslaitoksen tai eri viranomaisten palvelukseen. Näin ollen he huolehtivat osaltaan kielellisten perusoikeuksien toteutumisesta. Syvennän käsitystäni siitä, millaista ruotsin kielen ammatillista viestintätaitoa juristi tarvitsee analysoimalla ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumisen ongelmakohtia. Jäsennän tutkimustehtävääni kolmannen tutkimuskysymyksen avulla.

3. Miten ruotsinkielisten kielelliset perusoikeudet toteutuvat Suomessa sellaisilla aloilla, joille juristit sijoittuvat? Miten juristien ruotsin kielen opetuksessa voitaisiin huomioida kielellisten perusoikeuksien toteutumisen haasteet?

Ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymykseni avulla tarkennan käsitystä juridisesta kielestä ja juristien tehtävistä kielestä riippumatta. Kolmannen tutkimuskysymykseni avulla pyrin selvittämään, millaista ruotsin kielen ammatillista viestintätaito juristi tarvitsee työskennellessään Suomessa.

6 TUTKIMUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄLLISET RATKAISUT

Tämän tutkielman tieteenfilosofisena lähtökohtana on fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus. Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen tavoitteena on tulkita tutkittavaa ilmiötä ja lisätä ymmärrystä ilmiöstä (Laine 2001, 31, 44; Tuomi & Sarajärvi 2009, 34). Laine (2001) kuvaa fenomenologis-hermeneuttista tutkimusta seitsemänvaiheisena prosessina seuraavalla tavalla: 1) tutkijan oman esiymmärryksen kriittinen reflektio, 2) aineiston hankinta, 3) aineiston lukeminen, kokonaisuuden hahmottaminen, 4) kuvaus, 5) analyysi, 6) synteesi ja 7) uuden tiedon käytännöllisten sovellusten arvioiminen, kehittämisideat (Laine 2001, 44). Laineen kuvaama prosessi kuvaa hyvin myös tämän tutkielman etenemistä. Koska olen työskennellyt ammatillisen kielen opettajana useita vuosia, minulla on esiymmärrys tutkimastani ilmiöstä. Käsitteeni ammatillisesta viestinnästä on muodostunut lukemani kirjallisuuden ja kokemuksen perusteella. Tämän tutkielman tavoitteena on kuitenkin syventää ja laajentaa käsitystä juristin ammatillisesta viestintätaidosta, siksi joudun koko prosessin ajan tarkastelemaan kriittisesti tämänhetkistä käsitystäni ammatillisesta viestintätaidosta. Analyysin ja siitä tekemäni synteessin avulla pyrin saamaan juristin ammatillisesta viestintätaidosta uutta tietoa. Tätä uutta tietoa tarkastelen yliopiston opetussuunnitelmatyön näkökulmasta ja pohdin uuden tiedon sovellettavuutta oikeustieteen maisterin tutkintoon kuuluvien pakollisten ruotsin kielen opintojen opetussuunnitelmatyössä.

Tutkielmani menetelmä on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Aineistolähtöinen analyysi on tarpeellinen, kun kootaan tietoa tietyn ilmiön olemuksesta (Eskola & Suoranta 1998, 19). Koska juris-

tien ammatillista viestintätaitoa ei ruotsin kielen osalta vielä ole selkeästi määritelty, on aineistolähtöinen analyysi tutkimustehtävääni soveltuva. En esitä tutkielmassani tutkimushypoteesia. Hypoteesittomuudella tarkoitetaan sitä, ettei tutkimuksen tuloksesta ole olemassa ennakko-olettamuksia. Aineiston avulla voidaan siis löytää tutkittavaan ilmiöön uusia näkökulmia. (Eskola & Suoranta 1998, 19; Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.) Määrittäessäni juristin ammatillista viestintätaitoa lähtökohtanani ovat juristin työelämän tarpeet. Kieltenopettajana minulla ei ole juristin työelämän tarpeista selkeää kuvaa. Tästä syystä en voi esittää tutkimushypoteeseja, vaan minun on lähestyttävä tutkimustehtävääni avoimin mielin aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmien avulla. Analyysini tueksi olen luvussa 5 esittänyt kolme tutkimuskysymystä.

Analyysini perustuu Tuomen ja Sarajärven (2009) esittämään malliin aineistolähtöisen sisällönanalyysin etenemisestä. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto pelkistetään, eli tutkimukselle epäolennainen karsitaan pois. Toisessa vaiheessa tutkimusaineistosta etsitään tutkimustehtävää jäsentävien kysymysten avulla ilmaisuja, jotka pelkistetään. Kolmannessa vaiheessa eli ryhmittelyssä aineistosta etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia ilmauksia. Ilmaukset ryhmitellään alaluokiksi. Neljännessä vaiheessa eli aineiston abstrahoinnissa edetään alkuperäisilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Ensin muodostetaan yläluokka. Abstrahointia jatketaan ja muodostetaan pääluokka ja yhdistävä luokka. Näin aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Tuloksissa esitetään aineistoa kuvaavat teemat. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-113.)

Olen valinnut tämän pro gradu –tutkielmani aineistoksi jo olemassa olevia kirjallisia lähteitä. Jos kirjallista materiaalia on runsaasti saatavilla, on järkevää hyödyntää ensin tämä materiaali (Eskola & Suoranta 1998, 119; Cohen 2009, 475). Julkaistut ja julkaisemattomat kirjalliset lähteet antavat olennaista tietoa tarveanalyysia ja opetussuunnitelmatyötä varten (Long 2007, 25). Olen valinnut analysoitavaksi Valtioneuvoston kertomukset kielilainsäädännön soveltamisesta vuosilta 2006 ja 2009, *Encyclopædia Iuridica Fennica* artikkeleita sekä ammattinetin juridisten ammattien kuvauksia. Seuraavaksi esittelen tarkemmin tässä tutkielmassa analysoimani kirjallisen materiaalin.

Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisema *Encyclopædia Iuridica Fennica* (1999) on seitsemänosainen oikeustietosanakirja. Jatkossa viitataan *Encyclopædia Iuridica Fennica*an lyhenteellä EIF. EIF on ilmestynyt teossarjana, jossa on seitsemän toisiinsa kytkeytyvistä oikeusaloista koostuvaa osaa. Teos on suunnattu ensisijaisesti lakimiehille, mutta teos sopii lähdemateriaaliksi myös muille ammattiryhmille, jotka tarvitsevat tietoa oikeusjärjestyksestä. Artikkelien kirjoittajat edustavat laaja-alaisesti oikeustieteen asiantuntijoita. EIF:n osassa VII käsitellään oikeuden yleistieteitä.

Tietosanakirja on oikeusoppineiden arvostama teos. Keskustellessani kollegoideni kanssa Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa juristin ammatin edellyttämistä taidoista ja valmiuksista nousi Encyclopedia Iuridica Fennica, osa VII, esiin lähteenä myös kaipaamalleni tiedolle (esim. keskustelu rikosoikeuden assistentti OTL Essi Kinnusen kanssa 10.5.2010). Kieltenopettajalle, jolla ei ole juristin koulutusta EIF antaa selkeää ja luotettavaa tietoa oikeustieteen eri aloista sekä lakimiehen ammatin piirteistä.

Työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämä ammattinetti (www.ammattinetti.fi) on verkkopalvelu, joka antaa perustietoa eri ammateista. Sivusto on ensisijaisesti tarkoitettu urasuunnittelua varten, mutta sivustoilta löytyvä tieto ammattitehtävistä on apuna kielenopetusta suunniteltaessa. Ammattinetti ei pysty kattamaan kaikkia juridisia ammatteja, mutta antaa peruskuvan alan tehtävistä ja on näin ollen relevantti aineisto analysoitavaksi opetussuunnitelmatyön perusteeksi.

Valtioneuvoston asettama kieliasiaain neuvottelukunta antaa kerran vaalikaudessa kielilainsäädännön soveltamista ja kielellisten perusoikeuksien toteutumista koskevan kertomuksen eduskunnalle kielilaki 423/2003, 37§). Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön toteutumisesta toimii lainsäädännön toteutumisen seurantavälineenä. Se antaa perustietoa ja aineistoa esim. koulutuspolitiikkaa koskevaan päätöksentekoon. (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön toteutumisesta 2006, 5). Jatkossa käytän valtioneuvoston kertomuksista kielilainsäädännön toteutumisesta ilmaisua kielikertomus. Kielikertomuksissa on useita lähteitä. Molemmissa kielikertomuksissa on käytetty lähteenä Kielibarometri –selvityksiä. Vuosina 2004, 2006 ja 2008 toteutetun asukaskyselyn ovat suunnitelleet yhteistyössä Åbo Akademi (Institutet för finlandssvensk samhällsforskning) ja Suomen Kuntaliitto. Vuoden 2004 kyselyyn vastasivat 11 pilottikuntaa, joissa suomi tai ruotsi on vähemmistökielenä. Vuoden 2006 kysely lähetettiin kaikille kunnille. Vuoden 2008 kysely lähetettiin ministeriöiden johtaville virkamiehille ja kaksikielisten kuntien hallintoasioista vastaaville. (Kielibarometri 2008) Vuoden 2009 kielikertomuksen lukua Kielilainsäädännön soveltaminen poliisissa ja oikeuslaitoksessa varten aineistoa on kerätty lisäksi poliisiammattikorkeakoulun suomenkielisiltä opiskelijoilta, kaksikielisissä syyttäjänvirastoissa toimivilta syyttäjiltä ja kaikkien käräjäoikeuksien laamaneilta (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön toteutumisesta 2009, 45). Kielikertomuksissa kuvataan kielilainsäädännön toteutumisen ongelmatilanteita sekä annetaan toimenpideehdotuksia (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön toteutumisesta 2006, 81 - 83; Valtioneu-

voston kertomus kielilainsäädännön toteutumisesta 2009, 68 – 74.) Tässä tutkielmassa viitataan lähteenä kielikertomukseen, en siinä käytettyihin lähteisiin

Koska yliopistojen toisen kotimaisen kielen opetuksen tavoitteena on antaa opiskelijoilla sellaiset valmiudet, että he osaltaan pystyvät omatoimisesti edesauttamaan kielellisten perusoikeuksien toteutumista työelämässä, antavat kielikertomukset arvokasta tietoa opetussuunnitelmatyön perustaksi. Kielikertomuksista nousee esiin ongelmia, joiden syntyä tarkasti suunnitellulla kieltenopetuksella voi mahdollisesti ehkäistä.

Kävin läpi edellä esittelemäni materiaalin useaan kertaan ja valitsin vain ne luvut ja kohdat, joista nousi tutkimuskysymyksiini liittyvää aineistoa. Olen koonnut analysoitavan materiaalin taulukkoon 1.

TAULUKKO 1. Tutkielman aineisto.

kirjalliset lähteet	analyysiin valitut artikkelit ja kohdat
1. Encyclopædia Iuridica Fennica VII, Yleiset oikeustieteet (1999)	<ul style="list-style-type: none"> - Grönroos, L. Lakimiesammatit, s. 381 - 384 - Halinen, H. Lakimiesura, s. 421-430 - Kempainen, J. Kuriaalikieli, s. 310 – 312 - Kempainen, J. Tuomiomallit, s. 1233 – 1236 - Kempainen, J. Tuomioistuinkieli, s. 1222 - 1224 - Kempainen, K. Asiakirjakaavat, s. 37 – 39 - Kempainen, K. Lakimiestyyli, s. 418 - 420 - Kempainen, K. Oikeudenkäyntikirjelmät, s. 656 – 658 - Kempainen, J. Virkakieli, s. 1291-1292 - Nousiainen, K. Lakimieskunta, s. 386 – 404 - Saarenpää, A. Lakimiehen perusmetodi , s. 377 - 381
2. Ammattinetti, juridiset ammatit	<ul style="list-style-type: none"> - asianajaja - hallinnon lakimies - järjestön lakimies - poliisipäällikkö - syyttäjä - tuomioistuinelakimies - yrityksen lakimies
3 a) Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2006	<ul style="list-style-type: none"> 2.2.5.1 Erilaisia kielellisiä ympäristöjä, s. 16 – 17 2.2.6 Kielistä käytävä keskustelu ja kieli-ilmapiiiri, s. 18 – 19 3.2.2.1 Kielelliset oikeudet valtion ja kuntien hallinnossa s. 36-40 3.2.2.4 Kielelliset oikeudet muiden kuin viranomaisten toi-

	<p>minnassa, s. 51 – 52</p> <p>3.2.3 Kielellisten oikeuksien toteutuminen oikeuslaitoksessa , s. 52-55</p> <p>3.2.4 Muutokset ja kehityspiirteet, s. 55 – 57</p> <p>3.2.5 Säätelymättömät alat ja kielelliset tarpeet, s. 57 – 58</p> <p>4.1.1 Kansalliskielet, s. 68 -69</p> <p>4.2.1 Viranomaisten ja tuomioistuinten toimintaa koskevat toimenpide-ehdotukset, s. 71- 72</p> <p>4.2.2 Yhteiskunnallista päätöksentekoa koskevat toimenpide-ehdotukset, s. 73-74</p> <p>4.2.3 Seuranta ja arviointia koskevat toimenpide-ehdotukset, s. 74</p>
<p>3 b) Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2009</p>	<p>3.1 Kielilainsäädännön toteutuminen viranomaisten toiminnan ohjauksessa, s. 12 – 14</p> <p>3.2.1 Työhönottomenettely, s. 14 – 15</p> <p>3.2.2. Henkilöstön kielitaito, kielikurssit ja palkkaus (s. 16)</p> <p>3.2.3 Työkieli ja kielivalinnat, (s. 16 – 17</p> <p>3.3.1. Palveluketjut ja hallintomenettely, s. 17 – 18</p> <p>3.3.2 Julkiset hankinnan ja kielelliset oikeudet, s. 18 -20</p> <p>3.3.3 Viranomaisten viestintä, s. 20 – 22</p> <p>3.4 Kansalaisten näkemykset kielellisen palvelun toteutumisesta, s. 22 – 23</p> <p>3.4.1 Kansalaisten arvosanat suomen- ja ruotsinkieliselle palvelulle, s. 23 – 25</p> <p>3.4.2 Kansalaiset ja kielilainsäädäntö, s. 25 – 26</p> <p>3.5 Kielilainsäädännön seuranta ja arviointi viranomaisissa, s. 26 -27</p> <p>5 Kielilainsäädännön soveltaminen poliisissa ja oikeuslaitoksessa, s. 45</p> <p>5.1 Poliisi ja kielelliset oikeudet, s. 45 – 46</p> <p>5.1.1 Poliisien ruotsin kielen taito, s. 46 -47</p> <p>5.1.2 Kielelliset oikeudet esitutkinnassa, s. 48</p> <p>5.2 Syyttäjä ja kielelliset oikeudet, s. 48 – 49</p> <p>5.2.1 Syyttäjien ruotsin kielen taito ja juttujen jakaminen, s. 49 – 50</p> <p>5.2.2 Haastehakemuksen ja syyttämättäjättämispäätöksen kieli sekä käännettäminen, s. 49 – 50</p> <p>5.2.3 Syyttäjänvirastojen välinen virka-apu, s. 50</p> <p>5.3 Käräjäoikeudet ja kielelliset oikeudet, s. 50 – 51</p>

	<p>5.3. 1 Yksilön oma kieli käräjäoikeudessa, s. 51 – 54</p> <p>5.3.2 Käytännön ratkaisut kielellisten oikeuksien turvaamiseksi, s. 54 – 57</p> <p>5.3.3 Käsittelyajat kielen mukaan, s. 57</p> <p>8.1 Yhteenveto eri kieliryhmien tilasta, s. 77 -78</p> <p>8.2.1 Kielilainsäädännön soveltaminen hallinnossa, s. 78 -79</p> <p>8.3. Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset, s. 81 - 83</p>
--	---

7 TULOKSET JA TULOSTEN TARKASTELU

7.1 Juristin ammatilliset valmiudet

Tässä luvussa tarkastelen juristin ammatillisia valmiuksia *Encyclopædia Iuridica Fennica* (1999) ja työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämän ammattinetin analyysin perusteella. Oikeustieteellisen koulutuksen tavoitteita pohdittaessa voidaan puhua juridisen asiantuntemuksen kehittymisestä (Kinnunen & Kumpula 2011) ja juristin ammattitaidon kehittymisestä (Siltala 2010). Nämä lähestymistavat eivät ole toisensa poissulkevia, vaan täydentävät toisiaan kun pohditaan, millaisia tietoja, taitoja ja valmiuksia oikeustieteen kandidaatin ja maisterin koulutuksissa olisi tarkoituksenmukaista kehittää. Kaikki yliopistotutkinnot eivät valmista suoraan ammattiin, esim. yhteiskuntatieteiden maisterit eivät suoraan valmistu tiettyyn ammattiin, vaan voivat sijoittua hyvinkin erilaisiin tehtäviin. Luokanopettajien ja lääkäreiden opinnot taas tähtäävät suhteellisen selkeästi rajattuihin ammatteihin. Oikeustieteen maisterin koulutuksen voidaan katsoa sijoittuvan näiden kahden ääripään väliin; toisaalta koulutuksessa pyritään laaja-alaisen oikeudellisen asiantuntijuuden kehittämiseen, toisaalta opintojen tavoitteet voivat kohdistua hyvinkin selkeästi tiettyjen ammatillisten valmiuksien kehittämiseen. Kinnunen ja Kumpula (2011) ovat tarkastelleet oikeustieteellisten opintojen tavoitteiden ja sisältöjen kehittymistä eri tutkinnonuudistusten myötä. Vuoden 1996 tutkinnonuudistuksessa

alettiin käyttää ilmaisua erikoistumisen takaava yleistutkinto. Toisaalta haluttiin korostaa laajalaisuutta, toisaalta taas tutkinnon virkatutkintoluonnetta. (Kinnunen & Kumpula 2011, 48).

Koska lähestyn tässä tutkielmassa juristin työelämävalmiuksia konkreettisten tehtävien kautta, olen päättänyt käyttämään ilmaisua juristin ammatilliset valmiudet pyrkiessäni selvittämään juristin tehtäviä toisen kotimaisen kielen opetussuunnitelmatyön perustaksi Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Lähestyn ensin juristin ammatillisia valmiuksia kokonaisuutena. Analysoin ensin kummankin materiaalin (EIF (1999) ja ammattinetti) erikseen (taulukot 3 ja 4). Ammattinetin analyysissä pohdin myös sitä, millä tavoin kieli- ja viestintätaito mainitaan ammattinetin kuvauksissa ja millaisia kielitaidon osa-alueita näistä nousee esiin. Lopuksi keskityn tarkastelussani juristin viestintävalmiuksiin ja sitä kautta pyrin määrittelemään juristin ammatillisen viestintätaidon. Kokonan juristin ammatillisen viestintätaidon piirteet taulukkoon 6.

Encyclopædia Iuridica Fennica

Ensiksi pohdin EIF (1999):stä luokittelun avulla saamiani tuloksia. Tavoitteenani oli selvittää, miten juristit itse kuvaavat työssä vaadittavia ominaisuuksia. Kukaan kirjoittajista ei ole kielten ammattilainen, vaan he edustavat eri oikeudenaloja ja ovat alansa arvostettuja asiantuntijoita. Perehtymällä juridiikan asiantuntijoiden ajatuksiin juridisen alan piirteistä kieltenopettaja saa arvokasta tietoa heidän tavastaan hahmottaa juristin ammattitaitoa. Luin EIF:n artikkeleita useaan kertaan. Valitsin ensin mukaan ne artikkelit, joiden otsikko viittasi juristin ammattitaidon osa-alueisiin. Sen jälkeen luin valitsemäni artikkelit ja otin mukaan ne, joista löytyi juristien ammattitaitoa kuvaavia ilmauksia. Jäljelle jäivät seuraavat viisi artikkelia: Lakimieskunta, Lakimiesammatit, Lakimiesura, Lakimiehen perusmetodi ja Lakimiestyli. Artikkelissa Tuomarikunta sivuttiin juristien työssä vaadittavia ominaisuuksia seuraavasti: ”Tuomareiden kielitaitoa ja kansainvälisiä kontakteja ei ole kartoitettu.” ja ”Tuomariksi kouluttaminen on sitä vastoin jokseenkin avoin kysymys, koska koulutustavoitteista ei ole selvyttä.” (EIF 1999, 1214) Tämä on sinänsä relevanttia kartoitettaessa juristin ammatillisia valmiuksia; koulutuksen tavoitteet eivät ole selkeät eikä viestintätarpeista ole tarkkaa tietoa. Varsinaisista ammattitaidon piirteistä nämä eivät kerro, vaan siitä, että lisää tutkimustietoa tarvitaan. Siksi päädyin jättämään artikkelin Tuomarikunta varsinaisen analyysini ulkopuolelle. Havainnollistan taulukon 2 avulla lukuprosessiani.

TAULUKKO 2. Juristien ammatillisten valmiuksien selvittämistä varten analysoitujen artikkeleiden (EIF 1999) lukeminen.

lukukerta	tavoite
1. lukukerta	yleiskuvan saaminen materiaalista artikkeleiden otsikoiden perusteella
2. lukukerta	artikkeleiden valinta otsikoiden perusteella
3. lukukerta	tutkimuskysymysten kannalta epäolennaisten artikkeleiden karsiminen
4. lukukerta	yleiskuvan saaminen jäljelle jääneistä artikkeleista
5. lukukerta	analyysin kannalta relevanttien kohtien poimiminen

Keräsin analyysiani varten valitsemistani artikkeleista (EIF 1999) juristin ammattitaitoa kuvaavat ilmaukset taulukkoon. Sen jälkeen pelkistin ilmaukset ja ryhmittelin ne. Ryhmittelyn avulla muodostin analyysini alaluokat. Abstrahoinnin avulla olen muodostanut ensin yläluokat, pääluokat sekä yhdistävän luokan. Yläluokkien ja pääluokkien muodostamiseen ovat vaikuttaneet lukemani kirjallisuus ja analysoimani artikkelit, mutta sellaisenaan luokittelua ei lähteissä esiinny.

Varmistaakseni, että muodostamani luokat ovat toimivia ja lisätäkseen analyysini luotettavuutta, pyysin Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan rikosoikeuden assistentti OTL Essi Kinnusta perehtymään luokitteluun. Keskustelumme perusteella pystyin tarkentamaan alaluokkien sijoittamista yläluokkiin. Keskustelumme pohjalta yhdistin joitakin alaluokkia (esim. alaluokka *kyky oivaltaa olennainen* jäi kokonaan pois, koska se sisältyy alaluokkaan *kyky eliminoida sivuseikat ja löytää relevantit ja olennaiset faktat ja näkökulmat*). OTL Essi Kinnunen ehdotti alaluokkien *informaation oikeellisuuden arviointi ja tulkinta ja soveltaminen* siirtämistä yläluokasta *oikeudellisen tiedon hallinta* yläluokkaan *juridinen ajattelu*. Oikeudellisen tiedon hallinta koostuu hänen mukaansa enemmänkin mekaanisista taidoista, juridisessa taidossa korostuu aktiivinen toiminta. Tällä perusteella mainittujen alaluokkien siirto oli hyvin perusteltua. Keskustelimme myös siitä, tarkoitetaanko tulkinnalla ja soveltamisella samaa asiaa, ja riittäisikö alaluokaksi pelkkä soveltaminen. Päädyimme kuitenkin siihen, että ilmaisuilla on osin erilainen merkitys. Siitä syystä ne muodostavat analyysiani kaksi eri alaluokkaa. Alkuperäiset pääluokat olivat *metodiset valmiudet*, *viestintävalmiudet* ja

valmiudet kehittyä asiantuntijaksi. Keskustelussamme päädyimme muuttamaan viimeksi mainitun luokaksi *valmiudet kehittyä asiantuntijana.* Oikeustieteen maisteri on valmistuttuaan jo asiantuntija, työelämässä hän syventää asiantuntijuuttaan. Muutoin luokitteluni on myös juristin näkökulmasta realistinen. Yhdistävän luokan *juristin ammatilliset valmiudet* jakaantuminen käyttämiini pääluokkiin, yläluokkiin ja alaluokkiin on käyttökelpoinen selvittäessä juristin ammatillisia valmiuksia. Kuvaan analyysini etenemistä taulukossa 3.

TAULUKKO 3. Juristin ammatillisten valmiuksien analyysi (EIF 1999).

alaluokka	yläluokka	pääluokka	yhdistävä luokka
lainsäädännön tuntemus	oikeudellisen tiedon hallinta	metodiset valmiudet	juristin ammatilliset valmiudet
oikeuslähteiden tuntemus			
informaation oikeellisuuden arviointi			
looginen perusteleminen			
johtopäätösten tekeminen	juridinen ajattelu		
päätösten valmisteleminen			
kyky ajatella selkeästi			
tulkinta			
soveltaminen			
kyky eliminoida sivuseikat ja löytää relevantit ja olennaiset faktat ja näkökulmat			
aikaisempien päätösten sitovuuden huomioiminen			
vaikuttava esittämistapa	suullinen ja kirjallinen esittäminen	viestintävalmiudet	
kannanottojen esittäminen vakuuttavasti, virheettömästi ja tyhjentävästi			
päätösten esittäminen			

viestiminen maallikoille ja eri ammattiryhmille	viestinnän eri rekisterien hallinta		
kansainvälistyvissä tehtävissä toimiminen	kielitaito, kulttuurintuntemus		
laaja-alaisissa tehtävissä toimiminen, tehtävät eivät rajoitu vain lainopillisiin ongelmiin	laaja-alainen tehtävien hallinta	valmiudet kehittyä asiantuntijana	
kyky sopeutua oikeudenalojen asettamiin erilaisiin vaatimuksiin			

Alaluokkien sijoittuminen yläluokkiin oli analyysini päättäessäni suhteellisen selkeä. Alaluokat *viestiminen maallikoille ja eri ammattiryhmille* (yläluokka *viestinnän eri rekisterien hallinta*) ja kansainvälistyvissä tehtävissä toimiminen (yläluokka *kielitaito, kulttuurintuntemus*) sijoittuivat selkeästi pääluokkaan *viestintävalmiudet*. Yläluokkaan *suullinen ja kirjallinen esittäminen* kuuluvat alaluokat *kannanottojen esittäminen vakuuttavasti, virheettömästi ja tyhjentävästi* sekä *päätösten esittäminen* voisivat kuulua myös yläluokkaan juridinen ajattelu. Erilaisten kompetenssien määrittely ja luokittelu ei ole yksiselitteistä, koska ne useimmiten nivoutuvat toisiinsa. Kinnunen ja Kumpula (2011) ovat pohtineet asiantuntijuuden moninaisuutta oikeustieteellisessä koulutuksessa. He ovat päätyneet käyttämään Palosen ja Murtosen (2006) jaottelua välineellisiin, yhteistoiminnallisiin ja itsenäisen toiminnan kompetensseihin. Tässä jaottelussa kieli- ja viestintätaidot kuuluvat välineellisiin taitoihin. (Kinnunen & Kumpula 2011, 43 - 44.) Vaikka olenkin analyysissäni muodostanut viestintävalmiuksista oman pääluokan, ei viestintävalmiuksia voi juuri niiden välineellisyyden johdosta koskaan täysin erottaa muusta osaamisesta. Koska tämän tutkielman tarkoituksena on pohtia ensisijaisesti juristin ammatillista viestintätaitoa, on viestintävalmiuksien sijoittaminen omaksi pääluokakseen kuitenkin perusteltua ja välttämätöntä.

Kinnusen ja Kumpulan (2011) tarkastelun perusteella voi todeta, että jo 1970-luvulta lähtien juristin koulutuksessa välineelliset kompetenssit ovat olleet mukana; on edellytetty suullisen ja kirjallisen kielitaidon vahvistamista. Vuoden 1996 tutkintouudistuksessa viestintää koskevien taitojen kehittäminen korostuu. Kinnunen ja Kumpula toteavat, että laaja-alaisuus, kyky oikeudelliseen ajatteluun ja argumentointiin sekä valmius ilmaista itseään selkeällä ja vakuuttavalla tavalla ovat sellaisia keskeisiä ammattitaitoisin juristin tunnusmerkkejä, jotka ovat nousseet esiin eri vuosikymmenien aikana. (Kinnunen & Kumpula 2011, 48 - 55.) Analyysini tulokset ovat samansuuntaiset; juristin

ammattilliset valmiudet koostuvat metodisista valmiuksista, valmiuksista kehittyä asiantuntijana ja viestintävalmiuksista.

Merkittävä analyysini tulos on se, että kaikista analysoimistani artikkeleista löytyi ilmauksia, jotka olen voinut tiivistää viestintätaidon alaluokaksi. En pohdi tässä tutkielmassani sitä, millä kielellä juristin on tarkoitus viestiä, vaan pyrin luomaan kielestä riippumattoman kuvan juristin ammatillisesta viestintätaidosta. On oletettavaa, että analysoimissani artikkeleissa lähtökohtana pääsääntöisesti on äidinkielen viestintä. Aineistossani ei eritellä kieliä. Artikkelissa Lakimiehen perusmetodi (EIF 1999, Saarenpää) nähdään perusmetodin yhtenä osatekijänä ”viestintävalmiudet eli valmiudet **monikieliseen** suulliseen ja kirjalliseen viestintään” (lihavointi minun) (EIF 1999, Saarenpää, 380). Kieliä ei tarkemmin eritellä. Artikkelista Lakimiesura (EIF 1999, Halinen) löysin ilmauksen ”Kansainvälistyminen on avannut uusia uramahdollisuuksia kielitaitoisille ja ulkomailla työskentelystä kiinnostuneille lakimiehille. (...) Kansainvälistyminen on vaikuttanut myös kotimaassa toimivien tehtävänkuvaaan” (EIF 1999, Halinen, 426). Tässä mainitulla kielitaidolla tarkoitetaan selkeästi muuta kuin äidinkielen hallintaa. Yksittäisiä kieliä ei kuitenkaan tässäkään mainita.

Artikkelissa Lakimieskunta (EIF 1999, Nousiainen) mainitaan ruotsin kieli. Artikkelissa ei pohdita niitä tehtäviä, joiden suorittamisessa juristin tarvitsee ruotsin kieltä. Artikkelissa otetaan kantaa siihen, että oikeustieteellisen koulutuksen on turvattava myös ruotsinkielisen vähemmistön tarvitsemat oikeudelliset palvelut. Suomessa koulutetaan sekä ruotsin- että suomenkielisiä juristeja. Artikkelissa todetaan myös että ”1900-luvun lopulla suomen- ja ruotsinkielisten juristien osuudet vastannevat karkeasti maan yleistä kielellistä jakaumaa” (EIF 1999, Nousiainen, 398). Kielellisten perusoikeuksien toteutuminen ja erilaiset kielellisten perusoikeuksien toteutumiseen tähtäävät suunnitelmat ovat merkittävä osa suomalaista kielikeskustelua. Tarkastelen ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumista Suomessa tarkemmin luvussa 7.3.

Ammattinetti

Seuraavaksi tarkastelen juristin ammatillisia valmiuksia Työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämän ammattinetin ammattikuvauksista tekemäni analyysin perusteella. Ammattinetti koostuu lyhyistä ja tiivistä eri ammattien kuvauksista. Jokainen osio koostuu lyhyestä johdannosta sekä työpaikan, työtehtävien ja työn vaatimusten kuvauksesta.

Sivustolla esitellään seuraavat ammatit: asianajaja, hallintolakimies, järjestölakimies, poliisipäällikkö, syyttäjä, tuomioistuinel lakimies ja yrityksen lakimies. Luin ammattien kuvaukset useaan kertaan

ja poimin sieltä kaikki työtehtäviin ja vaadittaviin ominaisuuksiin liittyvät ilmaukset. Tiivistin nämä analyysissäni alaluokiksi. En ole analyysissäni tehnyt jaottelua ominaisuuksiin ja työtehtäviin, vaan olen yhdistänyt nämä samaan alaluokkaan. Esim. ilmaisuihin ”hyvä suullinen ja kirjallinen kielitaito on välttämättömyys” ja ”työssä tarvitaan hyvää kommunikaatiokykyä ja neuvottelutaitoa, kielitaitoa” (yrityksen lakimies) olen sisällyttänyt analyysissäni eri tehtävien alle (esim. neuvottelut ja asiakirjojen laatiminen). Analyysini tarkoituksena ei ole määrittää, millä kielellä juristi kunkin tehtävän suorittaa, vaan luoda yleiskuva työtehtävistä. Siksi en pohdi tässä kohdin viestintätaitoa eri kielistä lähtien. Myöhemmin tässä luvussa tarkastelen mainintoja kielitaidosta.

Varmistaakseni, että muodostamani luokat ovat toimivia ja lisätäkseen analyysini luotettavuutta, keskustelin OTL Essi Kinnusen kanssa luokittelustani. Keskustelun aikana luokittelu tarkentui. Pääluokan *asiantuntijavalmiudet* päädyin jättämään kokonaan pois, koska juristin työ voidaan ylipäättään nähdä asiantuntijatyönä, eikä tällaisen valmiuden määrittäminen pääluokaksi ole relevanttia. Alaluokista *edunvalvonta*, *neuvonanto* ja *avustaminen* olin luonut yläluokan *asiakaspalvelu*. Tällaiset tehtävät ovat kuitenkin asian ajamiseen liittyviä tehtäviä. Uudeksi yläluokaksi muodostin siis keskustelumme perusteella *asian ajamiseen liittyvät tehtävät*. Kehittämisen (aikaisemmin yläluokan *asiantuntijatyö* alla) sijoitin yläluokan *johtamis- ja kehittämistehtävät* alle. Keskustelimme myös siitä, olisiko työtehtävät voineet luokitella ammattien mukaan. En kuitenkaan päätenyt tähän, koska tarkoitukseni on luoda yleiskuva erilaisten juridisten ammattien tehtävistä, eikä tarkastella yksittäisiä tehtäviä. Taulukossa 4 kuvaan analyysini etenemistä.

TAULUKKO 4. Juristin ammatillisten valmiuksien analyysi (ammattinetti).

alaluokka	yläluokka	pääluokka	yhdistävä luokka
asiakirjoihin tutustuminen	oikeusistuintyö	methodiset valmiudet	juristien ammatilliset valmiudet
päätösehdotuksen laatiminen			
rikosasian käsittelyn ohjaaminen			
oikeudenkäynnin johtaminen			
oikeudenkäynteihin osallistuminen			
edunvalvonta			
neuvonanto	asian ajamiseen liittyvät tehtävät	viestintävalmiudet	
avustaminen	lainvalmistelutehtävät		
lakien valmistelu	neuvottelut		
asiakasneuvottelut	neuvottelut	viestintävalmiudet	
sisäiset neuvottelut			
yhteydenpito asianosaisiin eri osapuolten näkemysten kuunteleminen			
erilasten ihmisten kanssa toimiminen			
sopimusten laatiminen			
kirjelmien laatiminen	asiakirjojen laatiminen	johtamis- ja esimiesvalmiudet	
lausuntojen laatiminen	johtamis- ja kehitystehtävät		
henkilöstön johto	koulutustehtävät		
kehittäminen		pedagogiset valmiudet	
kouluttaminen			

Pääluokat *methodiset valmiudet*, *viestintävalmiudet*, *johtamisvalmiudet* ja *pedagogiset valmiudet* ovat selkeät ja ne muodostuivat helposti analyysini aikana. Analyysini osoittaa, että viestintävalmiudet ovat olennainen osa juristin ammatillisia valmiuksia. Eri alaluokkien sijoittuminen yläluokkiin ei puolestaan ole yksiselitteinen. Esim. alaluokat *lausuntojen laatiminen* ja *asiakasneuvottelut* voisi sijoittaa niin yläluokan *oikeusistuintyö* kuin yläluokan *asian ajamiseen liittyvät tehtävät* alle. Olen kuitenkin sijoittanut nämä alaluokat yläluokkien *neuvottelut* ja *asiakirjojen laatiminen* alle, koska ne ovat työtehtävistä selkeästi sellaisia, jotka indikoivat viestintävalmiuksien tarvetta. Toisaalta taas viestintätaito on olennainen osa jokaisen alaluokan tehtävässä; asiakirjoihin tutustuminen vaatii luetun ymmärtämisen taitoa, päätösehdotuksen laatiminen kirjoitustaitoa, neuvonanto keskustelutaitoa. Vaikeus sijoittaa alaluokkia yksiselitteisesti eri yläluokkien alle osoittaa, että viestintävalmiudet nivoutuvat osaksi muita valmiuksia eikä juridinen viestintä ole mahdollista ilman juridisia taitoja.

Seuraavaksi (taulukko 5) tarkastelen sellaisia juristien ammattikuvauksissa esiintyviä ilmauksia, joissa viitataan suoraan kieli- ja viestintätaitoon. Tässä tarkastelen jokaisen ammatin kohdalta vain osiota Työn vaatimukset.

TAULUKKO 5. Juristien ammattikuvauksissa (ammattinetti) esiintyvät kieli- ja viestintätaitoon viittaavat ilmaukset.

ammatti	kieli- ja viestintätaitoon liittyvät ilmaukset
asianajaja	-
hallintolakimies	”Myös kielitaitoa tarvitaan yhä enemmän.”
järjestölakimies	”Työ edellyttää yleensä ainakin ruotsin ja englannin hyvää kirjallista ja suullista osaamista.”
poliisiylipäällikkö	”Myös kielitaito on tarpeen.”
syyttäjä	”Esiintymistaito sekä kirjallinen että suullinen esityskyky ovat tärkeitä oikeudenkäynnissä.”
tuomioistuineläimies	”Työ edellyttää hyvää kirjallista ja suullista viestintää”
yrittäjän lakimies	”Työssä tarvitaan hyvää kommunikaatiokykyä, vieraiden kielten taitoa ja hyvää neuvottelutaitoa.”

Ainoastaan asianajajan työn vaatimuksissa ei ole suoraa viittausta kieli- ja viestintätaitoon. Epäsuorasti kieli- ja viestintätaitoon viitataan seuraavalla tavalla: ”Asiakaspalvelu edellyttää kykyä tulla toimeen ja työskennellä erilaisten ihmisten kanssa. On osattava ja maltettava kuunnella eri osapuolten näkemyksiä, ongelmia ja toiveita, mutta myös otettava kantaa ja esitettävä asiakkaan ratkaistavaksi vaikeitakin asioita.” Edellisestä lainauksesta on selkeästi johdettavissa neuvottelutaito, joka on kieli- ja viestintätaidon osa-alue. En huomioi tätä tässä kohdin analyysiani, koska lainauksessa ei suoraan viitata kieli- ja viestintätaitoon.

Kuudessa seitsemästä työn vaatimusten kuvauksesta viitataan suoraan kieli- ja viestintätaitoon. Kahdessa kuvauksessa (syyttäjä ja tuomioistuineläimies) ei eritellä kieltä vaan mainitaan viestintätaito yleensä. Näissä kohdin on mahdotonta tietää, sisältyvätkö kuvaukseen myös toinen kotimainen kieli ja vieraat kielet, vai tarkoitetaanko pelkästään äidinkielistä viestintää. Kolmessa kuvauksessa (hallintolakimies, poliisiylipäällikkö) on joko ilmaus kielitaito tai vieraiden kielen taito. Yhdessä kuvauksessa (järjestölakimies) mainitaan suoraan ruotsin ja englannin kieli. Kieli- ja viestintätaitoa ei siis voida ohittaa kun pohditaan juristin ammatillisia valmiuksia ja eri ammattien asettamia vaatimuksia ammattitaidolle. Selkeä ja tarkka viestintä sekä suullisesti että kirjallisesti omalla äidinkielellä on eräs hyvän juristin piirteistä. Muidenkin kielten taidon lisääntyvä merkitys nousee selkeästi esiin kuvaksista. Ilmaus ”**ainakin** ruotsin ja englannin hyvää kirjallista ja suullista osaamista” (liha-

vointi minun) kertoo, että toisen kotimaisen kielen ja englannin kielen taito ei välttämättä riitä, tarvitaan myös muita kieliä. Muita kieliä ei eritellä. Meyer (2011) on tutkinut saksan kielen taidon merkitystä juristin työssä. Haastattelututkimuksesta kävi selkeästi ilmi, että saksan kielellä on merkittävä rooli juristin työssä. Tutkimuksesta käy ilmi, että saksankielisten tekstin lukemien ja tulkinta sekä suullinen viestintä korostuvat saksan kielen osalta juristin työssä. (Meyer 2011). Analysoimisani kuvauksissa ei minkään kielen osalta tarkemmin määritellä, millaisesta viestinnästä on kysymys. Suullinen ja kirjallinen kielitaito eritellään, mutta tarkempia tehtäviä ei mainita.

Juristin ammatillinen viestintätaito

Seuraavaksi tarkastelen viestintävalmiuksia EIF 1999:n artikkeleiden sekä ammattinetin analyysin perusteella. Tätä osiota varten yhdistin analyysien pääluokkaan viestintävalmiudet (taulukot 3 ja 4) kuuluvat yläluokat ja alaluokat (taulukko 6). Loin uuden yhdistävän luokan *juristin ammatillinen viestintätaito*. Viisi ensimmäistä alaluokkaa ovat EIF:stä muodostamani luokat, loput yhdeksän ovat ammattinetin analyysissä muodostuneet alaluokat.

TAULUKKO 6. Juristin ammatillisen viestintätaidon analyysi (EIF 1999 ja ammattinetti).

alaluokka	yläluokka	pääluokka	yhdistävä luokka
vaikuttava esittämistapa	suullinen ja kirjallinen esittäminen	viestintävalmiudet	juristin ammatillinen viestintätaito
kannanottojen esittäminen vakuuttavasti, virheettömästi ja tyhjentävästi			
päätösten esittäminen			
viestiminen maallikoille ja eri ammattiryhmille	viestinnän eri rekisterien hallinta		
kansainvälistyvissä tehtävissä toimiminen	kielitaito, kulttuurintuntemus		
asiakasneuvottelut	neuvottelut		
sisäiset neuvottelut			
yhteydenpito asianosaisiin			

eri osapuolten näkemysten kuunteleminen			
erilasten ihmisten kanssa toimiminen			
sopimusten laatiminen	asiakirjojen laatiminen		
kirjelmien laatiminen			
lausuntojen laatiminen			

Mielenkiintoista kahden analyysin tulosten yhdistämisessä on se, ettei yläluokkia ja alaluokkia ole tarpeellista yhdistää keskenään, vaan jokainen luokka sellaisenaan muodostaa oman kokonaisuutensa, joka eroaa muista. Materiaaleina EIF (1999) ja ammattinetti ovat erilaisia. EIF (1999) ei kuvaa konkreettisia tehtäviä suoraan, vaan pohtii juristin ominaisuuksia laajemmin ja filosofisemmin. Ammattinettissä korostuu selkeä tehtävien kuvaaminen. Mielenkiintoista on myös se, että kahden erilaisen lähestymistavan kautta muodostuu yhtenäinen ja järkevä kokonaisuus. Taulukossa 6 esittämäni analyysi juristin ammatillisesta viestintätaidosta ei ole tyhjentävä eikä täydellinen, mutta se toimii hyvänä lähtökohtana pohdittaessa juristin ammatillisen viestintätaidon kehittämistä oikeustieteen kandidaatin ja maisterin opinnoissa.

Mikä on analyysini tämän osan anti Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan ruotsin kielen opetussuunnitelmatyössä? Analyysissäni ei ole erotettu kieliä, kyseessä on ammatillinen viestintätaito kielestä riippumatta. Yläluokassa *kielitaito, kulttuurintuntemus* käyttämäni ilmaus *kielitaito* on ainoa kohta, jossa selkeästi viitataan muuhun kuin viestintätaitoon yleensä. Ilmaus *kielitaito* käsittelee yleensä siten, ettei sillä tarkoiteta äidinkielen taitoa, vaan niitä kieliä, joita henkilö osaa äidinkieltensä lisäksi. Kielitaidossa ei eroteta toisen kotimaisen kielen ja vieraiden kielten hallintaa.

Analyysistäni en siis voi suoraan johtaa ruotsin kielen opetuksen tavoitteita. Tarpeeton tämä analyysi ei ruotsin kielen osalta kuitenkaan ole. Tässä analyysissä esiin tulevat ammatillisen viestintätaidon osa-alueet ovat suuntaa-antavia myös ruotsin kielen opetussuunnitelmatyölle Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Yläluokat *asiakirjojen laatiminen* ja *neuvottelut* muodostavat suhteellisen selkeän osan ammatillista viestintätaitoa. Asiakirjojen laatiminen ja neuvottelut mielletään helposti kielen ja viestinnän opetuksen osaksi korkeakouluissa ja yliopistoissa esim. liikeviestinnän opetuksessa (esim. oppikirjat Nordiska nätverk (Peltonen, Kukkasniemi & Auvinen 2004) ja Bonus (Halonen, Kaukola & Virrankare 2002)). Tästä analyysistä ei kuitenkaan käy tarkasti ilmi, millaisia neuvottelutaitoja juristi ruotsin kielen osalta ammatissaan tarvitsee ja millaisia asiakirjoja suomenkielinen juristi työssään ruotsiksi kirjoittaa.

Juristin ammatillisen viestintätaidon piirteistä nousevat selkeästi esiin myös vaikuttava ja virheetön kielenkäyttö (alaluokat *vaikuttava esiintymistapa ja kannanottojen esittäminen vakuuttavasti, virheettömästi ja tyhjentävästi*), yhteistyötaidot (alaluokat *eri osapuolten näkemysten kuunteleminen ja erilaisten ihmisten kanssa toimiminen*) sekä eri rekisterien hallinta (alaluokka *viestiminen maallikoille ja eri ammattiryhmille*). Näistä piirteistä ruotsin kielen osalta haastavimpia ovat vaikuttava ja virheetön kielenkäyttö ja eri rekisterien hallinta. Millainen kielitaito on riittävän hyvä, jotta kielenkäyttäjä kykenee toimimaan vakuuttavasti eri ryhmien kanssa myös ruotsin kielellä?

7.2 Juridisen kielen piirteitä

Tässä luvussa pohdin juridisen kielen piirteitä analysoimani materiaalin perusteella. Juridisen kielen piirteitä olen analysoinut EIF:n (1999) artikkeleiden perusteella. Tavoitteenani ei ole esittää lingvististä näkökulmaa kieleen, vaan analysoida juristien kuvaa juridisesta kielestä. EIF:n (1999) artikkeleiden kirjoittajat eivät ole lingvistejä, vaan juristeja, jotka edustavat oikeustieteen eri aloja. Tarkoituksena ei ole myöskään eritellä sitä, mistä kielestä on kysymys.

Luin EIF:n (1999) artikkeleita useaan kertaan. Lukuprosessini on samanlainen kuin analysoidessani juristin ammatillisia valmiuksia. Olen kuvannut lukuprosessiani taulukossa 2. Valitsin analyysiani varten seuraavat kuusi artikkelia: Asiakirjakaavat (EIF 1999, Kempainen), Kuriaalikieli (EIF 1999 Kempainen), Oikeudenkäyntikirjelmät (EIF 1999, Kempainen), Tuomioistuinkieli (EIF 1999, Kempainen), Virkakieli (EIF 1999, Kempainen) ja Tuomiomallit (EIF 1999, Kempainen) .

Ensin poimin artikkeleista ne kohdat, joissa käytettiin jotakin ilmausta juridisesta kielestä ja määriteltiin se. Artikkeleista Kuriaalikieli (EIF 1999, Kempainen) ja Virkakieli (EIF 1999, Kempainen) löysin seuraavat ilmaukset: *hallinnon kieli, kuriaalikieli eli kansliatyylä, lakikieli, suunnittelukieli, virkakieli*. Analysoimissani artikkeleissa ilmaukset määriteltiin seuraavalla tavalla. Virkakielellä tarkoitetaan viranomaisten käyttämää kieltä. Virkakieli on yläkäsite, johon kuuluvat lakikieli, hallinnon kieli ja suunnittelukieli. Lakikieli ja virkakieli ovat myös osittain rinnakkaisia ja päällekkäisiä. Kuriaalikielellä eli kansliatyylillä tarkoitetaan tuomioistuinten ja virastojen käyttämää kieltä. Sitä voidaan pitää lakikielen ja virkakielen alalajina. Nykyisin kuriaalikielellä viitataan aiemmin käytettyyn mutkikkaaseen kieleen ja sillä on pejoratiivinen ja historiallinen sävy. Tässä tutkielmassa en perehdy tämän tarkemmin juridisen kielen käsitteiden määrittelyyn. Syvennän tätä teemaa väitöskirjatyössäni.

Perehdyttyäni artikkeleissa käytettyihin ilmauksiin kielestä poimin kaikki ne ilmaukset, joissa kuvailtiin kieltä ja ryhmittelin ne alaluokiksi analyysiani varten. Taulukossa 7 kuvaan analyysini etenemistä.

TAULUKKO 7. Juridisen kielen analyysi (EIF 1999).

alaluokka	yläluokka	pääloukka	yhdistävä luokka
koukeroinen umpiteksti	vaikeatajuinen kieli		
pitkät virkkeet			
sokkeloiset lauserakenteet			
vanhanaikainen fraseologia			
pyrkimys muuttumattomaan ja muodolliseen sanontaan			
latinan vaikutus			
suoran esityksen kaihtaminen			
mutkikkaiden asioiden ilmaiseminen ei mahdollista yksinkertaisella kielellä			
lyhyet kappaleet	selkeä kieli	juridinen kieli	ammattikieli
väliotsikot			
lyhyemmät virkkeet			
diskursiiviset tuomiot			
havainnollisuus	asiakirjakaavat eli mallit		
tiettyjen asioiden oltava lain mukaan asiakirjoissa			
moitteeton kaavojen käyttäminen			
täydellisyys ja virheettömyys			
toistuvuus			
virakielen ryhmää lujittava merkitys			

Analyysini rajoittuu kirjoitettuun kieleen. Kirjoitettu kieli on lähtökohtana kaikissa analysoimissani artikkeleissa. Ainoastaan artikkelissa Oikeudenkäyntikirjelmät (EIF 1999, Kempinen) viitataan suullisuuteen. Artikkelissa todetaan, että oikeudenkäynnin suullisuutta ja välittömyyttä on pidetty Suomessa ihanteena ja tavoitteena. Pelkkään suullisuuteen ei ole päästy. Prosessin lähtökohtana on aina kirjallinen dokumentti. Suullisista käsittelyistä laaditaan aina pöytäkirja. Täältä osin analyysini perusteella ei saa täysin kattavaa kuvaa juridisesta kielestä ja sen kaikista piirteistä. Analyysini mie-

lenkiintoinen tulos on, että juridiikan ammattilaiset käsitellessään juridista kieltä keskittyvät kirjoitettuun kieleen.

Analyysini perusteella olen muodostanut yhdistävän luokan *ammattikieli* ja pääluokan *juridinen kieli*. Pääluokka juridinen kieli koostuu yläluokista *vaikeatajuinen kieli*, *selkeä kieli* sekä *asiakirjakaavat eli mallit*. Ensi näkemältä yläluokat saattavat tuntua keskenään ristiriitaisilta. Lähempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, että näinkin vastakkaiset luokat kuvaavat hyvin juridista kieltä.

Juridinen kieli ei ole muuttumatonta ja pysyvää. Analysoimastani materiaalista käy selkeästi ilmi, että juridinen kieli on vuosien aikana muuttunut. Kolmessa analysoimassani artikkelissa viitataan kielen kehittymiseen ja muuttumiseen (Asiakirjakaavat (EIF 1999, Kemppinen), Kuriaalikieli (EIF 1999, Kemppinen), Tuomioistuinkieli (EIF 1999, Kemppinen)). Artikkelin Asiakirjakaavat (EIF 1999, Kemppinen) mukaan käsitys muutoksesta ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Osin selkeys ja havainnollisuus ovat parantuneet, esim. kappaleet ovat lyhentyneet ja väliotsikoiden käyttö on selkeyttänyt asiakirjoja. Asiakirjojen sisältö ei ole havaittavasti muutoksesta kärsinyt. Artikkelin Tuomioistuinkieli (EIF 1999, Kemppinen) mukaan diskursiivinen kirjoitustapa on tehnyt juridisista teksteistä helpommin tulkittavia. Diskursiivisella kirjoitustavalla tarkoitetaan sitä, että seikat kanteen puolesta ja sitä vastaan luetellaan erikseen ja niistä muodostetaan johtopäätös eli lopputulos. Artikkelin Kuriaalikieli (EIF 1999, Kemppinen) mukaan taas yksinkertainen kielenkäyttö ei ole juridisen kielenkäytön realistinen tavoite, koska asiat ovat mutkikkaita. Lainkäytössä esiintyvien ilmiöiden (esim. osakkeiden lunastus) ja niitä ilmentävien käsitteiden täsmällinen ymmärtäminen vaatii alan opiskelua.

Mitä tämä tarkoittaa oikeustieteen opiskelijan näkökulmasta? Millaisia valmiuksia hän tarvitsee työelämässä? Millaista kielenkäyttöä hän itse tavoittelee? Koska juridisen kielen piirteet ovat toisistaan poikkeavia, lähes vastakkaisia, (yläluokat *vaikeatajuinen kieli* ja *selkeä kieli*) on juristin kyettävä lukemaan hyvin erilaisia tekstejä, myös sellaisia, jotka sanastoltaan ja rakenteeltaan ovat vanhahtavia ja monimutkaisia. Tavoittelemisen arvoista olisi kuitenkin, että omassa kielenkäytössään juristit uskaltaisivat kirjoittaa selkeästi ja yksinkertaisesti. Selkeyttä pidetään nykyisin myös lakien kieliasun tavoitteena (Valtioneuvoston kanslian määräykset, ohjeet ja suositukset 1/2010). Kaikki juristit eivät kirjoita samalla tavalla. Kielenkäytössä korostuvat usein henkilökohtaiset kirjoittamisen piirteet; osa käyttää vaikeita ja monimutkaisia rakenteita, osa kirjoittaa selkeästi ja elävästi. Monimutkaiseen muotoiluun voi johtaa myös pyrkimys tarkkuuteen; kun halutaan ilmaista

kaikki asiaan olennaisesti liittyvä, tule ilmaisusta monimutkaista. (Keskustelu OTL Essi Kinnusen kanssa 26.1.2011.)

Juridisten asiakirjojen kirjoittaminen ilman minkäänlaista juridista tietämystä on vaikeaa, koska tiettyjen asioiden on lain mukaan oltava asiakirjassa (esim. jotta testamentti olisi juridisesti pätevä, on testamentin tekijän ja kahden todistajan allekirjoitettava asiakirja). Juristin työtä helpottavat asiakirjamallit. Juridisen kielen piirteet täydellisyys, virheettömyys ja toistuvuus (alaluokat *moitteeton kaavojen käyttäminen, täydellisyys ja virheettömyys ja toistuvuus*) ovat tältä pohjalta ymmärrettäviä ja perusteltuja. Täydellisyydellä ei mielestäni niinkään tarkoiteta esim. täydellistä kieltä vaan siitä, että asiakirjat sisältävät tietyt asiat. Virheettömyydellä en myöskään ymmärrä pelkästään esim. kieliopillista virheettömyyttä, vaan asian käsittelyn virheettömyyttä. Moitteeton kaavojen käyttö osoittaa, että virkamies tai virasto pystyy hoitamaan tehtävänsä. Virkakielellä ja kaavojen käytöllä voi siis olla myös ryhmää lujittava merkitys (alaluokka *virvakielen ryhmää lujittava merkitys*).

7.3. Kielellisten perusoikeuksien toteutuminen Suomessa ruotsin kielen opetus suunnitelmatyön näkökulmasta

Tässä luvussa tarkastelen ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumista Suomessa. tavoitteenani on selvittää ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumisen ongelmakohtia ja pohtia, miten juristien ruotsin kielen opiskelussa voitaisiin huomioida kielellisten perusoikeuksien toteutumisen haasteet. Analysoin tätä tarkoitusta varten valtioneuvoston asettaman kieliasiain neuvottelukunnan laatimat kertomukset kielilainsäädännön toteutumisesta. Kertomus laaditaan kerran vaalikaudessa. (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2006 ja Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2009). Käytän tässä tutkielmassa nimitystä kielikertomus. Tarkastelen kielellisten perusoikeuksien toteutumista vuosien 2006 ja 2009 kielikertomusten perusteella. Molemmissa kielikertomuksissa esitetään osin tarkkoja prosenttilukuja (esim. syyttäjien ruotsin kielen taito vuoden 2009 kertomuksessa) tai summittaisia arvioita kuten *selvästi yli puolet, noin kolmasosa, aina, osin* (esim. käsittelykieli vuoden 2009 kertomuksessa). Tässä tutkielmassa tarkoitukseni ei ole ottaa kantaa prosenttimääriin eikä tarkasti arvioida puutteita kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa Suomessa. En analyysissäni erittele sitä, missä viranomaisessa puutteet tai hyvä käytännöt esiintyvät. Molemmista kertomuksista käy myös ilmi, että alueelliset erot ovat suuria. Niissä kunnissa, joissa ruotsinkielisten osuus on suurempi, on helpompaa saada palvelua ruotsiksi. Näin on esimerkiksi useissa Pohjanmaan kaksikielisistä kunnista. En kommentoi alu-

eellisiä eroja analyysissäni, koska pyrin ensisijaisesti luomaan koko maan kattavan yleiskatsauksen. Molemmissa kertomuksissa mainitaan myös suomenkielinen palvelu. Kielelliset perusoikeudet koskevat luonnollisesti myös suomenkielistä väestöä, mikä usein unohtuu. Tässä tutkielmassa keskityn vain ruotsin kieleen, koska pyrin analyysini avulla syventämään Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan tutkintoon kuuluvien ruotsin kielen opintojen opetussuunnitelmatyötä.

Luin kielikertomukset (2006 ja 2009) useaan kertaan. Luin kertomukset ensin kokonaan, koska halusin saada yleiskuvan kielilainsäädännön soveltamisesta Suomessa. Molemmissa kielikertomuksissa kuvataan myös muiden kielten tilannetta Suomessa. Koska tarkoitukseni on perehtyä ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumiseen, olen jättänyt analyysistäni nämä kielikertomusten osat pois. Koska tarkastelen tilannetta 2000-luvulla, en ole ottanut vuoden 2006 kertomuksen osaa ruotsin kielen historiasta mukaan analyysiini. Vuoden 2009 kielikertomuksessa käsitellään kielilainsäädännön soveltamista sosiaali- ja terveydenhuollossa. Tämän osion olen jättänyt kokonaan analyysini ulkopuolelle, koska keskityn tutkielmassani juristien ammatilliseen viestintätaitoon. Vuoden 2009 kielikertomuksessa käsitellään myös kansalliskielten opetusta. Koska lähestyn kielellisten perusoikeuksien toteutumista juristin ammatillisen viestintätaidon näkökulmasta, en ota opetuksesta käsin lähtevää kielellisten perusoikeuksien toteutumisen tarkastelua osaksi analyysiani. Havainnollistan taulukon 8 avulla lukuprosessiani

TAULUKKO 8. Juristien ammatillisten valmiuksien selvittämistä varten analysoitujen artikkeleiden (EIF 1999) lukeminen.

lukukerta	tavoite
1. lukukerta	yleiskuvan saaminen kielellisten perusoikeuksien toteutumisesta
2. lukukerta	juristien ammatillisen viestintätaidon kehittämisen kannalta relevanttien lukujen valitseminen
3. lukukerta	valittujen lukujen lukeminen uudelleen
4. lukukerta	analyysin kannalta relevanttien kohtien poimiminen

Neljännellä lukukerralla poimin analyysini kannalta relevantit kohdat taulukkoon. Poimin ensin vain ne kohdat, joissa viitattiin ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumisen ongelma-

kohtiin. Kertomuksia lukiessani esiin nousi kuitenkin se, että kielelliset perusoikeudet voivat maassamme myös toteutua hyvin. Päädyin ottamaan myös tällaiset kohdat analyysiini mukaan, koska halusin saada realistisen kuvan ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumisesta Suomessa. Pelkkä ongelmakohtien esiin nostaminen antaa liian yksipuolisen kuvan. Koska sellaisia kohtia, joissa kielelliset perusoikeudet toteutuvat hyvin, löytyi useita, kokosin ne yhteen pääluokan *hyviä käytänteitä* alle. Tätä analyysin osaa käsittelemän luvussa 7.3.4. Myös pääluokassa *kielellisten perusoikeuksien tunteminen* on alaluokkia, joissa kuvataan hyvää kielellisten perusoikeuksien toteutumista.

Kerättyäni aineistosta analyysini kannalta olennaiset ilmaukset taulukkoon pelkistin ilmaukset ja muodostin näistä analyysini alaluokat. Alaluokista muodostin yläluokat, pääluokat sekä yhdistävän luokan. Koska pääluokkia muodostui useita, ja ne vuorostaan koostuivat useista yläluokista ja alaluokista, päädyin käsittelemään ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumista kuudessa erillisessä taulukossa. Kaikkien esittämieni taulukoiden yhdistävänä tekijänä on yhdistävä luokka *ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutuminen*. Taulukoissa 9 – 14 kuvaan ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumista sellaisilla aloilla, joille juristit Suomessa sijoittuvat. Aineistosta esiin nousseet teemat ovat: kielellisten perusoikeuksien tunteminen, puutteita ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa Suomessa, kielellisten perusoikeuksien huomiointi viranomaisten henkilöstöpolitiikassa, hyviä käytänteitä kielellisten perusoikeuksien toteuttamiseksi, asenteet kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa ja kielitaidon merkitys kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa. Lopuksi pohdin vielä esittämieni teemojen kautta esiin nousseita juristin ammatillisen viestintätaidon piirteitä ja kokoan nämä teemat taulukkoon 15.

Kielellisten perusoikeuksien tunteminen

Lähestyn ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumista Suomessa ensin kielellisten perusoikeuksien tuntemisen kautta. Kielellisten perusoikeuksien tunteminen on lähtökohta niiden toteuttamiselle. Taulukoissa 9a ja 9b esitän aineistosta esiin nousseet opetussuunnitelmatyön kannalta relevantit teemat.

TAULUKKO 9a. Kielellisten perusoikeuksien tunteminen (Kielikertomus 2006).

alaluokka	yläluokka	päälouokka	yhdistävä luokka
viranomaisten tietoisuus lisääntynyt	lisääntynyt kielellisten perusoikeuksien tunteminen	kielellisten perusoikeuksien tunteminen	ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutuminen
kansalaisten tietoisuus lisääntynyt			
velvollisuudet kielellisten perusoikeuksien toteuttajana tunnetaan	riittävä kielellisten perusoikeuksien tunteminen		
kielilainsäädännön tuntemus ei syvällistä	riittämätön kielellisten perusoikeuksien tunteminen		

TAULUKKO 9b. Kielellisten perusoikeuksien tunteminen (Kielikertomus 2009).

alaluokka	yläluokka	päälouokka	yhdistävä luokka
tietoisuus kielellisistä oikeuksista lisääntynyt	riittävä kielellisten perusoikeuksien tunteminen	kielellisten perusoikeuksien tunteminen	ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutuminen
vähemmistö tuntee oikeutensa			
kaksikielinen palvelu itsestänselvyys edellytetään oma-aloitteista kielilainsäädäntöön perehtymistä	automaattinen kielellisten perusoikeuksien tunteminen		
ei kielilainsäädäntöön liittyvää ohjeistusta			
käsitys, että suomenkielentaitoisen ruotsinkielisen tulee käyttää suomea	riittämätön kielellisten perusoikeuksien tunteminen		
ruotsinkieliset eivät aina tunne oikeuksiaan			

Vuoden 2006 kielikertomuksen alaluokkien perusteella olen muodostanut yläluokan *lisääntynyt kielellisten perusoikeuksien tunteminen*. Tämä on oletettava tulos; kielilaki astui voimaan 1.1.2004, ensimmäisten vuosien aikana laki sai paljon huomiota ja viranomaiset ryhtyivät useisiin toimenpiteisiin (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön toteutumisesta 2006, 68). Tietoisuus kielilaisista ja kielellisistä perusoikeuksista lisääntyi. Vuoden 2009 kertomuksessa kielellisten perusoikeuksien tuntemisen lisääntyminen ei enää näin selkeästi nouse esiin.

Analyyssistäni nousee esiin se, että kielellisiä perusoikeuksia ei aina tunneta. Sekä vuoden 2006 että 2009 löytyneet ilmaukset tukevat tätä. Kummankin kertomuksen perusteella olen voinut luoda ylä-

luokat riittävä *kielellisten perusoikeuksien tunteminen ja riittämätön kielellisten perusoikeuksien tunteminen*. Kielellisten perusoikeuksien tuntemisessa on alueellisia ja työpaikkakohtaisia eroja, mikä johtaa kahden vastakkaisen yläluokan muodostamiseen.

Vuoden 2009 kielikertomuksen analyysin perusteella olen muodostanut yläluokan *automaattinen kielellisten perusoikeuksien tunteminen*. Osassa maamme kaksikielistä palvelua pidetään itsestään selvänä (alaluokka *kaksikielinen palvelu itsestänselvyys*); tämä on todennäköistä sellaisilla paikkakunnilla, joissa ruotsinkielisten osuus väestöstä on suuri. Tällaisilla paikkakunnilla on myös todennäköistä, että kielellisten perusoikeuksien toteutuminen on riittävää. Alaluokat *edellytetään oma-aloitteista kielilainsäädäntöön perehtymistä ja ei kielilainsäädäntöön liittyvää ohjeistusta* ovat analyysini opetussuunnitelmatyön kannalta mielenkiintoisimmat alaluokat. Kuten juristin ammatillisia valmiuksia analysoidessani nousi esiin, ei juristin ammatillisten valmiuksien eri osa-alueiden luokittelu ole yksiselitteistä. Viestintätaitoa ei täysin voida erottaa muusta juristin osaamisesta, se linkittyy juristin muuhun osaamiseen (ks. luku 6.1). Kielellisten perusoikeuksien tunteminen voidaan liittää mielestäni yläluokkaan oikeudellisen tiedon hallinta (ks. Taulukko 4). Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan perusopintoihin kuuluvan opintojakson Hallinto-oikeus säädösluettelossa on mukana myös kielilaki (Oikeustieteellisen tiedekunnan opinto-opas), mutta kielilain käsitteleminen ei kuulu opintojakson keskeisiin sisältöihin. Kansalliskieliä koskevan lainsäädännön käsitteleminen myös toisen kotimaisen kielen opetuksen yhteydessä on perusteltua. Usein opiskelijoiden negatiiviset tunteet ruotsin kieltä kohtaan nousevat esiin kielenopetuksen yhteydessä; ruotsin kielen merkitys Suomessa kyseenalaistetaan. Vaikka kielilainsäädäntöä ja kielellisiä perusoikeuksia käsitelläänkin perusopinnoissa, ei opiskelija välttämättä miellä ruotsin kielen opintoja tarpeelliseksi ja kielellisten perusoikeuksien toteutumisen kannalta olennaisiksi. Kansalliskieliä koskevan lainsäädännön käsitteleminen kielen opetuksessa antaa myös hyvän pohjan keskustelulle ruotsin kielen opetuksen pakollisuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta. Alaluokassa *edellytetään oma-aloitteista kielilainsäädäntöön perehtymistä* (lihavointi minun) korostuu virkamiehen oma panos kielellisten perusoikeuksien toteutumisen turvaamisessa. Näin virkamieheltä edellytetään kielilainsäädännön tuntemusta jo silloin kun hän siirtyy työelämään.

Puutteita ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa

Seuraavaksi käsitelen puutteita kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa Suomessa sellaisilla aloilla, joille juristit sijoittuvat. Tavoitteenani on ymmärtää kielellisten perusoikeuksien toteutumi-

sen ongelmia paremmin ja sitä kautta syventää käsitystäni juristin ruotsin kielen työelämälähtöisistä tavoitteista.

Käytännössä kielilainsäädännön edellytyksiin ei täysin sitouduta, varsinkin jos koetaan, että kahdella kielellä toimiva hallinto tuottaa kustannuksia. (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön toteutumisesta 2006, 56). Ruotsinkielisten kielelliset oikeudet eivät vuoden 2009 kertomuksenkaan mukaan Suomessa toteudu hyvin, tilanteessa on edelleen parantamisen varaa (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön toteutumisesta 2009, 77). Havaintoa siitä, etteivät kielelliset perusoikeudet maassamme toteudu riittävän hyvin ei siis voida pitää pelkästään tämän analyysin tuloksena. Taulukoissa 10a ja 10b havainnollistan puutteita kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa Suomessa. Tulkitsen seuraavassa analyysini tuloksia Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan ruotsin kielen opetuksen näkökulmasta.

TAULUKKO 10a. Puutteita ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa (Kielikertomus 2006).

alaluokka	yläluokka	päälouokka	yhdistävä luokka
velvollisuutta palveluilla kahdella kielellä ei sisäistetty	puutteita lain tulkinnassa		
yksityisten toimijoiden palveluissa kielelliset oikeudet jäävät usein toteutumatta			
oikeutta omaan kieleen ei aina mielletä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osatekijäksi			
molempien kielten huomioon ottaminen ei järjestelmällistä			
palveluiden arvellaan toimivan jos ne toimivat toisella kielellä			
kaikkia rekistereitä ja tietokantoja ei kahdella kielellä	puutteita lainsäädännössä ja tietokannoissa		
lakiehdotuksista puuttuu usein ruotsinkielinen tiivistelmä			
		puutteita ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa	ruotsinkielisten perusoikeuksien toteutuminen

jos virkamies palvelee ensisijaisesti kielensä takia, sisältö kärsii	puutteita kaksikielisessä asiakaspalvelussa		
ulosotossa päätöksiä ei aina omalla kielellä			
vankiloissa ei aina palvelua omalla kielellä			
ruotsinkieliset kokevat oikeusturvansa uhatuksi	asianomaisen oma toiminta		
ruotsinkielinen vaihtaa kieltä vasten tahtaan, koska palvelu ei toimi ruotsiksi			
lautamiehille ei kielitaitoa koskevia kelpoisuusvaatimuksia	puutteellinen kielitaito		
poliisien ruotsin kielen taito riittämätön			
tuomareiden ja muun henkilökunnan puutteellinen kielitaito			

TAULUKKO 10b. Puutteita ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa (Kielikertomus 2009).

alaluokka	yläluokka	päälouokka	yhdistävä luokka
kuntien hankinnoissa kielellisten perusoikeuksien huomioiminen satumanvaraista	Puutteita kielellisten perusoikeuksien huomioimisessa kuntien hankinnoissa		
kuntien kanssa ei asioida niiden omalla kielellä	puutteita kaksikielisessä asiakaspalvelussa		
asiakaspalvelua ei järjestetä molemmilla kielillä			
tilapäisiä opasteita ei molemmilla kielillä	puutteita kotisivuissa ja opasteissa		
ruotsinkielisiä verkkosivuja ei päivitetä yhtä usein kuin suomenkielisiä			
asiat hoitaa ruotsinkielinen vaikka ei ole alan asiantuntija		puutteita kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa	ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutuminen

poliisin antama palvelu puutteellista	puutteita poliisien toiminnassa		
poliisi ei huolehdi oma-aloitteisesti kielellisten perusoikeuksien toteutumisesta			
esitutkintaa ei suoriteta kuulusteltavan kielellä			
käräjäoikeuksilla ei yhteistyötä kielellisten perusoikeuksien toteuttamiseksi	puutteita viranomaisen kielenkäytössä tuomioistuimessa		
asiamiehet eivät tiedä, että heidän kielensä ei vaikuta käsittelykieleen			
tulkkaus pidentää käsittelyaikoja			
tuomiolauselma- ja perintäjärjestelmää koskevaa kirjaa ei ruotsiksi	puutteita kääntämisessä tuomioistuimessa		
kansliahenkilökunta huolehtii dokumenttien kääntämisestä			
asiakirjojen käännettäminen puutteellista			
kielellisten oikeuksien toteutuminen riippuu asianosaisen aktiivisuudesta	asianosaisen oma toiminta tuomioistuimessa		
ruotsinkieliset käyttävät suomea käsittelyn jouduttamiseksi			
ruotsinkieliset käyttävät ruotsia tullakseen paremmin ymmärretyiksi			
ruotsinkieliset luopuvat vapaaehtoisesti oikeudestaan käyttää ruotsia			
kokouksia ei järjestetä ruotsiksi	työkieli		
ruotsia ei käytetä työkielenä			
ruotsinkieliset tulkkavat omaa puhettaan muille			
virkamiesten puutteellinen kielitaito	puutteellinen kielitaito		
syyttäjien kielitaito puutteellinen			

lautamiehet eivät ymmärrä ruotsia			
ruotsinkielentaitoisia poliiseja ei ole riittävästi			

Vuoden 2006 kertomuksen perusteella olen muodostanut yläluokan *puutteita lain tulkinnassa*. Olen sijoittanut vuoden 2006 kertomuksen analyysin alaluokat *velvollisuutta palveluilla kahdella kielellä ei sisäistetty, molempien kielten huomioon ottaminen ei järjestelmällistä sekä palveluiden arvellaan toimivan jos ne toimivat toisella kielellä* yläluokan *puutteita lain tulkinnassa* alle. Nämä alaluokat kuvaavat selkeästi sitä, että vaikka Suomi onkin kaksikielinen maa, tätä ei käytännössä välttämättä huomioida. Kielilainsäädäntöön liittyvän lainsäädännön tuntemus jää pinnalliseksi, jos Suomen kaksikielisyyttä ei mielletä konkreettisesti. Myös alaluokka *oikeutta omaan kieleen ei aina mielletä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osatekijäksi* kertoo siitä, että lakia ei tunneta syvällisesti, eikä sen merkitystä ole sisäistetty. Vuoden 2009 kertomuksen perusteella ei muodostunut vastaavaa luokkaa. Yläluokka *puutteita kielellisten perusoikeuksien huomioimisessa kuntein hankinnoissa* liittyy sisällöllisesti samaan aiheeseen. Jos viranomaiset ulkoistavat palvelunsa, on myös ulkopuolisen palveluntarjoajan huolehdittava kielellisten perusoikeuksien toteutumisesta (Kielilaki 2003/423, 25§). Ruotsin kielen opetuksen kannalta edellä kuvaamani tarkoittaa sitä, että syvälinen perehtyminen kielilainsäädäntöön on olennainen osa myös ruotsin kielen opetusta. Oman kielitaidon kehittäminen suhteessa kielilainsäädännön vaatimuksiin on luonteva lähtökohta ruotsin kielen opiskelussa.

Sekä vuoden 2006 että vuoden 2009 kertomuksen analyysin perusteella olen muodostanut yläluokan *puutteita kaksikielisessä asiakaspalvelussa*. Molemmista kertomuksista löytyi yksittäisiä toimintoja, joissa palvelua ei saa kahdella kielellä (esim. ulosotto). Lisäksi molemmista kertomuksista nousee esiin, että kielitaitoa saatetaan käyttää tehtävänjaon perusteena (alaluokat *asiat hoitaa ruotsinkielinen vaikka ei ole alan asiantuntija ja jos virkamies palvelee ensisijaisesti kielensä takia, sisältö kärsii*). Äidinkieleltään ruotsinkielinen saattaa siis joutua vastaamaan asioista, joista hänellä ei muuten toimenkuvansa puolesta ole riittävästi tietoa.

Vuoden 2006 kertomuksen perusteella olen muodostanut yläluokan *puutteita lainsäädännössä ja tietokannoissa*. Vuoden 2009 kertomuksen perusteella muodostamani yläluokka *puutteita kotisivuissa ja opasteissa* kertoo samankaltaisesta sisällöstä; kaikkea tietoa ei ole saatavilla molemmilla kotimaisilla kielillä. Vuoden 2009 kertomuksessa olen muodostanut lisäksi yläluokat *puutteita poliisien toiminnassa, puutteita viranomaisen kielenkäytössä tuomioistuimessa ja puutteita kääntä-*

misessä tuomioistuimessa. Nämä yläluokat vahvistavat käsitystä siitä, että kielellisiä perusoikeuksia ei aina pyritä toteuttamaan tarkoituksenmukaisesti. Kielelliset perusoikeudet eivät toteudu esitutkinnassa, yhteistyötä eri käräjäoikeuksien välillä ei ole riittävästi, asiamiehet eivät tunne riittävän hyvin lain sisältöä vaan tulkitsevat lakia oman kielitaitonsa näkökulmasta. Kaikkea materiaalia ei ole saatavilla molemmilla kielillä, kääntäjiä ei välttämättä käytetä.

Vuoden 2009 kertomuksen perusteella olen muodostanut yläluokan *työkieli*. Kielilain (2003/423, 26§) mukaan ”valtion viranomainen käyttää työkielenään virka-alueen väestön enemmistön kieltä, jollei toisen kielen tai molempien kielten taikka erityisestä syystä vieraan kielen käyttäminen ole tarkoituksenmukaisempaa.” Alaluokkien perusteella voi päätellä, että ruotsia osin käytetään työkielenä, osin ei. Alaluokka *ruotsinkieliset tulkkavat puhettaan muille* voidaan tulkita positiivisesti; ruotsin kieltä käytetään. Tämä alaluokka kertoo kuitenkin myös siitä, että suomenkielisten kielitaito ei ole edes ymmärtämisen osalta tasolla B1 (ks. luku 3.3), jos ruotsinkielinen joutuu itse omaksi tulkikseen. Jotta kynnystä käyttää ruotsia työkielenä voisi laskea, voisi jo opetuksessa pohtia erilaisia työmuotoja. Kaksikielisyyttä tukisi myös se, että suomen- ja ruotsinkieliset käyttäisivät kumpikin omaa äidinkieltään. Lähtökohta olisi tasavertainen, ja tällainen käytäntö lisäisi kahden kielen käyttöä sekä parantaisi kummankin kieliryhmän kielitaitoa.

Sekä vuoden 2006 että vuoden 2009 kielikertomuksen perusteella olen muodostanut yläluokan *puutteellinen kielitaito*. Ruotsin kielen opetuksen kehittämisen näkökulmasta yläluokka *puutteellinen kielitaito* ei ole yksiselitteinen. Analysoimistani vuoden 2006 ja 2009 kielikertomuksista ei selkeästi käy esiin, miltä osin kielitaito on puutteellinen tai millaista kielitaitoa tarvitaan. Tarvitaanko pelkästään ymmärtämistä? Tarvitaanko aktiivista kirjallisten dokumenttien tuottamista? Tarvitaanko puheen tuottamista? Kertomuksista ei myöskään käy esiin, millä tavoin puutteellinen kielitaito konkreettisesti ilmenee. Kyseessä on kokemus ja kuva omasta kielitaidosta (esim. poliisiopiskelijoiden arvio omasta kielitaidostaan, kielikertomus 2009, 47; syyttäjien arvio omasta kielitaidostaan, kielikertomus 2009, 49). Ruotsin kielen opetuksen kannalta yläluokka *puutteellinen kielitaito* tarkoittaa sitä, että ruotsin kielen opetusta olisi Suomessa tehostettava niin poliisien, juristien kuin muidenkin virkamiesten koulutuksessa, jotta voitaisiin taata, että todellinen kielitaito vastaa työelämän tarpeita. Mitä kielitaidon osa-alueita erityisesti on kehitettävä, vaatii lisäselvitystä ja konkreettista työelämään tutustumista. Opetuksessa olisi myös panostettava siihen, että opiskelijat rohkeasti käyttävät ja kehittävät kielitaitoaan. Puutteellinen kielitaito saattaa johtua myös siitä, ettei luoteta omaan kielitaitoon. Kuva omasta kielitaidosta ei välttämättä ole realistinen.

Molemmissa kertomuksissa mainitaan poliisit, virkamiehet sekä lautamiehet sellaisina ryhminä, joiden kielitaito on puutteellinen. Käräjäoikeuslain mukaan lautamiehien on edustettava kunnan väestön ikä-, elinkeino-, sukupuoli- ja kielijakaumaa (581/1993, 7§). Lautamiesten kielitaidosta ei tämän tarkemmin säädetä. Lautamiehet ovat käräjäoikeuksien maallikkojäseniä, joten heidän mahdollinen puutteellinen kielitaitonsa ei suoranaisesti ole tämän tutkielman aihe. On kuitenkin olennaista huomioida heidän puutteellinen kielitaitonsa. Tuomioistuinten on huolehdittava siitä, että asian ratkaisuun osallistuvat henkilöt ymmärtävät kaikki ratkaisun kannalta olennaiset seikat (Eduskunnan perustuslakivaliokunnan mietintö PeVM 3/1996 vp). Siksi on olennaista, että lautamiesten puutteellinen kielitaito tiedostetaan.

Kielellisten perusoikeuksien huomioiminen viranomaisten henkilöstöpolitiikassa

Laki julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta (424/2003) ohjaa viranomaisten työhönottoprosessia. Työnantajan on varmistuttava hakijan kielitaidosta (424/2003, 3§) ja kielitaitovaatimuksista on ilmoitettava työpaikkailmoituksessa (424/2003, 4§). Vuoden 2009 kielikertomuksessa kuvataan viranomaisten henkilöstöpolitiikkaa omassa luvussaan (luku 3.2. Kielilainsäädännön toteutuminen viranomaisten henkilöstöpolitiikassa, s. 14 -16). Taulukossa 11 kuvaan kielellisten perusoikeuksien huomioimista viranomaisten henkilöstöpolitiikassa osana ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumista.

TAULUKKO 11. Kielellisten perusoikeuksien huomioiminen viranomaisten henkilöstöpolitiikassa (Kielikertomus 2009).

alaluokka	yläluokka	päälouokka	yhdistävä luokka
kielitaito varmistetaan työhönnotossa tarvittaessa haastattelulla	toimiva kielellisten perusoikeuksien huomioiminen	kielellisten perusoikeuksien huomioiminen viranomaisten henkilöstöpolitiikassa	ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutuminen
kielitaito tarkistetaan kielitaitotodistuksesta			
viroille määritelty kielitaitovaatimukset			
kielitaitovaatimusten ilmoittamisessa työhönnotossa puutteellista	puutteita kielellisten perusoikeuksien huomioimisessa		
virkojen kielitaitovaatimukset määritellään tehtävänkuvaa laadittaessa			

Analyysini perusteella olen muodostanut yläluokat *toimiva kielellisten perusoikeuksien huomioiminen ja puutteita kielellisten perusoikeuksien huomioimisessa*. Tilanne siis vaihtelee työpaikkakohtaisesti. Pääluokan *kielellisten perusoikeuksien huomioiminen työhönotossa* on Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan ruotsin kielen opetussuunnitelmatyön kannalta olennaista kahdesta syystä. Ensinnäkin opiskelijat valmistuttuaan hakevat töitä; näin ollen heille on työhönoton käytänteiden tunteminen myös kielellisen perusoikeuksien toteutumisen kannalta on heille eduksi. Opetuksessa voidaan myös suoranaisesti harjoittaa työhaastatteluun valmistautumista ruotsin kielellä. Toiseksi juristien toimenkuvaan saattaa kuulua uusien työntekijöiden rekrytointi. Kielellisten perusoikeuksien huomioiminen jo rekrytointitilanteessa saattaa edesauttaa kielellisten perusoikeuksien toteutumista.

Hyviä käytänteitä kielellisten perusoikeuksien toteuttamiseksi

Kielikertomuksista (2006 ja 2009) nousee myös selkeästi esiin se, että kielellisten perusoikeuksien toteutumisen edistämiseksi on luotu toimivia ja hyviä käytänteitä. Hyvien käytänteiden tunteminen ja niiden tarkastelu laajentaa kuvaani kielellisten perusoikeuksien toteutumisesta Suomessa. Kuvaan taululukoissa 12a ja 12b analyysini etenemistä

TAULUKKO 12a. Hyviä käytänteitä kielellisten perusoikeuksien toteuttamiseksi (Kielikertomus 2006).

alaluokka	yläluokka	pääluokka	yhdistävä luokka
tarvittavaa kieltä hallitseva syyttäjä siirretään omalta virka-alueelta toiselle	henkilöstä riippuvat järjestelyt	hyviä käytänteitä kielellisten perusoikeuksien toteutumiseksi	ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutuminen
erillinen ruotsinkielinen yksikkö	organisatoriset järjestelyt		

TAULUKKO 12b. Hyviä käytänteitä kielellisten perusoikeuksien toteuttamiseksi (Kielikertomus 2009).

alaluokka	yläluokka	pääluokka	yhdistävä luokka
ruotsinkieliset jutut jaetaan ruotsinkielisille syyttäjille	henkilöstä riippuvat järjestelyt	hyviä käytänteitä kielellisten perusoikeuksien toteuttamiseksi	ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutuminen
ruotsinkielinen syyttäjä siirretään virka-alueelta toiselle			
puheenjohtaja selostaa asian ruotsiksi tuomioistuimessa			
tuomari toimii tulkkina			
erillinen ruotsinkielinen yksikkö	organisatoriset järjestelyt		
palveluketju puhelinasioiden hoitamiseksi			
jokaisessa juttua ratkaisevassa kokouksessa joku ruotsinkielinen			
laajoissa jutuissa turvaututaan tulkkiin			
kielikoulutuksen järjestäminen	kielikoulutus		
keskustelupiirien järjestäminen			
käytetään molempia kieliä työkielinä			

Sekä vuoden 2006 että vuoden 2009 kielikertomuksen perusteella muodostin yläluokat *henkilöstä riippuvat järjestelyt* ja *organisatoriset järjestelyt*. Molemmissa kertomuksissa esimerkkinä käytetään sitä, että ruotsinkielentaitoinen tekee työtä myös virka-alueensa ulkopuolella tai että hän omalla alueellaan saa käsiteltäväkseen ruotsinkieliset jutut. On oletettavaa, että tässä ruotsinkielentaitoisella tarkoitetaan äidinkieleltään ruotsinkielistä. Vuoden 2009 kertomuksen perusteella olen lisäksi muodostanut tähän yläluokkaan alaluokat *puheenjohtaja selostaa asian ruotsiksi tuomioistuimessa* ja *tuomari toimii tulkkina*. Näiden alaluokkien käsitteleminen osana pääluokkaa *hyviä käytänteitä kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa* ei ole yksiselitteistä. Jos tällä järjestelyllä voidaan taata se, että osapuolet voivat käyttää omaa äidinkieltään, toteutuvat osapuolten kielelliset perusoikeudet tältä osin. Tuomarin tai puheenjohtajan toimiminen tulkkina saattaa kuitenkin tehdä tilanteesta sekavan. Tuomareilta ei myöskään voi edellyttää tulkin taitoja, se ei kuulu heidän toimenkuvaansa. Laissa tuomareiden nimittämisestä tuomareilta vaaditaan samanlainen kielitaito kuin muiltakin virkamiehiltä (205/2005, 12§), eli kaksikielisessä viranomaisessa erinomainen enemmistön kielen hal-

linta ja tyydyttävä toisen kielen suullinen ja kirjallinen hallinta.. Juristien koulutuksen tavoitteena ei ole tulkin ammattitaito. Näin ollen tällainen järjestely saattaa olla epävarma. Vuoden 2009 kertomuksen perusteella olen muodostanut alaluokan *laajoissa jutuissa turvaudutaan tulkkiin* (yläluokka *organisatoriset järjestelyt*). Jos käytettävissä on ammattitulkki, on kielellisten perusoikeuksien turvaaminen tältä osin laadultaan samanarvoista maan eri osissa. Mitä tämä tarkoittaa juristien ruotsin kielen opetuksen kannalta? Pitäisikö opiskelijoita rohkaista toimimaan itse tulkkina, vai pitäisikö heitä kehottaa aina turvautumaan tulkin apuun? Näihin kysymyksiin on tämän analyysin perusteella mahdotonta vastata tyhjentävästi. Lähtökohtana voitaisiin kuitenkin pitää sitä, että opiskelija voisi opintojensa aikana luoda realistisen kuvan ammatillisesta viestintätaidostaan ja työelämän konkreettisista tarpeista. Millainen ammatillinen viestintätaito tarvitaan, jotta voisi tuomarina työskennellessään myös toimia tulkkina? Millaisissa tilanteissa riittää sisällön selostaminen omin sanoin, milloin asian käsittely vaatii tulkkia? Oikeudenkäsitteilyn puheenjohtajan kielitaidon on oltava sellainen, että hän kykenee tarvittaessa esimerkiksi kääntämään puheenvuoron sisällön sellaiselle osapuolelle, joka ei ymmärrä ruotsin kieltä (Frände 1998, 29-30). Millainen kielitaito riittää tällaiseen tehtävään?

Esimerkkinä organisatorisista järjestelyistä olen vuoden 2006 ja vuoden 2009 kertomusten perusteella muodostanut alaluokan *erillinen ruotsinkielinen yksikkö*. Tällaisilla erillisratkaisuilla tarkoitetaan yksikköjen ja osastojen perustamista kielellisiin perustein. Vuoden 2009 kertomuksesta muodostin lisäksi alaluokat *palveluketju puhelinasioiden hoitamiseksi* ja *jokaisessa juttua ratkaisevassa kokoonpanossa joku ruotsinkielinen*. Tällaiset järjestelyt voivat hyvin suunniteltuina olla toimivia ja turvata kansalaisten kielelliset perusoikeudet.

Vuoden 2009 kertomuksen perusteella olen lisäksi muodostanut yläluokan *kielikoulutus*. Tämä yläluokka on kielenoppimisen kannalta mielenkiintoinen. Alaluokat *kielikoulutuksen järjestäminen* ja *keskustelupiirien järjestäminen* kuvailevat sellaista tilannetta, jossa on huomioitu kielitaito osana opiskelijan elinikäistä oppimisen polkua (vrt. luku 2). Alaluokka *käytetään molempia kieliä työkielinä* painottaa lisäksi informaalia oppimista (alkuperäinen ilmaus ”kolmasosassa kaksikielisiä käräjäoikeuksia kielitaidon todetaan kohenevan päivittäisessä työssä, tuomareiden työskennellä molemmilla kansalliskielillä” (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön toteutumisesta 2009, 54)). Ammatillisen viestintätaidon kehittäminen on elinikäinen prosessi. Opetuksessa voitaisiin pyrkiä lisäämään opiskelijoiden tietoisuutta tältä osin. Kokemus on osoittanut, että osa opiskelijoista tähtää opintojakson suorittamiseen, ei niinkään ammatillisen viestintätaidon kehittämiseen. Jos opiskelija jo opintojensa aikana ymmärtää elinikäisen oppimisen merkityksen ammatillisen viestintätaidon kehittymisessä, hän todennäköisesti jatkaa ammatillisen viestintätaitonsa syventämistä myös työ-

elämässä, joko osallistamalla koulutukseen, aktiivisesti itse järjestämällä koulutusta tai hyödyntämällä mahdollisuutta työskennellä eri kielillä. Koska suuri osa työelämässä tapahtuvasta ammatillisen viestintätaidon kehittymisestä on informaalia, voitaisiin jo opintojen aikana panostaa myös siihen, että opiskelija, sen lisäksi että aktiivisesti rohkenee toimia useilla eri kielillä, osaa hyödyntää sekä kirjallista materiaalia että moni- ja erikielisiä viestintätilanteita oman ammatillisen viestintätaitonsa kehittämässä. Aikaisemmin tässä luvussa käsitelin organisatorisia järjestelyitä (esim. erilliset yksiköt kielellisin perustein) kielellisten perusoikeuksien turvaamiseksi. Tarkoitukseni ei ole kiistää tällaisten ratkaisujen toimivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta, mutta tällaiset järjestelyt saattavat osittain johtaa siihen, että tilaisuudet toimia molemmilla kielillä ja kehittää omaa viestintätaitoaan vähenevät, eikä kaksikielistä työyhteisöä pääse syntymään.

Asenteet kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa

Kielikertomuksista (2006 ja 2009) nousee selkeästi esiin, että asenteilla on merkitystä kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa Suomessa. Sekä viranomaisten asenteet, yhteiskunnalliset asenteet että asenteet työpaikoilla vaikuttavat kielellisten perusoikeuksien toteuttamiseen. Taulukoissa 13a ja 13b kuvaan analyysini etenemistä.

TAULUKKO 13a. Asenteet kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa (Kielikertomus 2006).

alaluokka	yläluokka	pääloukka	yhdistävä luokka
asenteet eri viranomaisissa vaikuttavat kielellisten perusoikeuksien toteutumiseen	viranomaisten asenteet		
kielilainsäädännön toteutuminen edellyttää myönteisemmän ilmapiirin luomista	yhteiskunnalliset asenteet	asenteet kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa	ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutuminen
julkinen keskustelu lisääntynyt			
kielikeskustelussa esiintyy virheitä, jotka johtuvat tietämättömyydestä			

TAULUKKO 13b. Asenteet kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa (Kielikertomus 2009).

alaluokka	yläluokka	pääloukka	yhdistävä luokka
suomen kieltä työpaikoilla pidetään suotavampana kuin ruotsin kieltä	asenteet työpaikalla	asenteet kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa	ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutuminen

On selvää, että asenteet niin yhteiskunnassa kuin työpaikoillakin vaikuttavat kansalliskielistämme käytävään keskusteluun ja kielellisten perusoikeuksien toteutumiseen. Tämä nousee esiin myös vuoden 2006 kertomuksesta. Vuoden 2006 kertomuksen perusteella olen luonut yläluokat *viranomaisten asenteet* ja *yhteiskunnalliset asenteet*. Alaluokka *asenteet eri viranomaisissa vaikuttavat kielellisten perusoikeuksien toteutumiseen* nostaa esiin sen, ettei tilanne kaikissa viranomaisissa tai kaikissa osissa maattamme ole tasavertainen kielellisten perusoikeuksien toteutumisen kannalta. Frände (2008) nostaa esiin yhtenä tuomioistuinten kielellisistä ongelmista sen, että pelko leimautumisesta voi estää äidinkielen käytön (Frände 2008, 30). Leimautumisen pelkoon voivat luonnollisesti vaikuttaa viranomaisten asenteet. Alaluokka *kielilainsäädännön toteutuminen edellyttää myönteisemmän ilmapiirin luomista* kertoo osaltaan yhteiskunnallisesta tilanteesta Suomessa; kaikki eivät ole valmiita hyväksymään kahden kansalliskielen edellyttämiä toimia. Vuoden 2009 kertomuksen perusteella luomaani yläluokkaan *asenteet työpaikalla* kuuluva alaluokka *suomen kieltä työpaikoilla pidetään suotavampana* kuvaa samaa tilannetta. Tällainen asenne ei edesauta kielellisten perusoikeuksien toteutumista eikä autenttisen kaksikielisen työyhteisön kehittymistä. On toki muistettava, ettei tämä väite koske kaikkia työpaikkoja, osassa työpaikkoja kieliä käytetään työkielinä rinnakkain (Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön toteutumisesta 2009, 16).

Yläluokan *yhteiskunnalliset asenteet* alaluokat *julkinen keskustelu lisääntynyt* ja *kielikeskustelussa esiintyy virheitä, jotka johtuvat tietämättömyydestä* (vuoden 2009 kielikertomus) kuvaavat kansalliskielistä käytävää keskustelua. Kielilainsäädäntöä ei aina ymmärretä, eikä keskustelu ruotsin ja suomen kielen opetuksesta aina perustu faktoihin. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan ruotsin kielen tunneilla vieraillee tiedekunnan äidinkieleltään ruotsinkielisiä opiskelijoita kertomassa omasta taustastaan ja elämästään vähemmistökielen edustajana. Erään tällaisen vierailun jälkeen opiskelija totesi, ettei tiennyt, että ruotsinkielisten on Suomessa opiskeltava suomea (opiskelijan kommentti ruotsin kielen oppitunnilla Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa 20.9.2010). Tällaiset kommentit kertovat osaltaan siitä, millaisia väärinkäsityksiä yhteiskunnassa tälläkin hetkellä käytävän keskustelun taustalla voi olla. Sekä kielilainsäädännön syvälinen ymmärtäminen että Suomen ruotsinkielisen vähemmistön arjen ymmärtäminen on myös tärkeää. Yliopisto-

jen ja korkeakoulujen ruotsin kielen opetuksen tavoitteena ei ole muuttaa ihmisten mielipiteitä; opiskelijalla on oikeus kritisoida sekä ruotsin kielen asemaa että ruotsin kielen opetuksen pakollisuutta Suomessa, mutta olisi toivottavaa, että mielipiteet perustuisivat tietoon. Antamalla opiskelijoille mahdollisuuksia kohdata suomenruotsalaisia sekä edesauttamalla keskustelun syntymistä kahden eri kieliryhmän välillä voidaan pyrkiä ehkäisemään virheellisten käsitysten syntymistä niin opinnoissa kuin työelämässäkin.

Kielitaidon merkitys kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa

Käsitys omasta kielitaidosta on osa yksilön käsitystä omasta ammatillisesta viestintätaidostaan. Siksi olen tässä kohdin nostanut esiin myös käsitykseen omasta kielitaidosta liittyviä ilmauksia aineistostani. Aineistosta nousi esiin myös oikeuslaitoksen kielenkäytön piirteitä. Käsittelen näitä pääluokan *kielitaidon merkitys* osana, koska oikeuslaitoksen kielenkäytön piirteet osaltaan kuvaavat sitä, millaista kielitaitoa oikeuslaitoksessa työskenteleminen edellyttää. Taulukossa 15 havainnollistan analyysini etenemistä. Kaikki taulukossa esiintyvät luokat olen muodostanut vuoden 2006 kertomuksen perusteella.

TAULUKKO 14. Kielitaidon merkitys kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa (Kieliker- tomus 2009).

alaluokka	yläluokka	pääluokka	yhdistävä luokka
ruotsinkieliset pyrkivät tulemaan toimeen heikollakin suomen kielellä	käsitys omasta kielitaidosta		
kansalainen yliarvioi kielitaitonsa			
suomenkielisten itselleen asettama korkea kynnyks toisen kansalliskielen puhumiselle			
suullinen käsittely vaatii selkeää kieltä	kielenkäyttö oikeuslaitoksessa	kielitaidon merkitys	ruotsinkielisten perusoikeuksien toteutuminen
on pystyttävä ilmaistamaan itseään täsmällisesti			
oikein ymmärretyksi tuleminen			
lainkäytön sanasto useille vierasta myös omalla äidinkielellä			

Olen jakanut pääluokan *kielitaidon merkitys yläluokkiin käsitys omasta kielitaidosta ja kielenkäyttö oikeuslaitoksessa*. Käsitys omasta kielitaidosta on merkittävä pohdittaessa ammatillista viestintätaitoa. Alaluokka *kansalainen yliarvioi kielitaitonsa* koskettaa kielikertomuksen mukaan sekä suomen- että ruotsinkielisiä. Alaluokat *ruotsinkieliset pyrkivät tulemaan toimeen heikommallakin suomen kielellä ja suomenkielisten itselleen asettama korkea kynnys toisen kansalliskielen puhumiselle* kuvaavat hyvin kielellistä tilannetta Suomessa. Kokemus on osoittanut, että osa opiskelijoista ei luota ruotsin kielen taitoonsa, eivätkä he pidä realistisena tavoitteena sitä, että pystyisivät toimimaan ruotsin kielellä työelämässä.

Koska tämän tutkielman tavoitteena on ymmärtää, millaisissa tilanteissa juristit työelämässä käyttävät kieltä ja millaista kieltä heidän olisi osattava tarkoituksenmukaisesti käyttää, on kielenkäytön piirteiden käsittely tässä yhteydessä relevanttia (yläluokka *kielenkäyttö oikeuslaitoksessa*). Muodostamani alaluokat *suullinen käsittely vaatii selkeää kieltä, on pystyttävä ilmaisemaan itseään täsmällisesti ja oikein ymmärretyksi tuleminen* nostavat esiin sen, että oikeuslaitoksessa kielellisellä viestinnällä on suuri merkitys. Jotta asia pystytään ratkaisemaan oikeudenmukaisesti, kaikkien osapuolten on ymmärrettävä, mistä on kysymys. Täsmällinen ja selkeä kieli ovat tavoitteina. Myös alaluokalla *oikein ymmärretyksi tuleminen* voidaan tarkoittaa täsmällistä ja selkeää kieltä. Mitä täsmällinen ja selkeä kieli tarkoittaa opetuksen näkökulmasta? Millaista on juridinen täsmällinen ja selkeä kieli? Tämä vaatii lisäselvitystä. Alakohta *lainkäytön sanasto useille vierasta myös omalla äidinkielellä* sijoittaa juridisen viestinnän arkielämän kontekstiin. Harvat ei-juristit joutuvat pohtimaan juridiikan käsitteitään arkielämässään. He ovat kuitenkin asiakkaina oikeusprosesseissa, ja heidän tarpeisiinsa tulisi voida vastata. Tämä asettaa vaatimuksia juridisen alan ammattilaisille; asiat tulisi pystyä selittämään niin, että myös maallikko ymmärtää asian. Juristin olisi siis hallittava useampi viestinnän rekisteri; hänen on pystyttävä viestimään niin juridiikan ammattilaiselle kuin maallikollekin.

Juristin ammatillinen viestintätaito

Lopuksi kokoan yhteen kielikertomusten analyysistä esiin nousseita juristin ammatillisen viestintätaidon piirteitä Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan ruotsin kielen opintojen opetussuunnitelmatyön kannalta. Olen luvussa 7.1 esittänyt taulukon *Juristin ammatillinen viestintätaito* (taulukko 6), johon yhdistin EIF:n ja ammattinetin analyysin perusteella luomani pääluokat viestintävalmiudet sekä niiden ylä- ja alaluokat. EIF:n ja ammattinetin tekstejä analysoidessani tehtävänäni oli kartoittaa juristien tehtäviä ja valmiuksia. Näin ollen analyysini aikana muodostamani luokat

soveltuivat sellaisenaan sijoitettavaksi yhdistävään luokkaan juristin ammatillinen viestintätaito. Analysoidessani kielikertomuksia (2006 ja 2009) tehtäväni oli selvittää ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumista Suomessa. Muodostamani luokat kuvaavat kielellisten perusoikeuksien soveltamisen ongelmakohtia, eivätkä näin olleen suoraan soveltu hyödynnettäväksi analysoidessani juristin ammatillista viestintätaitoa. Tästä syystä olen muodostanut analyysini tämän vaiheen luokat analyysini aikana esiin nousseista juridisen ruotsin opetuksen kannalta olennaisista seikoista. Kuvaan analyysini etenemistä taulukossa 16.

TAULUKKO 15. Juristin ammatillinen viestintätaito (Kielikertomus 2006 ja 2009).

alaluokka	yläluokka	pääloukka	yhdistävä luokka
lainsäädännön syvällinen tunteminen	tiedolliset valmiudet	juristin ammatillinen viestintätaito	juristin ammatilliset valmiudet
kielellisten perusoikeuksien merkityksen ymmärtäminen			
asenteet			
realistinen kuva omasta kielitaidosta	oppimisvalmiudet		
opiskelustrategiat			
asenteet			
ymmärtäminen	kielelliset valmiudet		
ymmärretyksi tuleminen			
selostaminen			
työhaastattelutaidot			
viestinnän eri rekistereiden hallinta			
täsmällinen ja selkeä kielenkäyttö			
asenteet			

Ensimmäinen muodostamani yläluokka on *tiedolliset valmiudet*, johon olen sijoittanut alaluokat *lainsäädännön syvällinen tunteminen* ja *kielellisten perusoikeuksien merkityksen ymmärtäminen*. Kielikertomusten analyysistä nousee selkeästi esiin se, ettei kansalliskieliä koskevaa lainsäädäntöä tunneta riittävän hyvin. Jotta voitaisiin toimia siten, että kielellisten perusoikeuksien toteutumista pyritään työelämässä edistämään, on kielellisten perusoikeuksien merkitys myös ymmärrettävä. Analysoidessani juristin ammatillisia valmiuksia EIF:n pohjalta (taulukko 3) olen sijoittanut alaluokan *lainsäädännön tuntemus* yläluokkaan *oikeudellisen tiedon hallinta*, joka sijoittuu pääloukkaan *metodiset valmiudet*, eikä pääloukkaan *viestintävalmiudet*. Kielikertomusten analyysi on kuitenkin osoittanut, että lainsäädännön tuntemisella on merkitystä ammatillisen viestintätaidon kannalta. Jos

ruotsinkielistä palvelua ei pidetä välttämättömänä tai edes tarpeellisena, ei oman ruotsin kielen taidon osoittamista tai ruotsin kielen käyttämistä koeta olennaiseksi eikä ruotsin kielen ammatillista viestintätaitoa pidetä osana ammatillisia valmiuksia.

Yläluokkaan *oppimisvalmiudet* olen sijoittanut alaluokat *realistinen kuva omasta kielitaidosta* ja *opiskelustrategiat*. Jos juristilla on realistinen kuva omasta kielitaidostaan, hän tiedostaa, millaisia tehtäviä hän kykenee ruotsin kielellä suorittamaan. Kielikertomuksista nousee esiin se, että suomenkielinen usein asettaa korkean kynnyksen ruotsin kielen käyttämiselle (taulukko 15). Tämä voidaan tulkita niin, ettei käsitys omasta kielitaidosta ole realistinen. Suomenkieliset osaisivat ruotsia enemmän kuin uskovat. Jos kieltä käytettäisiin rohkeasti, kielitaito myös karttuisi. Myös alaluokka *opiskelustrategiat* liittyy oman kielitaidon kehittämiseen. Osalla työpaikoista tarjotaan kielikoulutusta, mutta suuri osa kielenoppimisesta työelämässä on informaalia oppimista työtehtävien kautta. Opiskelustrategioilla en siis tässä tarkoita vain formaalissa opetuksessa käytettäviä taitoja, vaan myös sellaisia taitoja, joita juristi voi käyttää pystyäkseen työelämässä hyödyntämään kaikkea ruotsinkielistä materiaalia, jonka hänen työnsä tarjoaa. Esimerkiksi lait ja asetukset julkaistaan Suomessa sekä suomeksi että ruotsiksi. Lakitekstit tarjoavat näin hyvän mahdollisuuden sanaston oppimiseen. Kun käytetään aktiivisesti hyödyksi kaikki sellaiset tilanteet, joissa voi kartuttaa kieli- ja viestintätaitoa, toteutuu myös käsitys kielenoppimisesta elinikäisenä polkuna. Alaluokan *asenteet* olen sijoittanut kaikkiin luomiin yläluokkiin. Asenteiden merkitys kielellisten perusoikeuksien toteutumisessa nousee selkeästi esiin kielikertomuksissa (esim. taulukot 14a ja 14b). Asenteilla on merkitystä myös pohdittaessa juristin ammatillista viestintätaitoa ja sen kehittymistä; jos kieltä ei haluta oppia, ei sitä myöskään opita, jos ruotsin kielen käyttöä ei pidetä merkittävänä, ei ruotsia käytetä.

Kielikertomuksia analysoidessani nousi esiin joitakin kielellisiä valmiuksia. Nämä valmiudet olen sijoittanut yläluokkaan *kielelliset valmiudet*. Alaluokat *ymmärtäminen* ja *ymmärretyksi tuleminen* tarkoittavat esimerkiksi vastaajan ruotsinkielisen puheen ymmärtämistä tuomioistuimessa sekä sellaista omaa kielitaidon tasoa, että pystyy ilmaisemaan itsensä siten, että tulee ymmärretyksi. Alaluokka *selostaminen* tarkoittaa puheen sisällön kertomista suomeksi tai ruotsiksi. Alaluokka *työhaastattelutaidot* tarkoittaa sekä kykyä haastatella ruotsiksi että vastata kysymyksiin ruotsiksi. Nämä ammatillisen viestintätaidon osa-alueet ovat suhteellisen selkeitä ja niitä voidaan helposti harjoittaa ruotsin kielen opetuksessa. Työhaastattelutaidot mielletään usein osaksi ammatillista viestintätaitoa, esimerkiksi ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa käytettävissä liikeruotsin oppikirjoissa ne muodostavat oman kokonaisuutensa (esim. oppikirjassa Nordiska nätverk (Peltonen, Kukkasniemi & Auvinen 2004)). Alaluokat *täsmällinen ja selkeä kielenkäyttö* ja *viestinnän eri rekiste-*

rien hallinta ovat ruotsin kielen opetuksen kannalta haastavampia. Voidaanko täsmällisen ja selkeän kielen määrittelyssä käyttää samoja piirteitä sekä ruotsia äidinkielenään että ruotsia toisena kotimaisena kielenä puhuvan suhteen? Missä määrin ruotsia toisena kotimaisena kielenä puhuva voi hallita eri rekistereiden käytön? Millainen kielitaito on edellisten toteuttamiseksi riittävä?

Analysoidessani juristin ammatillista viestintätaito EIF:n ja ammattinetin pohjalta (taulukko 6) muodostin pääluokan *viestintävalmiudet* ja yhdistävän luokan *juristin ammatillinen viestintätaito*. Tarkastellessani juristin ammatillista viestintätaitoa kielikertomusten pohjalta päädyin muodostamaan pääluokan *juristin ammatillinen viestintätaito* ja yhdistävän luokan *juristin ammatilliset valmiudet*. Tällainen luokittelu on luonteva, koska olen sijoittanut yläluokkaan *tiedolliset valmiudet* lainsäädännön tuntemista ja kielellisten perusoikeuksien merkityksen ymmärtämistä korostavat alaluokat. Tämän yläluokka on selkeästi osa juristin ammatillisia valmiuksia, mutta analyysini perusteella sen merkitys juristin ammatillisen viestintätaidon määrittämisessä on suuri. Jos pääluokkana tässäkin osassa analyysiäni olisi juristin ammatillinen viestintätaito, jäisi juristin ammatillisen viestintätaidon määrittely tässä tutkielmassa kapeammaksi. Kun juristin ammatillinen viestintätaito sijoitetaan yhdistävään luokkaan juristin ammatilliset valmiudet, korostuu se, että viestintävalmiudet ovat merkittävä osa juristin ammatillisia valmiuksia ja se, että juristin ammatilliset viestintävalmiudet ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa juristin muiden ammatillisten valmiuksien kanssa.

8 POHDINTA

Tämän pro gradu –tutkielman tarkoituksena oli luoda perustaa ruotsin kielen opetussuunnitelmatyölle Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa analysoimalla jo olemassa olevia kirjallisia lähteitä. Käytin aineiston analyysissä laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Aineiston ja tutkimusmenetelmien avulla sain vastauksen tutkimustehtäväni tueksi muodostamiini tutkimuskysymyksiin ja pystyin syventämään käsitystäni juristin ammatillisesta viestintätaidosta.

Tutkielmani tulokset hyödyttävät minua sekä nykyisessä työssäni Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan ruotsin kielen lehtorina että tulevassa väitöskirjatyössäni. Perehtyminen LSP- tutkimukseen laajensi kuvaani kielenopetuksesta ja ammatillisen viestinnän alalla tehdystä tutkimuksesta. Alalla on Suomessakin tehty runsaasti ansiokasta tutkimusta, mutta juristien ammatillisesta viestintätaidosta on vähän tutkimustuloksia. Tämän tutkielman aikana vahvistui käsitykseni siitä, että juristin ammatillisen viestintätaidon tutkiminen on relevantti tutkimuskohde. Perehtyminen juristin työtehtäviin sekä keskustelut juridisten asiantuntijoiden kanssa auttoivat minua syventämään tietämystäni juridisen viestinnän tarpeista ja juristin tehtävistä. Tämän tutkielman aikana perehdyin myös Suomen kansalliskieliä koskevaan lainsäädäntöön sekä kielilainsäädännön toteutumiseen tarkemmin kuin aikaisemmin työelämässäni. Tämän tutkielman aikana oma ammattitaitoni kehittyi. Vaikka opetussuunnitelman laatiminen Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan tutkintoon kuuluvia ruotsin opintoja varten on varsinaisesti väitöskirjatyöni tavoite, olen voinut hyödyntää tämän tutkielman tuloksia jo nyt työssäni.

8.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointia

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi ei ole yksiselitteistä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytetyt luotettavuuden kriteerit validiteetti ja reliabiliteetti eivät välttämättä sovellu laadullisen tutkimuksen arviointiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Laadullisessa tutkimuksessa tutkija joutuu nojautumaan omiin tai arkielämän ennako-oletuksiin ja lukemaansa teoriakirjallisuuteen. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija itse on keskeinen tutkimusväline, ja laadulliset tutkimukset sisältävät paljon tutkijan omaa pohdintaa. (Eskola & Suoranta 2008, 208-210.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuudetta voidaan arvioida erilaisin kriteerein (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136 – 139). Tämän tutkielman luotettavuuden arvioimiseksi olen päättänyt käyttämään kriteerejä uskottavuus, siirrettävyys, varmuus ja vahvistuvuus (Eskola & Suoranta 2008, 210-121).

Uskottavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkijan käsitteellistyksien on vastattava tutkittavien käsityksiä (Eskola & Suoranta 2009, 211). Koska en tässä tutkielmassa käyttänyt haastatteluja tai tutkinut tiettyjen juristien käsityksiä juristin ammatillisesta viestintätaidosta, käytän uskottavuuden kriteeriä hieman toisella tavalla. Analysoituani EIF:n ja ammattinetin tekstit keskustelin luokittelustani OTL Essi Kinnusen kanssa. Essi Kinnunen piti luokitteluani uskottavana, mutta ehdotti joitakin muutoksia. Ehdotetut muutokset olivat hyvin perusteltuja, joten muokkasin luokitteluani ehdotusten mukaan. Luokitteluni vastasi muutosten jälkeen Kinnusen mukaan hyvin juristin työelämän todellisuutta. Luokitteluani voidaan tältä osin pitää luotettavana.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimustulosten siirrettävyys on mahdollista tietyin ehdoin, vaikka fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa tavoitteena ei olekaan pyrkiä yleistyksiin (Eskola & Suoranta 2008, 211; Laine 2010, 28). Vaikka tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää juristin ammatillista viestintätaitoa, ovat tutkielman tulokset osin suoraan sovellettavissa ammattikorkeakouluista valmistuvien oikeustradenomien koulutukseen. Oikeustradenomit sijoittuvat oikeuden ja hallinnon alalle (www.oikeustradenomi.info). Kielikertomusten analyysistä saadut tulokset ovat näin ollen sovellettavissa myös oikeustradenomikoulutukseen. Työtehtävät ja ammatissa vaadittavat valmiudet ovat juristeilla ja oikeustradenomeilla osin erilaiset, joten EIF:n ja ammattinetin analyysiin tuloksia on sovellettava harkiten. Oikeustradenomin koulutus on Suomessa suhteellisen uusi koulutuksen ala, joten oikeustradenomien tehtävissä vaadittavia ominaisuuksia ei ole vielä laajasti selvitetty. Lisäksi tämän tutkielman menetelmiä voidaan hyödyntää määriteltäessä esim. lääkärin, sairaanhoitajan tai ekonomin ammatillista viestintätaitoa eri kielissä. Ammatillista viestintätaitoa eri

aloilla voitaisiin lähestyä ammattikuvausten perusteella sekä analysoida kunkin alan asiantuntijoiden kirjoittamia tekstejä alalla vaadittavista taidoista ja valmiuksista. Kielikertomusten analyysin avulla saatu tieto rajoittuu ruotsin kieleen Suomessa. Tällainen analyysi voisi kuitenkin olla hyödyllinen esim. terveys- ja sosiaaalialalla pohdittaessa tutkintoon kuuluvien ruotsin kielen opintojen tavoitteita ja sisältöjä.

Kun huomioidaan tutkijan ennakko-oletukset lisätään tutkimuksen varmuutta (Eskola & Suoranta 2008, 212). Kokemukseni kielen opettajana ovat luonnollisesti vaikuttaneet tutkimukseeni. Ensimmäisillä lukukerroilla teksteistä ovat helposti nousseet esiin jo minulle tutut tehtävät ja kielen piirteet. Kun palasin teksteihin uudelleen, löysin niistä myös sellaisia seikkoja, joihin en ensimmäisellä lukukerralla ollut kiinnittänyt huomioita. Koska olen kirjoittanut tätä tutkielmaa työni ohella, on tutkimukseni ajoittunut pidemmälle aikavälille. Palasin analyysiini yhä uudelleen ja muokkasin sitä useampaan kertaan. Tällä tavoin pystyin osittain irrottautumaan omista ennakko-oletuksista ja löytämään materiaalista myös uusia näkökulmia.

Vahvistuvuudella tarkoitetaan sitä, että analyysin tulkinnat saavat tukea toisista vastaavaa ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista (Eskola & Suoranta 2008, 212). Koska juristien ruotsin kielen ammatillista viestintätaitoa ei ole vielä tarkemmin tutkittu Suomessa, en ole voinut verrata tutkielmani tuloksia muihin vastaaviin tutkimuksiin. Muiden alojen ammatillista viestintätaitoa on kuitenkin tutkittu Suomessa runsaasti. Myös näissä tutkimuksissa nousevat kielitaidon eri osa-alueet esiin.

Triangulaatiota voidaan myös pitää luotettavuuden kriteerinä. Triangulaatio voi olla erilaisten tutkimusaineistojen käyttöä, usean tutkijan käyttöä, erilaisten teoreettisten näkökulmien huomioimista sekä eri metodien käyttöä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 143-145, Long 2005, 28.) Tässä tutkielmassa olen käyttänyt erilaisia tutkimusaineistoja. Vaikka koko analysoimani aineisto koostuu kirjallisista lähteistä, ovat ne keskenään erilaisia. EIF:n artikkeleissa lähestytään juristin ammattitaitoa filosofisesta ja pohdiskelevasta lähtökohdasta käsin, ammattinetti kuvaa konkreetteja tehtäviä ja kielikertomuksista nousee esiin ruotsinkielisten kielellisten perusoikeuksien toteutumisen ongelmakohtia. Erilaisista lähtökohdista käsin kirjoitettujen tekstien analysointi on antanut juristin ammatillisesta viestintätaidosta laajemman ja monitahoisemman kuvan. Tässä tutkielmassa ei ole ollut rinnakkais-tutkijaa eikä varsinaista analyysia ole lisäksi tehnyt kukaan muu. Olen kuitenkin keskustellut OTL Essi Kinnusen kanssa tutkielmani ensimmäisen osan analyysistä, mikä osaltaan lisää tutkielmani luotettavuutta.

8.2 Jatkotutkimushaasteet

Vaikka tämän tutkielman tulokset ovat suoraan hyödynnettävissä työssäni Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan ruotsin kielen lehtorina, ei näiden tulosten perusteella vielä ole mahdollista luoda tutkintoon kuuluvien ruotsin kielen opintojen opetussuunnitelmaa. Opetussuunnitelman luominen vaatii vielä lisää tutkimusta. Kuvaa juristin ammatillisesta ruotsin kielen viestintätaidosta on syvennettävä. Hyödynnän tutkielmani tuloksia laatiessani haastattelukysymyksiä eri aloilla toimiville juristeille. Tavoitteenani on selvittää, mitkä ovat tämän hetken todelliset ja konkreettiset viestinnälliset tarpeet ruotsin kielen osalta juridisissa ammateissa. Tarkoitukseni on haastattelujen lisäksi laatia kysely eri aloilla toimiville juristeille heidän konkreettisista viestinnällisistä tarpeistaan ja näin saada yleistettävämpi käsitys juristin ammatillisesta viestintätaidosta.

Tämä tutkielma jättää vielä useita avoimia kysymyksiä. Millainen on riittävä kielitaito työtehtävien hoitamiseen? Miten määritellään hyvä ja tyydyttävä kielitaito juridisella alalla? Millaiset ovat juridisien ruotsin kielen arviointikriteerit? Jotta pystytään luomaan opetussuunnitelma, on teoriataustaa laajennettava. Tässä tutkielmassa ei ole huomioitu laisinkaan opetuksen teorioita. Millaisia valmiuksia pitäisi opettaa? Millaisten valmiuksien opettaminen on mahdollista? Millaisia aihepiirejä opetuksessa olisi huomioitava? Miten? Tarkempi perehtyminen opetuksen eri teorioihin ja niiden hyödynnettävyyden pohtiminen Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan ruotsin kielen opintojen opetussuunnitelmatyössä on jatkotutkimuksen haaste.

Tässä tutkielmassa olen keskittynyt pohtimaan juristien ammatillista ruotsin kielen viestintätaitoa kielellisten perusoikeuksien toteutumisen lähtökohdasta Suomessa. Tutkielmassani on korostunut julkinen sektori lainsäädännön näkökulmasta. Osa juristeista sijoittuu kuitenkin yksityiselle sektorille. Myös heidän viestinnällisiä tarpeitaan on syytä tarkastella lähemmin. Myös pohjoismainen konteksti on huomioitava, jotta voidaan saada kattava kuva juristin ammatillisesta ruotsin kielen viestintätaidosta.

LÄHTEET

Aho, R. 2003. Kielikoulutuksen systemaattinen suunnittelu puolustusvoimissa. Tavoitteista tuloksiin. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus.

Ammattinetti. Työ- ja elinkeinoministeriö. www.ammattinetti.fi (Luettu 19.2.2010).

Brewster, E. 1995. Vocationally oriented language learning: problems, possibilities, perspectives. Wien: Braunmüller.

Cohen, L. & Manion, L. & Morrison, K. 2009. Research methods in education. London: Routledge.

Dudley-Evans, T. & St John, M. 1998. Developments in English for specific purposes. A multi-disciplinary approach. Cambridge: Cambridge University Press.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan mietintö PeVM 3/1996 vp. http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/pevm_10_1998_p.shtml (Luettu 1.10.2010).

Egloff, G. 2004. Vocational education and training. Teoksessa M. Byram (toim.) Routledge encyclopedia of language teaching and learning. London: Routledge, 667 – 672.

EIF 1999. Grönroos, L. 1999. Lakimiesammatit. Teoksessa H.E.S. Mattila (toim.) Encyclopædia iuridica fennica. Seitsemäs osa. Oikeuden yleistieteet. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. C-sarja n:o 30. Jyväskylä: Gummerus, 381 – 384.

EIF 1999. Halinen, H. 1999. Lakimiesura. Teoksessa H.E.S. Mattila (toim.) Encyclopædia iuridica fennica. Seitsemäs osa. Oikeuden yleistieteet. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. C-sarja n:o 30. Jyväskylä: Gummerus, 421 – 430.

EIF 1999. Nousiainen, K. 1999. Lakimieskunta. Teoksessa H.E.S. Mattila (toim.) Encyclopædia iuridica fennica. Seitsemäs osa. Oikeuden yleistieteet. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. C-sarja n:o 30. Jyväskylä: Gummerus, 386 – 404.

EIF 1999. Kempainen, J. 1999. Kuriaalikieli. Teoksessa H.E.S. Mattila (toim.) Encyclopædia iuridica fennica. Seitsemäs osa. Oikeuden yleistieteet. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. C-sarja n:o 30. Jyväskylä: Gummerus, 310 – 312.

EIF 1999. Kempainen, J. 1999. Tuomioistuinkieli. Teoksessa H.E.S. Mattila (toim.) Encyclopædia iuridica fennica. Seitsemäs osa. Oikeuden yleistieteet. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. C-sarja n:o 30. Jyväskylä: Gummerus, 1222 – 1224.

EIF 1999. Kempainen, J. 1999. Tuomiomallit. Teoksessa H.E.S. Mattila (toim.) Encyclopædia iuridica fennica. Seitsemäs osa. Oikeuden yleistieteet. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. C-sarja n:o 30. Jyväskylä: Gummerus, 1233 – 1236.

EIF 1999. Kempainen, J. 1999. Virkakieli. Teoksessa H.E.S. Mattila (toim.) Encyclopædia iuridica fennica. Seitsemäs osa. Oikeuden yleistieteet. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. C-sarja n:o 30. Jyväskylä: Gummerus, 1291 – 1292.

EIF 1999. Kempainen, K. 1999. Asiakirjakaavat. Teoksessa H.E.S. Mattila (toim.) *Encyclopædia iuridica fennica*. Seitsemäs osa. Oikeuden yleistieteet. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. C-sarja n:o 30. Jyväskylä: Gummerus, 37 – 38.

EIF 1999. Kempainen, K. 1999. Lakimiestyli. Teoksessa H.E.S. Mattila (toim.) *Encyclopædia iuridica fennica*. Seitsemäs osa. Oikeuden yleistieteet. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. C-sarja n:o 30. Jyväskylä: Gummerus, 418 – 420.

EIF 1999. Kempainen, K. 1999. Oikeudenkäyntikirjelmät. Teoksessa H.E.S. Mattila (toim.) *Encyclopædia iuridica fennica*. Seitsemäs osa. Oikeuden yleistieteet. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. C-sarja n:o 30. Jyväskylä: Gummerus, 656 – 658.

EIF. 1999. Saarenpää, A. 1999. Lakimiehen perusmetodi. Teoksessa H.E.S. Mattila (toim.) *Encyclopædia iuridica fennica*. Seitsemäs osa. Oikeuden yleistieteet. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. C-sarja n:o 30. Jyväskylä: Gummerus, 377 – 381.

Elsinen, R. & Juurakko-Paavola, T. 2006. Korkeakouluopiskelijoiden ruotsin kielen taidon arviointi. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Eurooppalainen viitekehys. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys. 2003. Helsinki: WSOY.

Frände, D. 1998. Straffprocess på svenska: realitet eller illusion? Tidskrift utgiven av juridiska föreningen i Finland. Årgång 134. Häfte 1, 23-33.

Halonen, T., Kaukola, U. & Virrankare T-R. 2002. Bonus. Ruotsia korkea-asteelle. Porvoo: WSOY.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi käräjäoikeuslain ja tuomareiden nimittämisestä annetun lain 12 §:n muuttamisesta HE 45 / 2009. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2009/20090045> (Luettu 1.9.2010).

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lukiolain muuttamisesta. HE 98/2008. <http://www.edilex.fi/virallistieto/he/20080098> (Luettu 20.10.2010).

Hildén, A. 2009. Yliopisto-opiskelijoiden ruotsin kielen taitotaso. Selvitys Suomen yliopistojen rehtorien neuvostolle. www.pohjola-norden.fi/.../224-Ruotsin_taito-selvitys_yliopisto_2009.pdf (Luettu 15.4.2010).

Huhta, M., Johnsson, E., Lax, U. & Hantula, S. 2006. Työelämän kieli- ja viestintätaito. Kohti ammatillisen kielen täsmäopetusta. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja A. Tutkimukset ja raportit 8.

Huhta, M. 2010. Language and communication for professional purposes - needs analysis methods in industry and business and their yield to stakeholders. Helsinki University of Technology. Department of Industrial Engineering and management. Doctoral dissertation series 2010/2. <http://lib.tkk.fi/Diss/2010/isbn9789522482273/isbn9789522482273.pdf> (Luettu 14.3.2011).

Husa, J. 2009. Turning the curriculum upside down: comparative law as an educational tool for constructing the pluralistic legal mind. *German Law Journal*. Vol. 10. No. 7, 913 – 926.

Juurakko-Paavola, T. (toim.) 2005. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden kielitaito ja sen arviointikäytännöt. Hämeen ammattikorkeakoulu. Kielikoulutuskeskus.

Kantelinen, R. & Varhimo, P. 2000. Kielitaito osana ammatillista asiantuntijuutta: ”Ruotsin opiskelu on ollut mukavaa kun se on ollut ammatinläheistä!” Teoksessa P. Kalaja & L. Nieminen, (toim.) Kielikoulussa – kieli koulussa. AFinLAN vuosikirja 2000. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja no. 58. Jyväskylä, 325-345.

Kantelinen, R. & Airola, A. 2008. ”Ne antavat yhtenäisempää taustatukea kieltenopetukseen” Kokemuksia ammattikorkeakoulujen kieltenopetuksen käytäntösuosituksista. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita. N:o. 3. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-219-085-7> (Luettu 1.8.2010).

Karjalainen, A. 2003. Curriculum academicum. Teoksessa A. Karjalainen (toim.) Akateeminen opetussuunnitelmatyö. Oulun yliopisto: Opetuksen kehittämissyksikkö, 10 – 24.

Karjalainen, A., Lapinlampi, T., Jaakkola, E. & Alha, K. 2003. Opetussuunnitelman käsite. Teoksessa A. Karjalainen (toim.) Akateeminen opetussuunnitelmatyö. Oulun yliopisto: Opetuksen kehittämissyksikkö, 26 – 55.

Karjalainen, A., Jaakkola, E., Alha, K. & Lapinlampi, T. 2003. Opetussuunnitelman laatiminen. Teoksessa A. Karjalainen (toim.) Akateeminen opetussuunnitelmatyö. Oulun yliopisto: Opetuksen kehittämissyksikkö, 57 – 86.

Karjalainen, S. & Lehtonen, T. 2005. Että osaa ja uskaltaa kommunikoida – akateemisissa ammateissa tarvittava kielitaito työntekijöiden ja työnantajien kuvaamana. Helsingin yliopiston hallinnon julkaisuja 13/2005.

Kielibarometri 2004. www.kunnat.net (Luettu 20.10.2010).

Kielibarometri 2006. www.kunnat.net (Luettu 20.10.2010).

Kielibarometri 2008. www.kunnat.net (Luettu 20.10.2010).

Kinnunen, E & Kumpula, A. 2011. Asiantuntijuuden moninaisuus oikeustieteellisessä koulutuksessa. Teoksessa T. Hyttinen & K. Weckström (toim.) Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 50 vuotta. Turun yliopisto. Oikeusteiteellinen tiedekunta, 43 – 56.

Kemppinen, J. 1999. Tuomarikunta. Teoksessa H.E.S. Mattila (toim.) *Encyclopædia iuridica fennica*. Seitsemäs osa. Oikeuden yleistieteet. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. C-sarja n:o 30. Jyväskylä: Gummerus, 1214 – 1218.

Kunnat ja kielilainsäädäntö, 2003. Suomen kuntaliitto. Saatavissa sähköisessä muodossa: hosted.kuntaliitto.fi/intra/julkaisut/pdf/p031117124701Z.pdf. (Luettu 22.1.2010).

Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltonen & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 26-43.

Lax, U. 2007. ”Jag vill men kan inte alltid”: Kartoitusta eri toimialoilla työtehtävissä tarvittavasta ruotsin kielen taidosta ja sen kehittämistarpeista Kokkolassa. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. A: Tutkimusraportteja – Forskningsrapporter.

Liiten, M. 2010. Katainen: Puoluekokous hyväksyi useassa aloitteessa pakkoruotsin. Helsingin sanomat 16.6.2010.

Lönnroth, K. 2011. Språkdebatten saknar djup och visioner. Hufvudstadsbladet 8.11.2011.

Long, M. 2007. Methodological issues in learner needs analysis. Teoksessa Long, M. (toim.) Second Language Needs Analysis. Cambridge University Press.

Met, M. 2004. Content-based instruction. Teoksessa M. Byram (toim.) Routledge encyclopedia of language teaching and learning. London: Routledge, 137 – 140.

Meyer, A. 2007. Fachfremdsprachenangebot zur deutschen Rechtsprache an der Rechtswissenschaftlichen Fakultät der Universität Turku. Info DaF 34, 4, 409-417.

Meyer, A. 2011. Zur Vermittlung von Kultur im Fachfremdsprachenunterricht Rechtsdeutsch. Teoksessa T. Hyttinen & K. Weckström (toim.) Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 50 vuotta. Turun yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta, 369 – 394.

Newby, D. 2000. Syllabus and curriculum design. Teoksessa M. Byram (toim.) Routledge encyclopedia of language teaching and learning. London: Routledge,

Niemi, H. 2008. Korkeakoulututkintoihin kuuluvan ruotsin kielen taidon osoittaminen. Korkeakoulujen ruotsinopettajien käsityksiä virkamiesruotsin merkityssisällöistä ja sen taitotasovaatimusten toteutumisesta. Acta universitatis ouluensis E. Scientiae Rerum Socialium 99.

Oikeustieteellisen tiedekunnan toimintakäsikirja 2008.
<http://www.law.utu.fi/tiedekunta/laadunhallinta/> (luettu 1.2.2010).

Palviainen, Å. 2010a. The proficiency in Swedish of Finnish speaking university students: status and directions for the future. Apples – Journal of Applied Language Studies. Vol. 4,1, 2010. Centre for Applied Language Studies. University of Jyväskylä, 3-23.

Palviainen, Å. 2010b. Språkval och vägval – valfråga 2011? www.kieliverkosto.fi (Luettu 14.4.2011).

Peltonen, B., Kukkasniemi E. & Auvinen, L. 2004. Nordiska nätverk. alla tidars affärssvenska. Helsinki: Edita.

Perusopetus 2020 – yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:1. Saatavilla sähköisessä muodossa: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/perusopetuksen_tuntijako.html. (Luettu 22.6.2010).

Pyykkö, R., Tuomi, U-K, Juurakko-Paavola, T & Fiilin U. 2007. Uutta Yhteistyötä ja profiilien te-rävöittämistä: korkeakoulujen kielikoulutus. Teoksessa S. Pöyhönen & M-R. Luukka (toim.) Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti. Jyväskylä: Jyväsky-län yliopistopaino, 123-151.

Robinson, P. 2004. Languages for specific purposes. Teoksessa M. Byram (toim.) Routledge ency-clopedia of language teaching and learning. London: Routledge, 337 – 342.

Saarenpää, A. 1999. Lakimiehen perusmetodi. Teoksessa H.E.S. Mattila (toim.) Encyclopædia iuri-dica fennica. Seitsemäs osa. Oikeuden yleistieteet. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. C-sarja n:o 30. Jyväskylä: Gummerus, 377 – 381.

Sainio, J. & Siitonen, M. 2007. Turun yliopistosta vuonna 2005 valmistuneiden työllistyminen. <http://rekryointi.utu.fi/sijoittumisesta/tutkimustoiminta/> (Luettu 8.1.2010).

Sajavaara, A. & Salo, M. 2007. Työelämän kielitaitotarpeet ja kielikoulutus. Teoksessa S. Pöyhö-nen & M-R. Luukka (toim.) Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä, 233-249.

Sajavaara, K, Luukka M.R & Pöyhönen S. 2007. Kielikoulutuspolitiikka Suomessa: lähtökohtia, ongelmia ja tulevaisuuden haasteita. Teoksessa S. Pöyhönen & M-R. Luukka (toim.) Kohti tulevai-suuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti, 13-42.

Siltala, R. 2010. Oikeudellisen ajattelun perusteet. Pääsykoekirja 2/2010. Turun yliopiston oikeus-tieteellinen tiedekunta.

Skogberg, O. 2010. Inte lättare få vård på svenska. Hufvudstadsbladet 30.10.2010.

Stegu, M. 2007. Der/die ”ideale” Fachsprachenlehrende im Spannungsfeld ”Expertin – Laie”. Te-oksessa J. Enberg, M. Ditlevsen Grove, P. Kastberg & M. Stegu, (toim.). New Directions in LSP Teaching. Linguistic Insights. Volume 55. Peter Lang, 17-39.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2006. Oikeusministeriö. Saatavilla sähköisessä muodossa: <http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Muutjulkaisut/1198084778540> (Luettu 15.1.2010).

Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2009. Oikeusministeriö. Saatavilla sähköisessä muodossa: <http://www.om.fi/1236880953561> (Luettu 15.1.2010).

Yliopiston kaksiportaisen tutkintorakenteen toimeenpano, 2002. Saatavilla sähköisessä muodossa: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2002/yliopistojen_kaksiportaisen_tutkintorakenteen_toimeen_pano (Luettu 22.5.2010).

Yliopistojen kielikeskuksien johtajien neuvoston suositus toisen kotimaisen kielen arvosanakäytän-nöstä. www.minedu.fi/.../08/.../suositus_kielikeskuksien_johtajat_2006.pdf (Luettu 2.2.2010).

www.oikeustradenomi.info (Luettu 27.4.2011).

Julkaisemattomat lähteet

Ehdotus oikeustieteen maisterin yleisiksi kompetensseiksi. Esitetty Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa 15.3.2010.

Oikeustieteellinen tiedekunta, uusien opiskelijoiden ruotsin arvosanat

Lait ja asetukset

Ahvenanmaan itsehallintolaki 1144/1991

Kielilaki 423/2003

Käräjäoikeuslaki 581/1993

Laki julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta 424/2003

Laki tuomareiden nimittämisestä 205/2000

Lukiolaki 629/1998

Suomen perustuslaki 731/1999

Valtioneuvoston asetus yliopistoista 770/2009

Valtioneuvoston asetus suomen ja ruotsin kielen taidon osoittamisesta valtionhallinnossa 481/2003

Yliopistolaki 558/2009

